ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Θεοδωρακοπούλου - Γρηγόριος Παπαντώνης -
Χαρίκλεια-Άννα Παρασκευοπούλου - Ιωάννης Σπετσιώτης

Μουσική

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

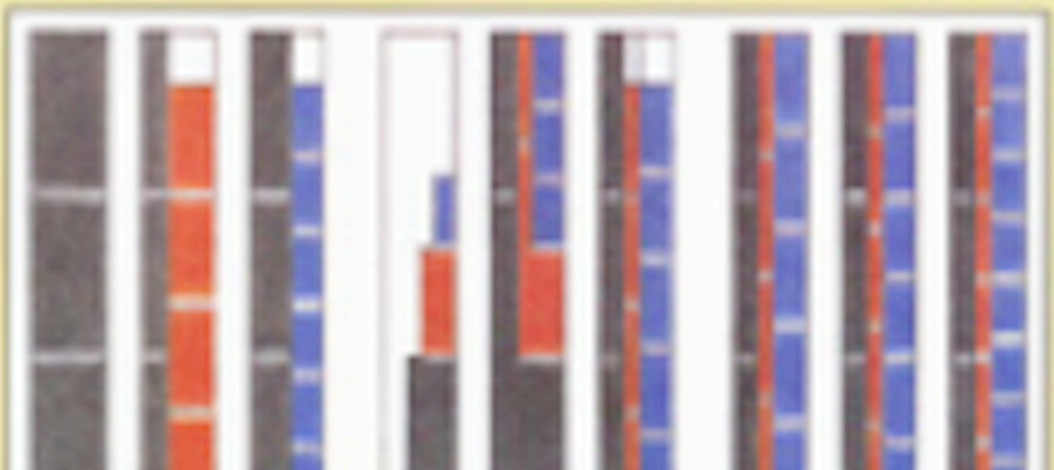

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

1. Η μουσική και... εμείς

- ✔ Θα συζητήσουμε για το ρόλο της μουσικής στη ζωή μας.
- ✔ Θα «συντονιστούμε» τραγουδώντας ξανά ως ομάδα.
- ✔ Θα τραγουδήσουμε αυτοσχεδιάζοντας πάνω σε ένα ρυθμικό σχήμα.
- ✔ Θα κατασκευάσουμε ένα πρωτότυπο μουσικό όργανο.
- ✔ Θα παίξουμε μουσικά παιχνίδια, χρησιμοποιώντας την κατασκευή μας και κρουστά όργανα.

Παντού γύρω μας υπάρχει μουσική. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι είναι μια μικρογραφία του σύμπαντος και έχει τη δύναμη να επηρεάζει το σώμα, το πνεύμα και την ψυχή του ανθρώπου. Για το λόγο αυτό ήταν ένα από τα βασικά μαθήματα στην εκπαίδευση των νέων μαζί με τη φιλοσοφία και τις επιστήμες. Η μουσική είχε πάντοτε σημαντική θέση σε κάθε ανθρώπινη εκδήλωση και θεωρείται ιδανικό μέσο για την πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Ας... συντονιστούμε

Μέτρο: Το κάθε ισόχρονο μέρος ενός μουσικού κομματιού που βρίσκεται μεταξύ δύο διαστολών.

Πέρασε αρκετός καιρός από την τελευταία φορά που τραγουδήσατε όλοι μαζί. Ίσως λοιπόν χρειάζεται να... συντονιστείτε πάλι. Σχηματίστε έναν κύκλο.

Ο δάσκαλος τραγουδά τα δύο πρώτα **μέτρα**. Το παιδί που είναι δεξιά του επαναλαμβάνει μαζί με το δάσκαλο.

Το επόμενο παιδί έρχεται να προσθέσει τη φωνή του κ.ο.κ. μέχρι που όλοι να τραγουδάτε συντονισμένα το πρώτο μέτρο. Το ίδιο γίνεται για τα επόμενα μέτρα. Δεν είναι πολύ όμορφο που είστε πάλι μια παρέα, έτοιμοι για παιχνίδια και τραγούδια;

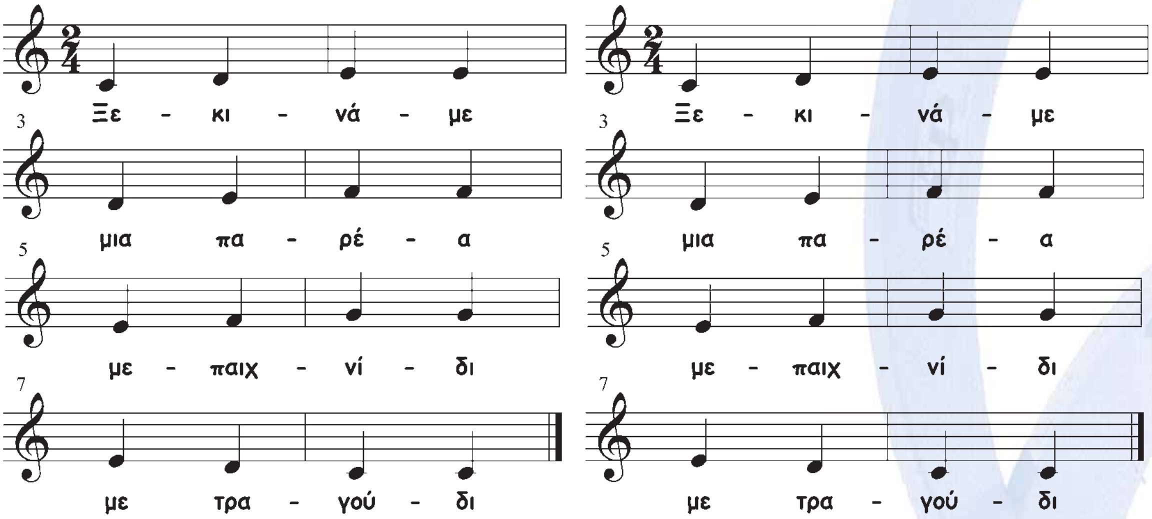

Και μιας και ζεσταθήκατε και συντονιστήκατε τι θα λέγατε για κάτι πιο... «ζωηρό»; Ακούστε από το CD το ρυθμό που σας προτείνουμε. Να και ο συμβολισμός του:

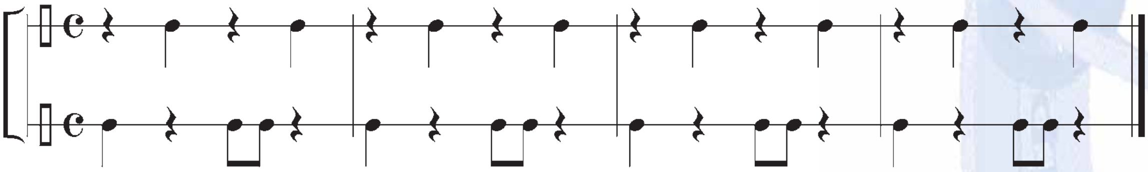

Πάνω στο ρυθμό αυτό αυτοσχεδιάστε, απαγγέλλοντας τους παρακάτω στίχους:

Καλώς ήρθαμε ξανά όλοι στην παρέα,
καλοκαίρι πέρασε ήτανε ωραία.

Πάλι μαζευτήκαμε σε τούτο το σχολείο,
άιντε να καθίσουμε πάλι στο θρανίο.

Το όνομά σου θύμισε, κάθισε κοντά μου,
βάλε χρώμα, μουσικές, ντύσε τα όνειρά μου.

Έλα, ήρθε η σειρά σου, πιάσε το ρυθμό,
για να γνωριστούμε βρες ένα σκοπό.

- ✔ Θα διερευνήσουμε τη μεγάλη επίδραση του ήχου στη ζωή μας.
- ✔ Θα γνωρίσουμε το δρόμο που ακολουθεί ο ήχος για να φτάσει στο... μυαλό μας.
- ✔ Θα πειραματιστούμε με την ακοή και τη φωνή μας.
- ✔ Θα δούμε πώς ένα ηχητικό φαινόμενο γίνεται αφορμή για τη δημιουργία ενός μύθου.
- ✔ Θα γνωρίσουμε τα επαγγέλματα που έχουν σχέση με τον ήχο.
- ✔ Θα κατασκευάσουμε τον δικό μας παλμογράφο.

Οι ήχοι έχουν τεράστια επίδραση στη ζωή μας. Μας ειδοποιούν για κινδύνους –και όχι μόνο–, δίνουν την ικανότητα να επικοινωνούμε με τους άλλους και μας προσφέρουν την απόλαυση της μουσικής. Όλα τα αντικείμενα και τα όντα παράγουν ήχους, ανάλογα με τη φύση τους και τη συγκεκριμένη κατάσταση στην οποία βρίσκονται.

Κονσέρτο: Συνήθως τριμερής σύνθεση, στην οποία γίνεται αντιπαράθεση ενός οργάνου με τη συνολική ορχήστρα. Έτσι ονομάζεται συχνά (καταχρηστικώς) η συναυλία.

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν στις θαυμαστές ιδιότητες των ήχων. Ο Ορφέας, με τη δύναμη της μουσικής του, έφερε πίσω στη ζωή την αγαπημένη του Ευρυδίκη, ενώ ο Όμηρος στην *Οδύσσεια* μας πληροφορεί ότι ο Αυτόλυκος, χάρη στο τραγούδι του, σταμάτησε το αίμα από τις πληγές του Οδυσσέα!

Ήχος και... αφτί

Φανταστείτε ότι βρίσκεστε στο Μέγαρο Μουσικής και μια πλήρης συμφωνική ορχήστρα ερμηνεύει ένα **κονσέρτο** του Μότσαρτ.

Η ακουστική μας ικανότητα οφείλεται στο τύμπανο του αφτιού μας –που είναι ένα ημιδιαφανές ελαστικό κομμάτι σάρκας με διάμετρο 6 χιλιοστά και πάχος 0,75 χιλιοστά– και μεταδίδει σε κάθε κλάσμα δευτερολέπτου με ακρίβεια, κάθε δόνηση που προέρχεται από τα 100 περίπου όργανα της ορχήστρας, την κάθε μια ξεχωριστά αλλά και όλες μαζί! Για σκεφτείτε το!

Ένα... μαγικό κουτί!

Το αφτί διαθέτει σχεδόν 24.000 αραχνοΰφαντες ίνες (ή χορδές) που είναι τεντωμένες σε μήκος μικρότερο από 15 χιλιοστά του μέτρου! Καθεμία από αυτές τις 24.000 χορδές, όπως και οι χορδές του πιάνου, είναι «κουρδισμένη» σε διαφορετικό τονικό ύψος, συνδέεται με τον εγκέφαλό μας με ένα ξεχωριστό νεύρο και μας κάνει να ξεχωρίζουμε τους διάφορους ήχους!

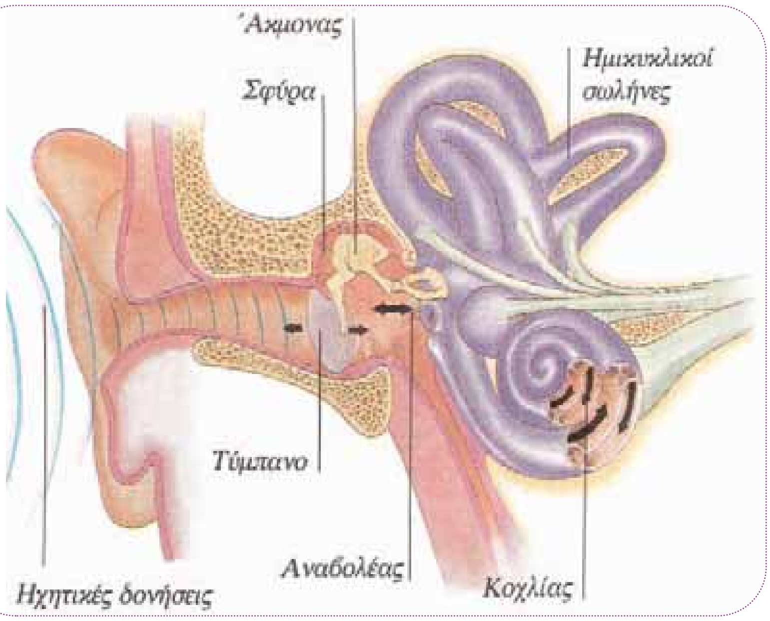

2.1 Το ανθρώπινο αφτί σε τομή

Όταν λοιπόν φτάνει ένας ήχος σε αυτές τις χορδές θέτει σε παλμική κίνηση μόνο τη χορδή που είναι «κουρδισμένη» στο ίδιο τονικό ύψος. Τότε αυτή στέλνει μέσα από το νεύρο που επικοινωνεί με τον εγκέφαλο το μήνυμα... «πάλλομαι»!

Δοκίμασε να πραγματοποιήσεις αυτό το φαινόμενο με τις χορδές ενός πιάνου. Πάτησε με το πόδι το δεξιό πεντάλ ώστε όλες οι χορδές να είναι ελεύθερες και τραγούδησε δυνατά ένα «ααααα». Τι παρατηρείς;

Τώρα ξανατραγούδησε κάνοντας τη φωνή σου πιο λεπτή ή πιο βαθιά. Γράψε τι παρατηρείς.

Με τον τρόπο που περιγράψαμε παραπάνω το αφτί στέλνει στον εγκέφαλο χιλιάδες ήχους που συλλαμβάνει καθημερινά. «Ακούμε» όμως πραγματικά όλους αυτούς τους ήχους;

Ακούω σημαίνει ότι το αφτί μου συλλαμβάνει παθητικά όλα τα ηχητικά κύματα που φτάνουν σε αυτό και τα στέλνει στον εγκέφαλο.

Ακροώμαι σημαίνει ότι επιλέγω από την τεράστια ποικιλία ήχων που φτάνουν στα αφτιά μου εκείνους που με ενδιαφέρουν. Η ενεργητική ακοή είναι πολύ σημαντική στη ζωή μας.

Μπορείς να περιγράψεις μία περίπτωση στην οποία η ενεργητική ακοή είναι ζωτικής σημασίας;

Τα γνωρίσματα του ήχου

Κάθε ζωντανός οργανισμός έχει τα δικά του ηχητικά γνωρίσματα που τον κάνουν να ξεχωρίζει. Το ίδιο συμβαίνει και με όλα τα άψυχα αντικείμενα, τα οποία παίρνουν ζωή από την ηχητική πηγή που βγαίνουν και από το χέρι του καλλιτέχνη που οργανώνει τους ήχους. Κάθε ήχος έχει τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά που τα ονομάζουμε ιδιότητες. Τα κλείνουμε σε ένα πλαίσιο για να θυμάσαι τα ονόματά τους.

Τονικό ύψος – Ένταση – Διάρκεια – Χροιά

2.2 Ηλεκτρονικός παλμογράφος

Για να μελετήσουν καλύτερα τις ιδιότητες αυτές, οι επιστήμονες χρησιμοποιούν πολύπλοκα μηχανήματα όπως ο παλμογράφος που φαίνεται δίπλα. Ο παλμογράφος, μεταξύ άλλων, μας δείχνει τις κυματομορφές των ηχητικών κυμάτων. Στο τετράδιο εργασιών θα βρεις πληροφορίες για να κατασκευάσεις το δικό σου «παλμογράφο».

Ήχος και επαγγέλματα

Ο ήχος έχει τόσες πολλές διαστάσεις που απασχολεί όχι μόνο τους μουσικούς αλλά και πολλούς επιστήμονες. Ποιοι είναι αυτοί οι επιστήμονες; Για να τους βρεις, δεν έχεις παρά να συμπληρώσεις τα κενά χρησιμοποιώντας τις λέξεις της παρένθεσης!
(φυσικοί, στρατιωτικοί, αρχιτέκτονες, γλωσσολόγοι, γιατροί, ψυχολόγοι, περιβαλλοντολόγοι, ωκεανολόγοι, μηχανικοί πληροφορικής)

- ✎ Οι ______________ ενδιαφέρονται για την ηχομόνωση των κτιρίων και την καλή ακουστική τους.
- ✎ Οι ______________ ερευνούν τις ιδιότητες του ήχου, μελετούν τα ηχητικά κύματα, τη διάδοσή τους και τόσα άλλα που μπορείς να τα δεις στο βιβλίο της Φυσικής.
- ✎ Οι ______________ ερευνούν τις επιδράσεις του ήχου στην ανθρώπινη ψυχοσύνθεση και ένας καινούργιος κλάδος που ονομάζεται μουσικοθεραπεία δίνει πολλές ελπίδες για τη χρήση της μουσικής στη θεραπεία διαφόρων ασθενειών.
- ✎ Οι ______________ μελετούν κυρίως τον τρόπο που χρησιμοποιούμε τους ήχους για να επικοινωνήσουμε με τους άλλους ανθρώπους μέσα από τη γλώσσα.
- ✎ Οι ______________ χρησιμοποιούν κυρίως τους υπέρηχους. Το ίδιο και οι ______________ και οι ζωολόγοι που εξετάζουν τον τρόπο επικοινωνίας διαφόρων ζώων όπως των φαλαινών, των δελφινιών ή των νυχτερίδων.
- ✎ Οι ______________________________ και ακουστικής ενδιαφέρονται για την πιστή καταγραφή, αναπαραγωγή, επεξεργασία και αποθήκευση του ήχου και μας προσφέρουν σύγχρονα μηχανήματα και λογισμικό για το σκοπό αυτό.
- ✎ Οι ______________ ενδιαφέρονται κυρίως για την ηχορύπανση που μπορεί να προκαλέσει από απλή ενόχληση μέχρι σοβαρές ασθένειες!
- ✎ Οι ______________ χρησιμοποιούν τους ήχους για στρατιωτικούς σκοπούς, π.χ. για τον εντοπισμό των εχθρικών υποβρυχίων.

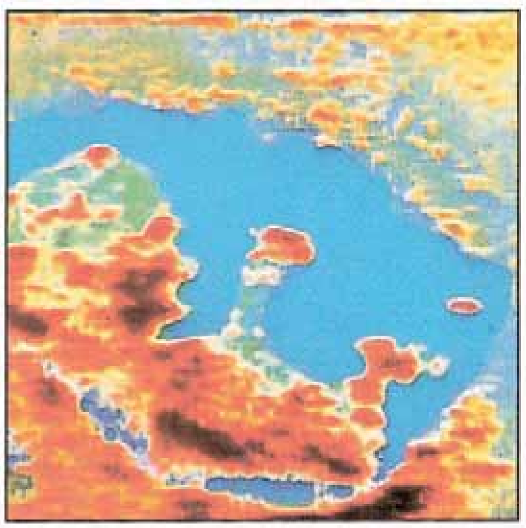

2.3 Απεικόνιση εμβρύου μέσω υπερήχων

- Θα συζητήσουμε για τη σπουδαιότητα της φωνής στη μουσική.
- Θα ακούσουμε αποσπάσματα που αναδεικνύουν τις δυνατότητες της ανθρώπινης φωνής.
- Θα γνωρίσουμε κανόνες υγιεινής, ορθής χρήσης και άσκησης της φωνής.
- Θα πειραματιστούμε με το σώμα μας, χρησιμοποιώντας το ως όργανο παραγωγής ήχου.
- Θα γνωρίσουμε το διάφραγμα και θα τραγουδήσουμε χρησιμοποιώντας το σωστά.

Φωνή: το πρώτο μουσικό όργανο!

Η σημασία του λόγου στη ζωή και στην **εξέλιξη** του ανθρώπου και του **πολιτισμού** που αυτός ανέπτυξε είναι μεγάλη και αναντικατάστατη. Το βασικό μέσο μεταφοράς του λόγου είναι η φωνή. Ο άνθρωπος χρησιμοποίησε τη φωνή του για να μιμηθεί τα όσα άκουγε γύρω του, τα πουλιά, τα ζώα, τη βροχή και ένα σωρό άλλους ήχους. Στη συνέχεια μουρμούρισε τους ήχους αυτούς φτιάχνοντας τις πρώτες του μελωδίες. Στο πέρασμα των χρόνων τις στόλισε με λόγια κάνοντας τραγούδια και τις αναπαρήγαγε με αυτοσχέδια όργανα.

Με τη φωνή οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή, ανταλλάσσουν **πληροφορίες**, αναπτύσσουν σχέσεις, οργανώνουν **ομάδες**, αλληλεπιδρούν δημιουργικά και χτίζουν το μέλλον τους.

Μια φωνή, πόσες δυνατότητες!!!

Άκουσε μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα που δείχνουν τις δυνατότητες της ανθρώπινης φωνής. Ποιο σε εντυπωσίασε περισσότερο και γιατί;

Με χαλαρή αναπνοή και το κορμί στη θέση τη σωστή έχεις καθάρια, δυνατή και υγιή φωνή

Δύο βασικές προϋποθέσεις για να φροντίσεις τη φωνή σου είναι να προσέχεις τη στάση του σώματός σου και τον τρόπο που αναπνέεις.

Παρατήρησε προσεκτικά πώς στέκονται ο Νότης και η Νότα και γράψε ποια είναι η σωστή θέση και στάση του σώματος όταν τραγουδάμε.

Δοκίμασε να μείνεις σε λανθασμένη θέση, δηλαδή με το κεφάλι σκυμμένο ή τους ώμους γυρτούς ή τη λεκάνη προτεταμένη ή τη σιαγόνα σφιχτή για 2′. Τι παρατηρείς;

Αν συνεχίσεις για άλλα 2′ τι νιώθεις; Πώς το εξηγείς;

Πειραματίσου και βγάλε τα συμπεράσματά σου

Κλείσε τη μύτη με το χέρι. Τι παρατηρείς στον τρόπο που βγαίνει η φωνή; Πώς ακούς τη χροιά της;

Βγάλε όλο τον αέρα από τους πνεύμονες και χωρίς να πάρεις νέα ανάσα προσπάθησε να μιλήσεις ή να τραγουδήσεις. Μπορείς; Πώς ακούγεται η φωνή σου;

Όταν τραγουδάς, εκτός από τη σωστή στάση του σώματος και την αναπνοή, χρειάζεται να ελέγχεις και τον αέρα που εκπνέεις έτσι ώστε να μην κόβεται η ανάσα, να μη σταματά το τραγούδι και να μη δυσκολεύεσαι για να ολοκληρώσεις τη φράση. Το διάφραγμα βοηθά στον έλεγχο της αναπνοής και κάνει ξεκούραστο το τραγούδι χωρίς να κουράζεται ο λαιμός και χωρίς να κλείνει, να θαμπώνει και να βραχνιάζει η φωνή σου.

Κάθισε στην καρέκλα σου και... χαλάρωσε! Τοποθέτησε τον αντίχειρα του αριστερού χεριού σου ανάμεσα στο στήθος και τον αφαλό, εκεί που βρίσκεται το διάφραγμα. Πάρε βαθιά αναπνοή και έκπνευσε όσο γίνεται πιο αργά. Μην κρατάς τον αέρα και σταμάτησε όταν αρχίζει να σφίγγεται η κοιλιά. Τι παρατηρείς κατά την εισπνοή και τι κατά την εκπνοή;

Σκύψε μπροστά το σώμα σου έτσι ώστε να δημιουργείται οξεία γωνία με την καρέκλα σου. Βάλε τα χέρια στα πλευρά (πίσω στην πλάτη, πιο πάνω από τη μέση) με την παλάμη ανοιχτή. Πάρε βαθιά ανάσα αργά και βγάλε τον αέρα πάλι αργά. Σ' αυτή τη θέση τραγούδησε και μετά περίγραψε πώς ένιωσες.

Από τη θεωρία στην... πράξη

Ώρα να εφαρμόσεις όλα τα παραπάνω. Ο δάσκαλος ή ένας μαθητής/τρια λέει κάθε **στίχο***. Οι υπόλοιποι κάθεστε όπως ο Νότης και επαναλαμβάνετε. Στα σημεία με το κόκκινο χρώμα το διάφραγμα πρέπει να πιέζει τον αντίχειρα προς τα έξω.

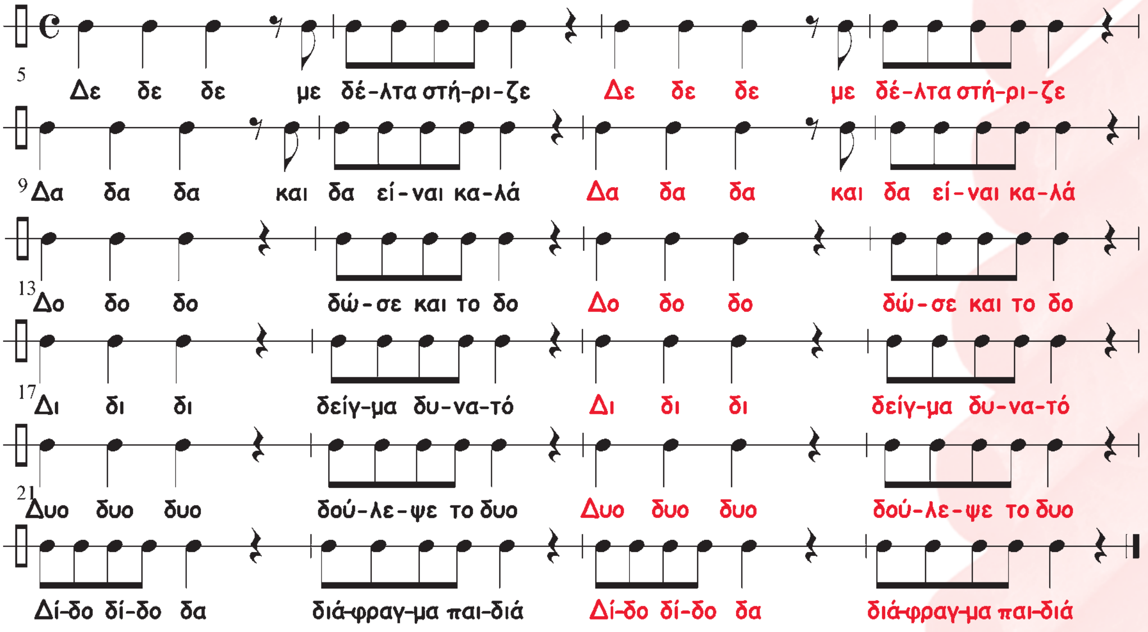

Μια ομάδα μπορεί να συνοδεύει ρυθμικά με παλαμάκια και χτυπήματα ποδιών.

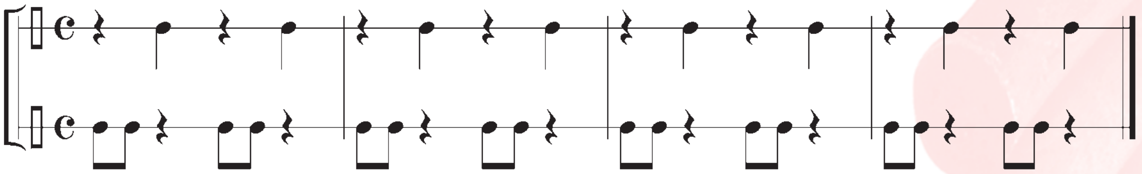

Το ίδιο μπορεί να γίνει και με άλλα σύμφωνα που μπορεί να σε δυσκολεύουν στην εκφορά τους. Φτιάξε μια τουλάχιστον δική σου άσκηση για το διάφραγμα, χρησιμοποιώντας κάποιο άλλο σύμφωνο και τραγούδησέ το με τον ίδιο τρόπο, π.χ. **βε, βε, βε,** τη βέρα φόραγε κ.ο.κ.

* Από το βιβλίο της Νάγιας Γεωργίου (2000). *Μέθοδος Ορθοφωνίας-Ορθοφωνία, φωνητική, τραγούδι*. Αθήνα: Βεργίνα.

✔ Θα κατασκευάσουμε μουσικά όργανα από υλικά που θα κατέληγαν στο... σκουπιδοτενεκέ.
✔ Θα δημιουργήσουμε παραλλαγές ενός μουσικού οργάνου.
✔ Θα μιλήσουμε για τις «οικογένειες» των οργάνων.
✔ Θα χρησιμοποιήσουμε δημιουργικά τα όργανα που κατασκευάσαμε.
✔ Θα διερευνήσουμε τη σχέση των υλικών από τα οποία είναι κατασκευασμένο ένα μουσικό όργανο με τον ήχο που αυτό παράγει.

Μουσικολογία ή ΜουσΟικολογία;

Δυο λέξεις που ακούγονται το ίδιο αλλά γράφονται διαφορετικά. Ποια λέξη θα επιλέξεις; Θα προτιμήσεις τη Μουσικολογία που είναι η μελέτη της μουσικής από ειδικούς επιστήμονες ή τη Μουσοικολογία που είναι μια... ανορθόγραφη λέξη; Την επινοήσαμε για να συνδυάσουμε την Οικολογία με τη Μουσική και να τις συνδέσουμε αν και φαίνεται να στέκουν τόσο μακριά η μια από την άλλη.

*Ας κατασκευάσουμε «οικολογικά» όργανα: «Μουσικοί... κύλινδροι»**

Μεμβρανόφωνα: Κατηγορία οργάνων που ο ήχος τους παράγεται από την κρούση της μεμβράνης (με το χέρι ή με χτυπητήρι).

Η κατασκευή που ακολουθεί είναι ένα πρωτότυπο **μεμβρανόφωνο** μουσικό όργανο που μπορείτε να το χρησιμοποιήσετε δημιουργικά σε πολλές δραστηριότητες. Είναι επίσης χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πώς αντικείμενα που θα κατέληγαν στα σκουπίδια μπορούν να μετασχηματιστούν σε χρήσιμα αντικείμενα και σε πρωτότυπα μουσικά όργανα, όπως εδώ.

Τι θα χρειαστείς

- 5 ίδια κυλινδρικά κουτιά από χαρτόνι (που βρίσκουμε σε συσκευασίες από πατατάκια, αφίσες κ.λπ.)
- ψαλίδι
- κόλλα ή κολλητική ταινία.

Περιγραφή κατασκευής

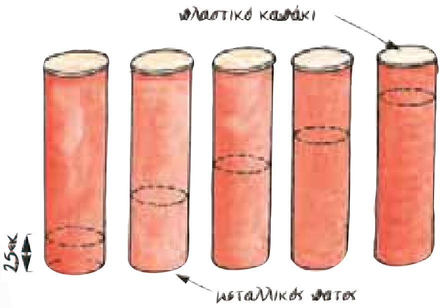

1. Κόβεις προσεκτικά τους κυλίνδρους με το ψαλίδι: τον πρώτο 2,5 εκατοστά από τη βάση, το δεύτερο 5 εκατοστά από τη βάση κ.ο.κ. Σχηματίζονται έτσι 10 κομμάτια, τα 5 με μεταλλικό καπάκι και τα 5 με πλαστικό.

Θα έχεις πολύ καλύτερο ήχο αν χρησιμοποιήσεις κυλίνδρους από καλάμι μπαμπού και δερμάτινες μεμβράνες.

* Από το βιβλίο των Καμπύλη Π. & Σπετσιώτη Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

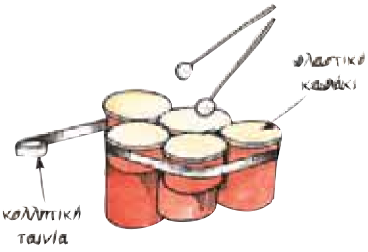

2. Με κολλητική ταινία ενώνεις τους 5 κυλίνδρους με τα μεταλλικά καπάκια και τους 5 κυλίνδρους με τα πλαστικά καπάκια. Φροντίζεις να είναι όλα τα καπάκια στο ίδιο επίπεδο.

3. Ο ήχος εξαρτάται από τις μπαγκέτες που θα χρησιμοποιήσεις, από το μήκος των κυλίνδρων και από το υλικό τους.

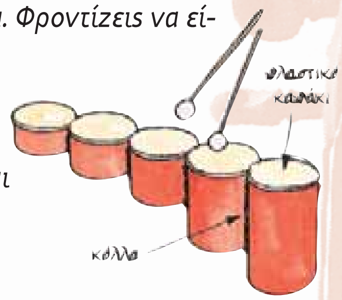

Μουσική «ορθογραφία»

Θέλεις να ασκήσεις την ακοή σου; Κατασκεύασε με κάποιο συμμαθητή/τριά σου «μουσικούς κυλίνδρους» από το ίδιο υλικό και με το ίδιο μέγεθος. Καθίστε πλάτη με πλάτη, έτσι ώστε να μη βλέπει ο ένας τον άλλο.

Παίζει ο πρώτος παίκτης ένα σύντομο ρυθμικό σχήμα σε έναν κύλινδρο, το οποίο πρέπει να το θυμάται και να μπορεί να το επαναλάβει αν χρειαστεί. Ο δεύτερος παίκτης πρέπει να επαναλάβει στο δικό του όργανο ακριβώς αυτό που άκουσε από τον πρώτο.

Αν το πετύχει, ξαναπαίζει ο πρώτος παίκτης το ίδιο ρυθμικό σχήμα, αλλά αυτή τη φορά χρησιμοποιώντας περισσότερους κυλίνδρους.

Εδώ τα πράγματα για το δεύτερο παίχτη είναι πιο δύσκολα, αλλά και πιο ενδιαφέροντα, καθώς πρέπει να αναγνωρίσει, εκτός από το ρυθμικό σχήμα, και την ξεχωριστή τονικότητα του κάθε κυλίνδρου.

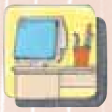

Προσπάθησε να δημιουργήσεις το δικό σου παιχνίδι στο οποίο να χρησιμοποιείς τους «μουσικούς κυλίνδρους» που κατασκεύασες. Μπορείς να το περιγράψεις εδώ και να το παρουσιάσεις στους συμμαθητές σου στο επόμενο μάθημα.

Οικογένειες μουσικών οργάνων

Πολλά μουσικά όργανα παρουσιάζουν **ομοιότητες** μεταξύ τους και δημιουργούν μια **ομάδα**, επειδή αποτελούν παραλλαγή και **εξέλιξη** της ίδιας βασικής ιδέας. Είναι πιο εύκολο να κατασκευάσεις όργανα που ανήκουν στην ίδια οικογένεια, γιατί με μικρές παραλλαγές δημιουργούνται όργανα που μοιάζουν μεταξύ τους, αλλά που το καθένα έχει τη δική του προσωπικότητα. Μια από τις πιο γνωστές μουσικές οικογένειες είναι αυτή του βιολιού. Η **ταξινόμηση** και η μελέτη των μουσικών οργάνων γίνεται πιο εύκολα όταν τα εντάξεις σε μεγαλύτερα **σύνολα** όπως είναι οι οικογένειες, αφού εντοπίσεις τις **ομοιότητες** και τις **διαφορές** τους.

Ώρα για δράση!

Θέλεις να κατασκευάσεις τη δική σου οικογένεια μουσικών οργάνων*;

Είναι μια οικογένεια που αποτελείται από αερόφωνα όργανα, που το καθένα έχει το δικό του μοναδικό **ηχόχρωμα**, τη δική του προσωπικότητα.

4.1 Αυτοσχέδια μουσικά όργανα (Κατασκευή: Π. Καμπύλης)

** Δώσε στην οικογένεια το όνομα που θεωρείς πιο ταιριαστό.

*Η οικογένεια*** ______________________

Για όλες τις κατασκευές θα χρησιμοποιήσεις:

- 6 παλιούς μαρκαδόρους
- μικρή σέγα
- δύο μικρές λίμες, μια ίσια και μια κυλινδρική
- μαλακές τσίχλες (όχι μασημένες!)
- οδοντογλυφίδα
- ένα μικρό ποτήρι νερό
- ένα λαστιχάκι
- χάρακα
- πάγκο εργασίας.

Ηχόχρωμα: Είναι αυτό που μας επιτρέπει να ξεχωρίζουμε τα διάφορα όργανα που παίζουν με την ίδια ένταση και στο ίδιο τονικό ύψος.

Σφυρίχτρα... διαιτητή

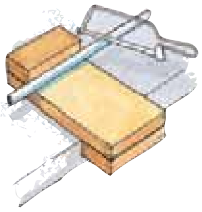

1. Αφαίρεσε το εσωτερικό του μαρκαδόρου και κόψε τον προσεκτικά με τη σέγα ώστε να μείνει ένα κομμάτι μήκους 8 εκατοστών.

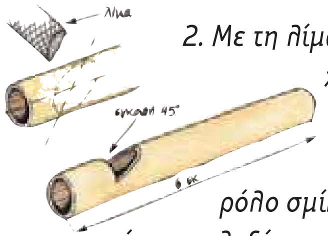

2. Με τη λίμα σε γωνία 45 μοιρών δημιούργησε μία λοξή εγκοπή που να απέχει ένα εκατοστό από το άκρο του σωλήνα.

3. Γέμισε με τσίχλα και με την οδοντογλυφίδα σε ρόλο σμίλης δημιούργησε ένα κανάλι που θα στέλνει τον αέρα στη λοξή εγκοπή.

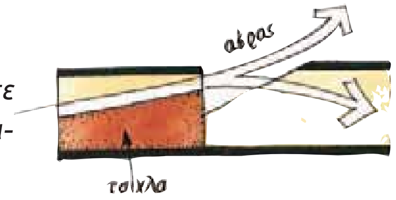

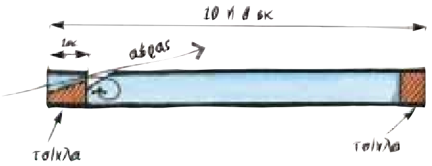

4. Κλείσε με την υπόλοιπη τσίχλα το άλλο άκρο του σωλήνα ώστε να μην περνάει καθόλου αέρας. Φύσηξε και θα ακούσεις τον ήχο μιας σφυρίχτρας. Με τον ίδιο τρόπο κατασκεύασε μια δεύτερη σφυρίχτρα με μήκος 10 εκατοστών.

Ποια σφυρίχτρα έχει οξύτερο ήχο;

____

* Όλες οι κατασκευές της ενότητας έχουν αντληθεί από το βιβλίο των Καμπύλη Π. & Σπετσιώτη Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τι είναι αυτό που **μεταβάλλει** την οξύτητα του ήχου στις δύο σφυρίχτρες;

Εκτός από τον παλιό μαρκαδόρο από ποιο άλλο αντικείμενο μπορείς να χρησιμοποιήσεις τον πλαστικό σωλήνα;

Στη θέση της τσίχλας τι θα μπορούσες να βάλεις;

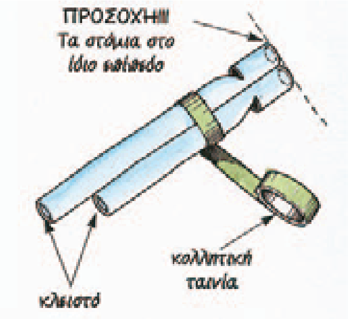

Σφυρίχτρα τρένου

1. Ένωσε με κολλητική ταινία (ή ένα λαστιχάκι) τις δύο σφυρίχτρες με τον τρόπο που φαίνεται στο διπλανό σχέδιο.

*2. Φύσηξε συγχρόνως και στις δύο και θα ακούσεις έναν ήχο που έχει μεγάλη **ομοιότητα** με τον ήχο της σφυρίχτρας των τρένων.*

Σουραύλι

Για να φτιάξεις ένα μικρό σουραύλι, δεν έχεις παρά να ακολουθήσεις τα τρία πρώτα βήματα της κατασκευής της σφυρίχτρας, χρησιμοποιώντας όμως όλο το μήκος του μαρκαδόρου (10 εκατοστά).

4.2 Σουραύλι από μαρκαδόρο. Κατασκευή: Π. Καμπύλης.

1. Με τις λίμες δημιούργησε τρεις μικρές τρύπες όπως φαίνεται στη φωτογραφία και... αυτό είναι όλο.

2. Με τα δάχτυλα του δεξιού χεριού ανοιγόκλεισε τις τρύπες και θα έχεις ήχους διαφορετικής οξύτητας.

Λαλίτσα

Ακολούθησε τα τρία πρώτα βήματα της κατασκευής της σφυρίχτρας.

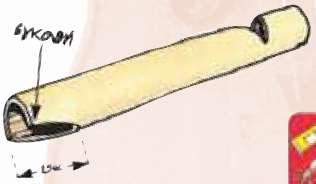

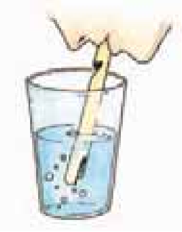

1. Με τη λίμα σε γωνία 45 μοιρών λείανε λοξά το κάτω άκρο του σωλήνα όπως φαίνεται στο διπλανό σχέδιο.

2. Τοποθέτησε το άκρο του σωλήνα μέσα στο ποτήρι με το νερό. Φύσηξε με διάφορους τρόπους (διακεκομμένα, δυνατά κ.λπ.) και θα ακούσεις το χαρακτηριστικό, σαν κελάηδημα, ήχο του οργάνου.

5. Η μουσική εμψυχώνει

- ✔ Θα διερευνήσουμε το ρόλο που παίζει η μουσική στον πόλεμο.
- ✔ Θα γνωρίσουμε τις στρατιωτικές μπάντες και τις φιλαρμονικές ορχήστρες των δήμων.
- ✔ Θα γνωρίσουμε τα χάλκινα πνευστά και θα εξερευνήσουμε τον τρόπο λειτουργίας τους.
- ✔ Θα λύσουμε μια... παρεξήγηση.

Η μουσική συνδέεται στενά με όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Μια ανθρώπινη δραστηριότητα δυστυχώς είναι και ο πόλεμος που έχει και αυτός τη δική του... μουσική υπόκρουση.

Κοινό σημείο της πολεμικής μουσικής όλων των εποχών είναι ο δυνατός και θορυβώδης ήχος της που τονώνει το ηθικό των πολεμιστών. Χαρακτηριστική είναι η πληροφορία που έχουμε από την Παλαιά Διαθήκη για τα τείχη στην Ιεριχώ που έπεσαν από τις ιαχές και τον ήχο από τις σάλπιγγες των Ισραηλιτών.

«Ίτε παίδες Ελλήνων...»

Στον ελλαδικό χώρο κατά την αρχαιότητα υπήρχαν δύο είδη πολεμικής μουσικής: ο παιάνας και το εμβατήριο. Παιάνας ονομαζόταν το χορικό τραγούδι, ο ύμνος που αρχικά απευθυνόταν στον Απόλλωνα ή την Άρτεμη για τη λύτρωση από κάποιο κακό ή αρρώστια. Στη συνέχεια επικράτησε να ονομάζεται έτσι το θριαμβευτικό τραγούδι μετά τις νίκες στον πόλεμο ή τους εθνικούς αγώνες. Εμβατήριο ήταν το τραγούδι που συνόδευε και ρύθμιζε το βήμα των στρατιωτών. Τη μελωδία την έπαιζε ο αυλός, ενώ το ρυθμό τον κρατούσαν οι στρατιώτες με το βηματισμό τους, γι' αυτό λεγόταν και «ενόπλιον μέλος».

Στρατιωτικές μπάντες

Τα χάλκινα πνευστά επειδή είναι μουσικά όργανα με δυνατό ήχο χρησιμοποιούνται στις στρατιωτικές μπάντες για να εμψυχώνουν και να ψυχαγωγούν τους στρατιώτες. Έχουν επίσης σημαντική θέση στη συμφωνική ορχήστρα αλλά και σε παραδοσιακές ορχήστρες των βαλκανικών χωρών όπου συνοδεύουν τα γλέντια και τις διασκεδάσεις. Ευρύτατα τέλος χρησιμοποιούνται και στη μουσική τζαζ (jazz).

Χάλκινες δημιουργίες...

Όλα τα χάλκινα πνευστά φτιάχνονται από σωλήνες. Στο ένα άκρο τους υπάρχει κατάλληλο επιστόμιο και στο άλλο ένα χωνί (καμπάνα). Ο σωλήνας κάθε οργάνου διαφέρει στη διάμετρο, το μήκος και

5.1 Επιστόμιο από τρομπόνι

τη μορφή. Ο ήχος στα χάλκινα πνευστά παράγεται με μεταβολές στην πίεση του αέρα που ασκούν τα παλλόμενα χείλη του εκτελεστή στο επιστόμιο. Σε πολλά χάλκινα πνευστά υπάρχουν ειδικές βαλβίδες (συνήθως τρεις) που μεταβάλλουν το μήκος του σωλήνα και την οξύτητα του ήχου που παράγεται. Βλέπεις με κόκκινο χρώμα τη διαδρομή του αέρα όταν καμιά βαλβίδα δεν είναι πατημένη και με μπλε όταν έχει πατηθεί η πρώτη βαλβίδα.

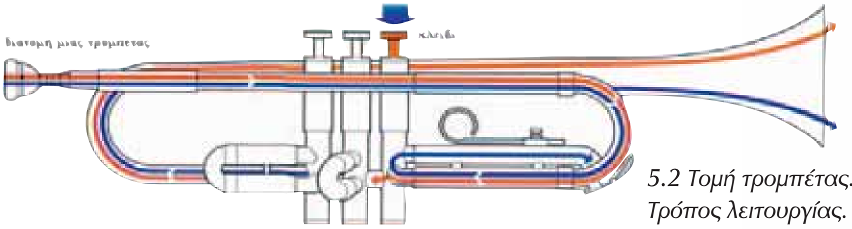

5.2 Τομή τρομπέτας. Τρόπος λειτουργίας.

Το σαξόφωνο –που παρουσιάζει ομοιότητες με το κλαρινέτο–, αν και κατασκευάζεται από χαλκό, εντάσσεται στα ξύλινα πνευστά, επειδή ο ήχος του παράγεται όχι από τα παλλόμενα χείλη του εκτελεστή στο επιστόμιο, αλλά από την παλλόμενη καλαμίδα (καλάμι).

Θέλεις να γνωρίσεις καλύτερα τα χάλκινα πνευστά;

5.3 Τούμπα

5.4 Τρομπόνι

5.5 Κόρνο

5.6 Τρομπέτα

5.7 Η πρώτη Φιλαρμονική του Δήμου Β. Κυνουρίας

Τα χάλκινα πνευστά συναντιούνται όλα μαζί στις φιλαρμονικές ορχήστρες οι οποίες περιλαμβάνουν επίσης ξύλινα πνευστά και κρουστά. Οι φιλαρμονικές ορχήστρες πρωταγωνιστούν στις παρελάσεις παίζοντας διάφορα εμβατήρια. Οι περισσότεροι δήμοι διαθέτουν τέτοιες ορχήστρες. Επισκεφθείτε τις ή προσκαλέστε τις στην τάξη σας, για να μάθετε περισσότερες πληροφορίες για τα όργανα που τις αποτελούν. Πολλές πληροφορίες μπορείτε να βρείτε και στο διαδίκτυο αλλά και σε βιβλία μουσικής.

Καλή έρευνα!

- Θα μάθουμε ένα καινούργιο τραγούδι, θα επιλέξουμε μια ρυθμική συνοδεία και θα καταγράψουμε τις επιλογές μας.
- Θα χορέψουμε στο ρυθμό του τραγουδιού.
- Θα δημιουργήσουμε ένα θεατρικό δρώμενο με βάση το τραγούδι που μάθαμε.
- Θα αξιολογήσουμε το αποτέλεσμα της προσπάθειάς μας.

Ώρα για τραγούδι

Ο πόλεμος του 1940 ενέπνευσε το συνθέτη Γ. Κατσαρό και το στιχουργό Πυθαγόρα να δημιουργήσουν το τραγούδι Ο Ναπολιτάνος και να περάσουν το μήνυμα ότι «ο πόλεμος είναι φριχτός».

Ο ΝΑΠΟΛΙΤΑΝΟΣ

Στίχοι: Πυθαγόρα
Μουσική: Γ. Κατσαρού

Μελαχρινέ Ναπολιτάνο, ο πόλεμος είναι φριχτός,
εσύ μαχαίρωσες τον Πάνο, μετά σε σκότωσε κι αυτός.

Τώρα κοιμάστε αγκαλιασμένοι, όπως το θέλησε ο Θεός,
να 'ναι οι λαοί αδελφωμένοι, μαύροι, λευκοί, ένας Λαός. δις

Εσύ στη Νάπολη μπαρμπέρης κι αυτός ψαράς στο Αιτωλικό,
να μάθεις δεν θα καταφέρεις πώς φτάσατε στο φονικό.

Τώρα κοιμάστε αγκαλιασμένοι, όπως το θέλησε ο Θεός,
να 'ναι οι λαοί αδελφωμένοι, μαύροι, λευκοί, ένας Λαός. δις

Μπορείτε να δημιουργήσετε με τους στίχους του τραγουδιού ένα θεατρικό δρώμενο. Χρησιμοποιήστε τη φαντασία και το ταλέντο σας για να διηγηθείτε την ιστορία του Πάνου και του Ναπολιτάνου. Φανταστείτε τη ζωή τους πριν από τον πόλεμο στα χωριά τους, πώς δέχτηκαν την είδηση του πολέμου, πώς έφτασαν στο φονικό. Χωριστείτε σε ομάδες, μοιράστε τους ρόλους, χορέψτε με τη μουσική του τραγουδιού, φτιάξτε τα ηχητικά εφέ και παίξτε...

Καλή επιτυχία!

Ακούστε το τραγούδι στην πρώτη εκτέλεσή του. Να και η παρτιτούρα του! Θα σας βοηθήσει να το μάθετε καλύτερα και –γιατί όχι– να παίξετε μόνοι σας τη μελωδία του!

Ο ΝΑΠΟΛΙΤΑΝΟΣ

Γ. Κατσαρού-Πυθαγόρα

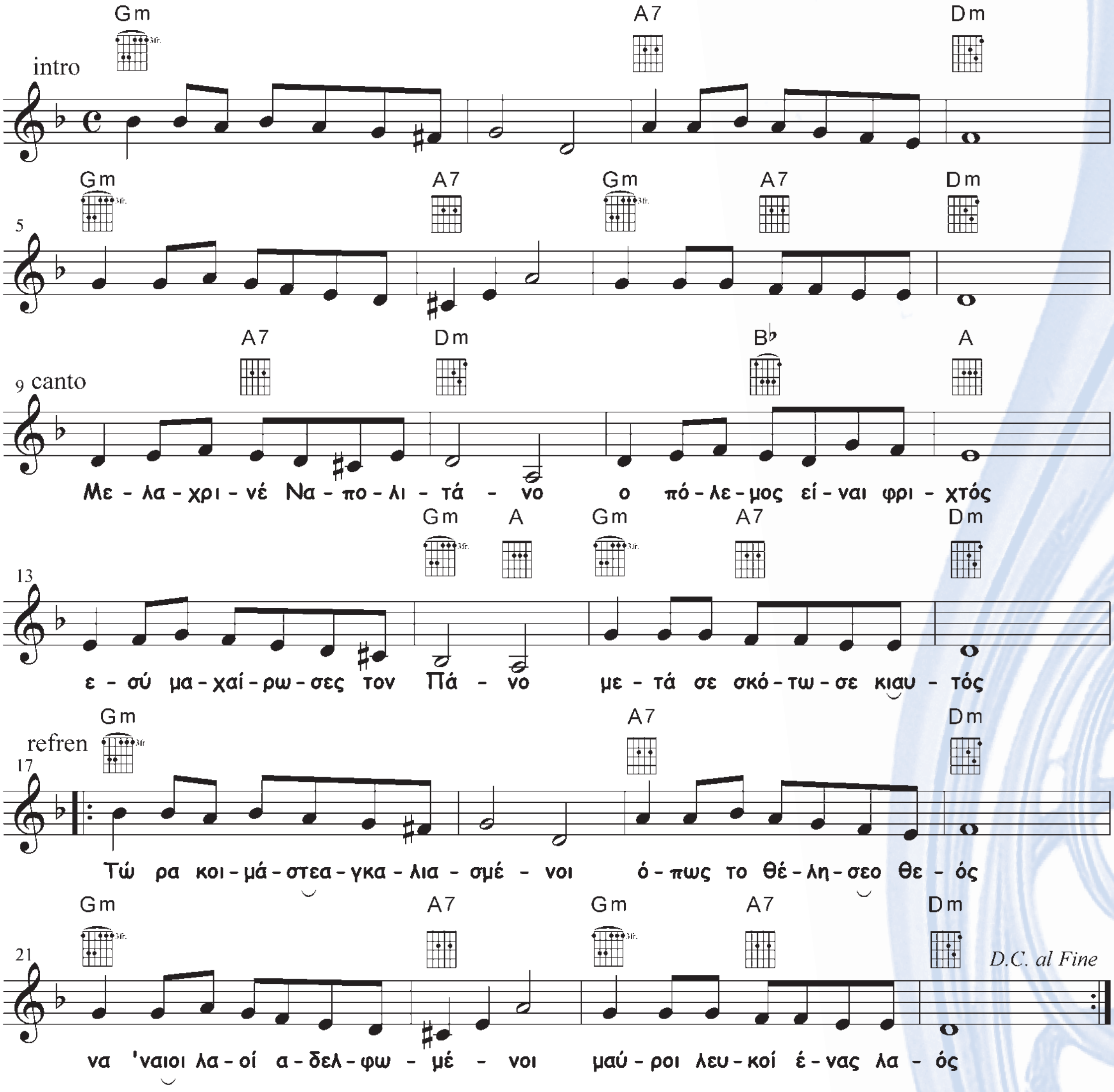

- Θα μιλήσουμε για τις καταγραφές της μουσικής από την αρχαιότητα έως σήμερα.
- Θα έρθουμε σε επαφή με τις διάφορες γλώσσες της μουσικής.
- Θα παίξουμε και θα ανακαλύψουμε τη χρησιμότητα της μουσικής σημειογραφίας.
- Θα επιχειρήσουμε να καταγράψουμε τη μουσική με σύμβολα διαφορετικά από τα συνηθισμένα.
- Θα κατασκευάσουμε ένα αντίγραφο αρχαίας ελληνικής παρτιτούρας.

Στον αρχαίο κόσμο δεν υπήρχε ένα αποτελεσματικό και κοινά αποδεκτό **σύστημα** καταγραφής της μουσικής. Οι αρχαίοι Έλληνες, όπως και άλλοι λαοί, είχαν δημιουργήσει τα δικά τους συστήματα, αλλά δεν είχε επικρατήσει κάποιο από αυτά. Τον 6ο αι. μ.Χ. ο πάπας Γρηγόριος ο Μέγας τελειοποίησε μια παλαιότερη προσπάθεια σημειογραφίας των αρχαίων Ελλήνων με σύμβολα της αλφάβητου. Τον 7ο αι. προστέθηκαν κάποια νέα σύμβολα, τα νεύματα. Τον 9ο αι. έκανε την εμφάνισή του το «μονόγραμμο»· αργότερα οι γραμμές έγιναν τέσσερις και δημιουργήθηκε το τετράγραμμο και μόλις τον 16ο αι. εμφανίστηκε το γνωστό μας πεντάγραμμο. Πρωταγωνιστικό ρόλο στη δημιουργία, εξέλιξη και διάσωσή του έπαιξαν οι μοναχοί. Έτσι, σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από πολέμους, ταραχές και επιδρομές που αναχαιτίζουν τον **πολιτισμό** γενικότερα, εξελίχθηκε το **σύστημα** καταγραφής της μουσικής που χρησιμοποιούμε σήμερα.

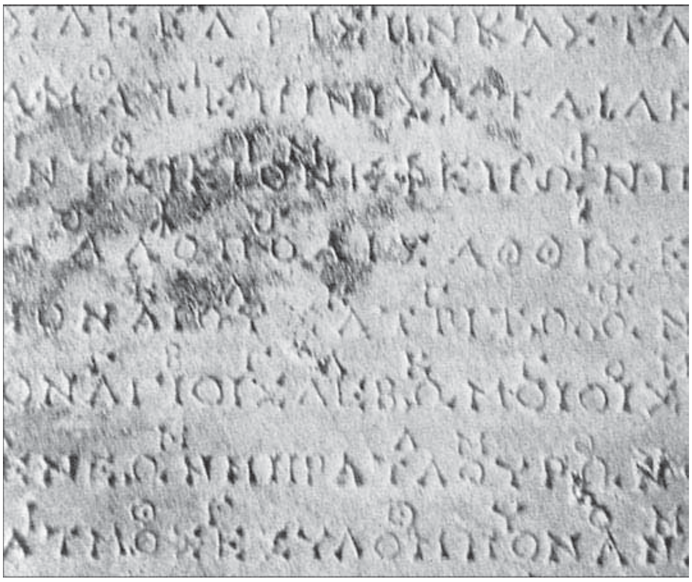

7.1 Ύμνος στον Απόλλωνα με σημειογράμματα μουσικά πάνω από τις συλλαβές, (2ος αιώνας π.Χ.) Μουσείο Δελφών.

Με τη μηχανή του χρόνου...

Ας γυρίσουμε το ρολόι του χρόνου μερικούς αιώνες πίσω και ας πάρουμε τη θέση των μοναχών αυτών. Πειραματιστείτε με δικά σας σύμβολα και παίξτε με το μονόγραμμο. Ας πάρει κάποιος τη θέση του «ηγούμενου». Οι υπόλοιποι, ακολουθώντας τα νεύματά του, δοκιμάστε να τραγουδήσετε νότες που βρίσκονται στη γραμμή, πάνω και κάτω από αυτή. Στη συνέχεια προσθέστε και άλλες γραμμές και σύμβολα, προσπαθώντας να δημιουργήσετε το δικό σας σύστημα καταγραφής της μουσικής. Και πού ξέρετε; Μπορεί να βάλετε τη σφραγίδα σας στην εξέλιξη της μουσικής ιστορίας!

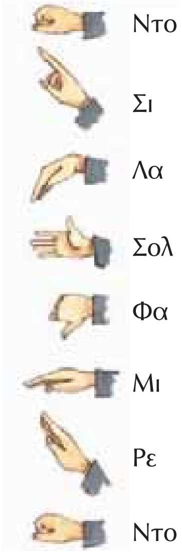

Με χειρονομίες

Στο προηγούμενο παιχνίδι μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και τα σύμβολα της χειρονομικής του Ζόλταν Κοντάι (Z. Kodaly). Κάθε νότα (μουσικός ήχος) συμβολίζεται με μια συγκεκριμένη θέση του χεριού όπως φαίνεται στο διπλανό σχήμα.

Μην ξεχνάτε ότι και η νοηματική, η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι κωφοί συνάνθρωποί μας, λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο, συμβολίζει δηλαδή τους ήχους της γλώσσας με κινήσεις των χεριών.

Το τραγούδι στους αιώνες

> * Γράψτε στα κενά τον αιώνα από τον οποίο θα ξεκινήσετε και τον αιώνα μας!

Καθίστε σε κύκλο, ο ένας δίπλα στον άλλο. Ο καθένας αντιπροσωπεύει έναν αιώνα. Αρχίστε, για παράδειγμα από τον __________* μέχρι τον αιώνα μας δηλαδή τον __________* ανάλογα με το πόσοι μαθητές θα συμμετέχετε στο παιχνίδι αυτό. Καθίστε σε κύκλο και ας ξεκινήσει ο... γεροντότερος να «ψιθυρίζει» ένα μέρος της μελωδίας –χωρίς στίχους– ενός γνωστού τραγουδιού στον επόμενο «αιώνα». Ταυτόχρονα με το χέρι του κρατά το ρυθμό, χτυπώντας την πλάτη του επόμενου παίκτη-«αιώνα». Ο επόμενος μεταδίδει αυτό που άκουσε στο διπλανό του κ.ο.κ. Ο τελευταίος αιώνας τραγουδάει δυνατά τη μελωδία που άκουσε και ο πρώτος αιώνας αυτή που αρχικά «ψιθύρισε». Νομίζετε ότι οι μελωδίες θα είναι ίδιες ακριβώς περνώντας από τόσους «αιώνες»;

Δεν έχετε παρά να δοκιμάσετε και να γράψετε τι συνέβη.

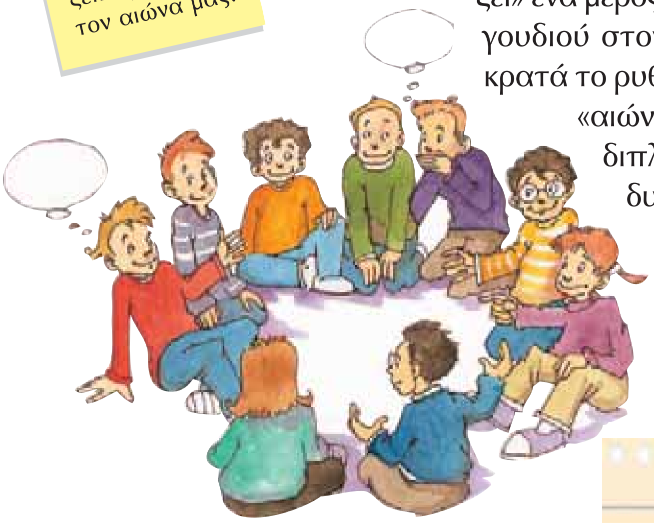

Γίνε ερευνητής

Βρες πληροφορίες για ένα χαρακτηριστικό γεγονός σχετικό με τον πολιτισμό ή τη μουσική που συνέβη κατά τα χρόνια του αιώνα που υποδύθηκες και παρουσίασέ το στην τάξη στο επόμενο μάθημα.

Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν από τις αρχές του 5ου αι. π.Χ. συστήματα μουσικής γραφής. Ήδη από τον 5ο αι. π.Χ. ο Πίνδαρος έστελνε σε άλλες πόλεις-κράτη το κείμενο και τη μουσική των ποιημάτων του! Οι αρχαίες ελληνικές παρτιτούρες που διασώθηκαν μέχρι τις μέρες μας είναι μερικές δεκάδες. Η πιο γνωστή είναι αυτή που βρέθηκε στους Δελφούς και περιλαμβάνει δυο δελφικούς ύμνους στον Απόλλωνα, ενώ η πιο ευανάγνωστη και καλοδιατηρημένη βρίσκεται στο Μουσείο της Κοπεγχάγης. Πρόκειται για την επιτύμβια στήλη του Σεικίλου που φέρει επιγραφή και μελωδία γραμμένη με φωνητικά σύμβολα και ενδείξεις ρυθμικής!

7.2 Επιτάφιος του Σεικίλου (δυο όψεις). Κοπεγχάγη, Εθνικό Μουσείο.

7.3 Ανθολογία της Παπαδικής.
Μονή Παντοκράτορα (1545-1565), Άγιον Όρος.

Για την παρασημαντική, τη μέθοδο που χρησιμοποιούμε ακόμα και σήμερα για την καταγραφή της βυζαντινής μουσικής, και για τα σύμβολά της θα βρεις περισσότερα στοιχεία στο τετράδιο εργασιών (κεφάλαιο 17).

Στη διπλανή εικόνα βλέπεις μια παρτιτούρα του πρωτοπόρου Έλληνα συνθέτη Γιάννη Χρήστου. Η μουσική του ήταν ένας συνδυασμός στοιχείων της παράδοσης με τη σύγχρονη τεχνολογία. Το γνωστό μας πεντάγραμμο δεν μπορούσε να συμβολίσει με ακρίβεια τα έργα του και έτσι κατέγραφε τη μουσική του σε μεγάλα χαρτιά σαν ζωγράφος, χρησιμοποιώντας σχέδια, σύμβολα, διαγράμματα, πεντάγραμμα και νότες.

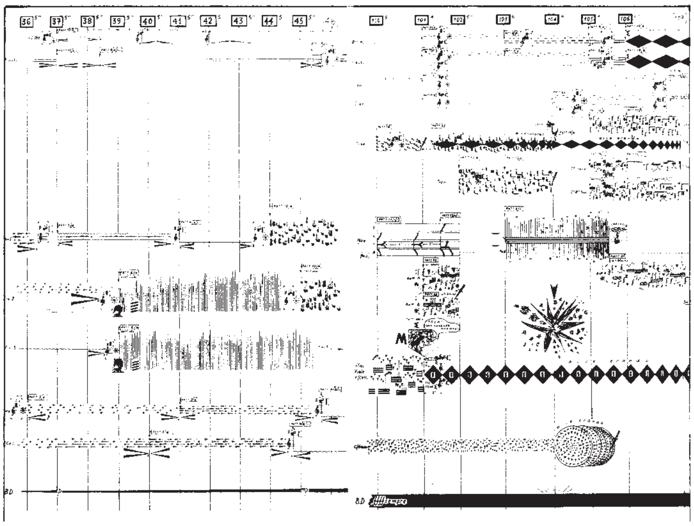

7.4 Παρτιτούρα Γ. Χρήστου (φωτ. Γ. Σημητριώτη)

Σημειογραφία και τεχνολογία

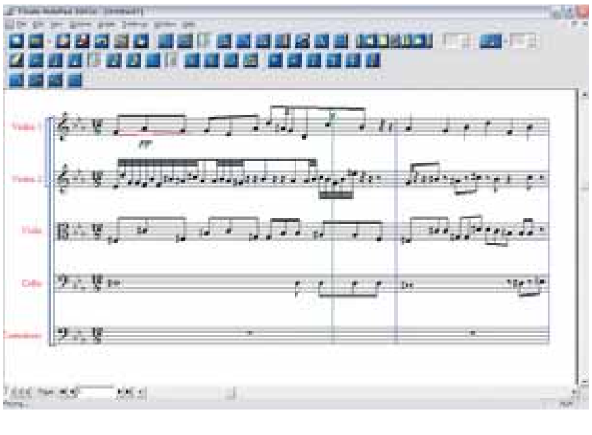

7.5 Λογισμικό μουσικής σημειογραφίας

Τη δύσκολη και χρονοβόρα εργασία της καταγραφής της μουσικής στην εποχή μας την έχουν αναλάβει οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές. Ειδικά λογισμικά μάς επιτρέπουν να καταγράφουμε, να επεξεργαζόμαστε και να εκτυπώνουμε τις παρτιτούρες μας. Υπάρχει ακόμα η δυνατότητα να συνδέσουμε ένα μουσικό όργανο με τον Η/Υ και αυτός να μετατρέψει άμεσα ό,τι παίξαμε σε μουσικά σύμβολα και παρτιτούρα!

Στο διαδίκτυο μπορείς να βρεις μουσικά προγράμματα –πολλά από τα οποία είναι δωρεάν– για να επεξεργάζεσαι τις παρτιτούρες σου.

Στην ηλεκτρονική διεύθυνση **www.finalemusic.com/notepad/** μπορείς να βρεις ένα τέτοιο πρόγραμμα και να το «κατεβάσεις» δωρεάν στον Η/Υ της τάξης σου!

- Θα συζητήσουμε για τον τρόπο με τον οποίο η μουσική συνοδεύει τους αγώνες του λαού μας.
- Θα τραγουδήσουμε ένα καινούργιο τραγούδι και θα το συνοδεύσουμε ρυθμικά.
- Θα γνωρίσουμε ένα από τα τεχνάσματα που χρησιμοποιούν οι συνθέτες για να ταιριάξουν λόγο και μελωδία.
- Θα δημιουργήσουμε ένα δρώμενο για να αναδείξουμε το ρόλο που έπαιξε ο ραδιοφωνικός σταθμός του Πολυτεχνείου.
- Θα διαδηλώσουμε με... ρυθμό στο πνεύμα των συνθημάτων του αγώνα του Πολυτεχνείου.

Πριν από λίγες μέρες γιορτάσαμε το ΟΧΙ του ελληνικού λαού ενάντια στο φασισμό. Ακούσαμε τα τραγούδια και τις μουσικές που συνόδευαν το ανυπότακτο πνεύμα των αγωνιστών. Σε αυτή την ενότητα θα γιορτάσουμε το ΟΧΙ που είπε ο δημοκρατικός ελληνικός λαός στη δικτατορία της 21ης Απριλίου του 1967. Άλλωστε η μουσική πάντοτε συντροφεύει το λαό μας στους αγώνες του.

Στον αγώνα κατά της δικτατορίας οι καλλιτέχνες συμμετείχαν άμεσα, δημιουργώντας σπουδαία έργα που τόνωσαν το ηθικό και την αγωνιστικότητα του λαού. Ένα δείγμα της δημιουργικότητας εκείνης της περιόδου είναι το παρακάτω τραγούδι που γράφτηκε για το θέατρο και υμνεί τους αγώνες των νέων κατά της χούντας.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Στ. Ξαρχάκου. - Ι. Καμπανέλη

Πάμε κι εμείς στην αυλή του φθινόπωρου
Πίσω από τα πετρωμένα στάχυα του καλοκαιριού.
Πάμε κι εμείς στα παιδιά που κοιμήθηκαν
Κάτω από τα ματωμένα νύχια του περιστεριού.
Πάμε να δεις την αυλή που μεγάλωσαν

Δυο παιδιά ερωτευμένα, δυο παιδιά του καημού. δις

Ορέστη απ' το Βόλο, Μαρία απ' τη Σπάρτη
Γυρεύω το γιο μου. } δις

Μαρία απ' τη Σπάρτη, Ορέστη απ' το Βόλο
Την κόρη μου θέλω. } δις

Πολλές φορές συναντάμε το εξής παράξενο: στην πορεία ενός τραγουδιού το μουσικό μέτρο αλλάζει (και στη συνέχεια συνήθως επανέρχεται το αρχικό μέτρο). Αυτό σίγουρα δε γίνεται γιατί ο συνθέτης θέλει να μας μπερδέψει! Συνήθως συμβαίνει όταν γράφονται πρώτα οι στίχοι και μετά η μελωδία. Ο συνθέτης χρησιμοποιεί το συγκεκριμένο «τέχνασμα» για να ταιριάξει καλύτερα η μουσική με τα λόγια, για να μην παρατονιστούν οι λέξεις και χάσει το κείμενο το νόημά του και για να ακουστούν οι στίχοι φυσικά και ελεύθερα.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Στ. Ξαρχάκου - Ι. Καμπανέλη

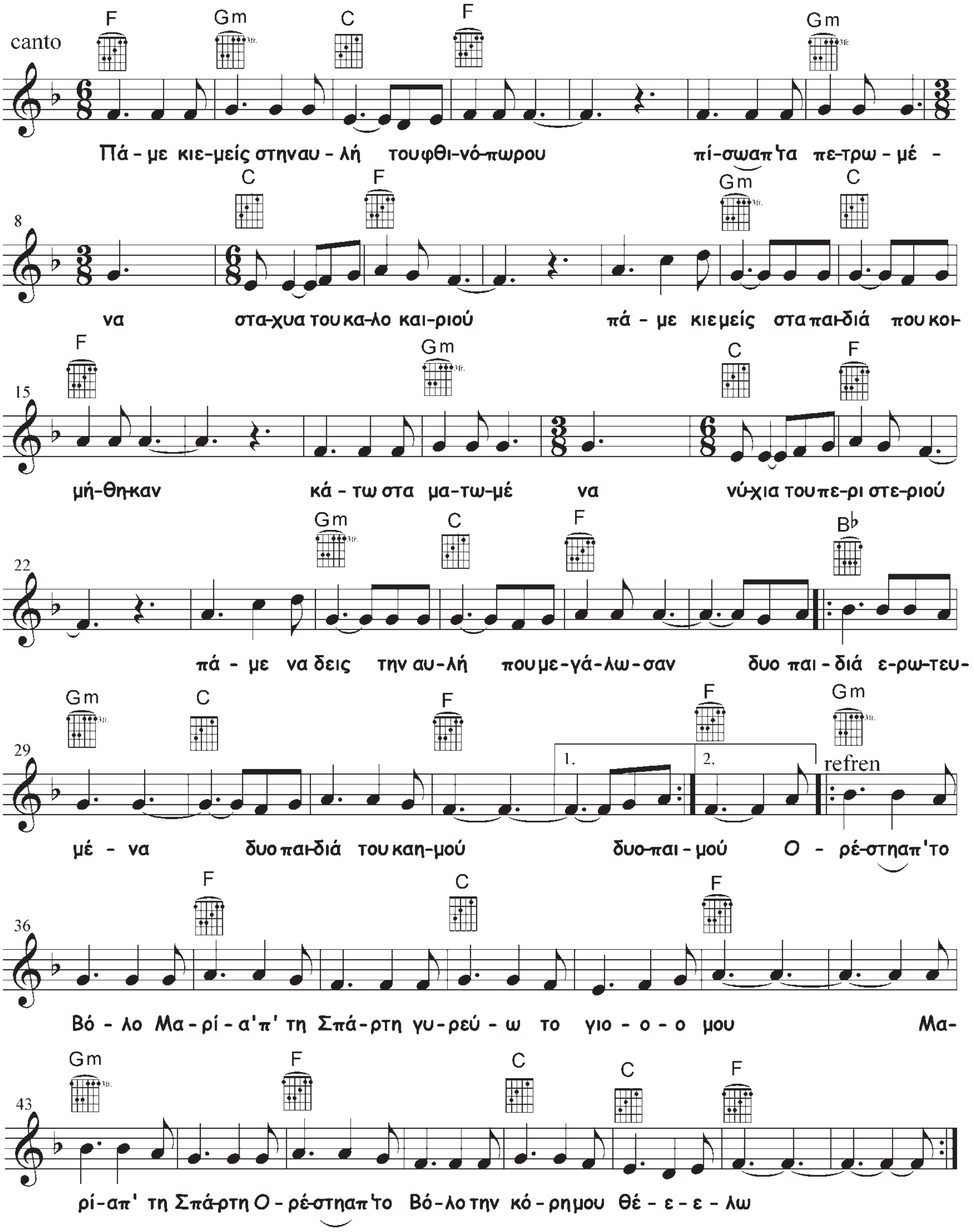

Παρατήρησε προσεκτικά την παρτιτούρα του τραγουδιού την ώρα που το ακούς από το CD. Σε ποια μέτρα του τραγουδιού ο Σταύρος Ξαρχάκος χρησιμοποιεί το «τέχνασμα» που αναφέραμε;

- Θα συζητήσουμε για το ρόλο της μουσικής στη ζωή των αρχαίων.
- Θα έρθουμε σε επαφή με τη μουσική των αρχαίων Ελλήνων.
- Θα συγκρίνουμε το ρόλο της μουσικής τότε και σήμερα.
- Θα αυτοσχεδιάσουμε φτιάχνοντας ρυθμικά τετράστιχα για τις περιπέτειες του Οδυσσέα.
- Θα γνωρίσουμε στοιχεία από τη βυζαντινή μουσική.

Αρχαιότητα

Η μουσική ήταν για τους αρχαίους Έλληνες μια από τις πιο αγαπητές τέχνες και πίστευαν ότι είχε θεϊκή προέλευση. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα διαπιστώνεται πως ήταν βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους. Τους συντρόφευε αδιάκοπα από τη γέννηση έως το θάνατο, παίζοντας πρωτεύοντα ρόλο στην εκπαίδευση, την ψυχαγωγία και σε κάθε κοινωνική δραστηριότητα.

9.1 Σκηνή θυσίας από σπήλαιο στη Σικυώνα (540-530 π.Χ.). Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

9.2 Λύρες και νταούλι. Αναστενάρια, Αγία Ελένη Σερρών (1970).

Στις μεγάλες γιορτές οι ιερείς, οι μουσικοί και μια χορωδία έψαλλαν ύμνους στο θεό που γιόρταζε διασχίζοντας την πόλη. Κατέληγαν στο ιερό του θεού όπου γίνονταν οι θυσίες και στη συνέχεια ακολουθούσε χορός και τραγούδι. Οι γιορτές αυτές συνήθως κρατούσαν μέρες και περιλάμβαναν και μουσικούς αγώνες: αγώνες αυλητικής και αυλωδίας, κιθαριστικής και κιθαρωδίας, και έκλειναν με αγώνες ραψωδίας. Το βραβείο για το νικητή ήταν συνήθως ένα στεφάνι από ελιά, κισσό ή μυρτιά.

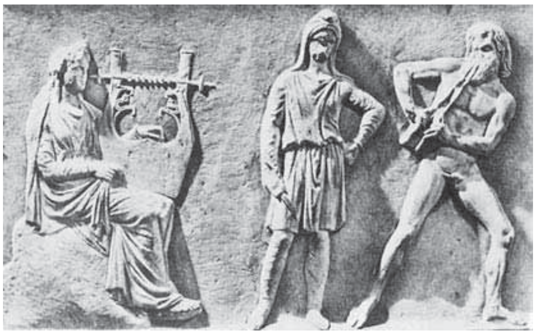

9.3 Βάση Μαντινείας: Απόλλων και Μαρσύας. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

9.4 Η αφίσα του φεστιβάλ τραγουδιού Θεσσαλονίκης

Γίνονται σήμερα μουσικοί αγώνες; Τι μορφή έχουν; Ποια είναι συνήθως τα έπαθλα για τους νικητές;

9.5 *Λυράρης και χορεύτριες. Μυκηναϊκά ειδώλια από το Παλαιόκαστρο Κρήτης. Αρχαιολογικό Μουσείο.*

Στην ιδιωτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων η μουσική κυριαρχούσε. Στα συμπόσια, στους γυναικωνίτες, στους γάμους, αλλά και στο θάνατο η μουσική ήταν απαραίτητη. Επίσης συνόδευε τις διάφορες εργασίες τους.

9.6 *Λυράρης και χορεύτριες. Κότσαρι, ποντιακός χορός.*

Τι ρόλο παίζει η μουσική στη δική σου ιδιωτική ζωή; Γράψε τρεις δραστηριότητες στις οποίες η μουσική σού είναι απαραίτητη.

1.
2.
3.

9.7 *Ο Λίνος διδάσκει τον Ιφικλή. Ερυθρόμορφος σκύφος. Μουσείο Schwerin.*

Στην εκπαίδευση των νέων η μουσική ήταν ένα από τα βασικά μαθήματα. Θεωρούσαν αμόρφωτο όποιον δεν ήξερε να παίζει ένα όργανο και να τραγουδά. Γι' αυτό το λόγο ο Σωκράτης που δεν ήξερε μουσική άρχισε να παρακολουθεί μαθήματα σε μεγάλη ηλικία.

Στην εποχή μας τι πρέπει να γνωρίζει οπωσδήποτε κάποιος για να θεωρείται μορφωμένος;

9.8 Παιδί με αυτοσχέδιο μουσικό όργανο

Στη στρατιωτική προετοιμασία αλλά και στο πεδίο της μάχης οι πολεμικοί παιάνες συνόδευαν και εμψύχωναν τους στρατιώτες. Στα πολεμικά καράβια ένας αυλητής έδινε το ρυθμό στους κωπηλάτες και αυτοί απαντούσαν με μια ρυθμική κραυγή!

9.9 Αμαζόνα που σαλπίζει για τη μάχη. Μελανόμορφο επίνητρο (τέλος 6ου-αρχές 5ου αι. π.Χ.). Μουσείο Ελευσίνας.

Φαντάσου ότι είσαι ένα διάσημος αρχαίος ποιητής και ότι η πόλη σου που είναι σε εμπόλεμη κατάσταση σου έχει αναθέσει να γράψεις έναν παιάνα για να εμψυχωθούν οι στρατιώτες. Τι λόγια θα έβαζες, τι ρυθμό θα επέλεγες και γιατί;

9.10 Στρατιωτική μπάντα

Ρώμη

Με την κατάκτηση του ελλαδικού χώρου από τους Ρωμαίους τα μουσικά πράγματα δεν αλλάζουν. Οι Ρωμαίοι διατηρούν τις βάσεις της ελληνικής μουσικής τόσο στη θεωρία όσο και στα όργανα. Επειδή όμως η Ρώμη ήταν η στρατιωτική υπερδύναμη της εποχής, η μουσική γίνεται πιο πομπώδης και επιβλητική και εξακολουθεί να έχει εξέχουσα θέση τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική ζωή.

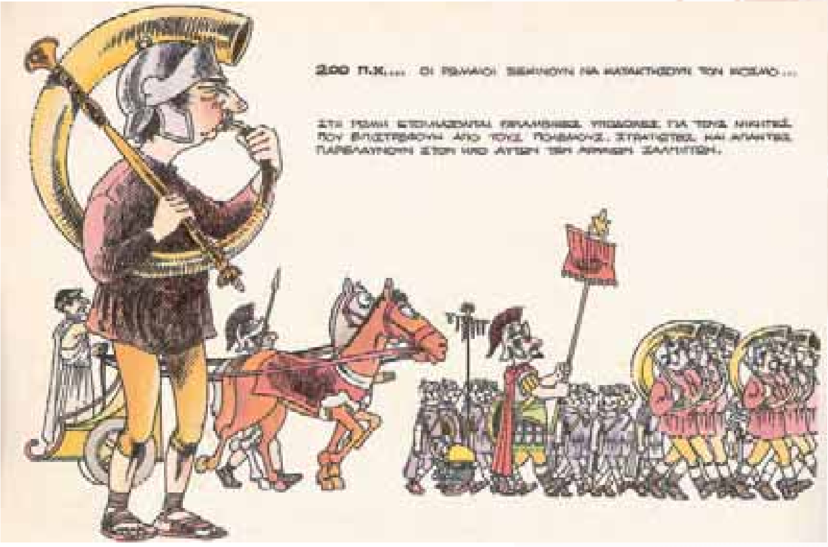

9.11 Ρωμαϊκή παρέλαση με τον ήχο σαλπίγγων

Βυζάντιο

Η ίδρυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και η επικράτηση του χριστιανισμού ανατρέπει τη μέχρι τότε μουσική πραγματικότητα. Η νέα θρησκεία δεν επιτρέπει τη μουσική υπόκρουση κατά τη λατρεία και έτσι η εκκλησιαστική μουσική γίνεται μόνο φωνητική.

9.12 Η μεταφορά της Κιβωτού (16ος αι. μ.Χ.). Μονή Βαρλαάμ, Μετέωρα.

Η βυζαντινή μουσική βασίστηκε στη θεωρία της μουσικής των αρχαίων Ελλήνων. Εκείνο που άλλαξε ήταν οι μουσικοί όροι. Για παράδειγμα, οι κλίμακες ονομάστηκαν ήχοι. Με το πέρασμα των χρόνων η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική αναδείχθηκε και εξελίχθηκε από σπουδαίους υμνωδούς, ενώ η εκμάθησή της γινόταν στις μονές.

Φαντάσου πως είσαι χριστιανός των πρώτων χρόνων και κρύβεσαι στις κατακόμβες. Μπορείς να δώσεις μια πιθανή εξήγηση γιατί απαγορευόταν η μουσική κατά τη λατρεία στις κατακόμβες;

Στην προσπάθεια για την επικράτηση του χριστιανισμού και την εξαφάνιση της ειδωλολατρίας στην οποία κυριαρχούσαν η μουσική, ο χορός και το τραγούδι πάρθηκαν διάφορα μέτρα: η μουσική έπαψε να αποτελεί μέρος της βασικής εκπαίδευσης των νέων, απαγορεύτηκαν η μουσική και ο χορός στους γάμους και τις άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις κ.ά. Οι δραστηριότητες αυτές όμως ήταν αναπόσπαστο μέρος της ζωής του λαού και έτσι συνέχισαν να υπάρχουν παρά τις απαγορεύσεις. Η λαϊκή μουσική της εποχής αυτής ήταν προφορική και περνούσε από γενιά σε γενιά. Γύρω στον 9-10ο αιώνα μ.Χ. εμφανίζεται το ακριτικό τραγούδι που αποτελεί πρόγονο των δημοτικών μας τραγουδιών.

Βρες στο βιβλίο της ιστορίας σου, στη βιβλιοθήκη του σχολείου, στο διαδίκτυο ή όπου αλλού νομίζεις ένα ακριτικό τραγούδι και γράψε τους στίχους του εδώ.

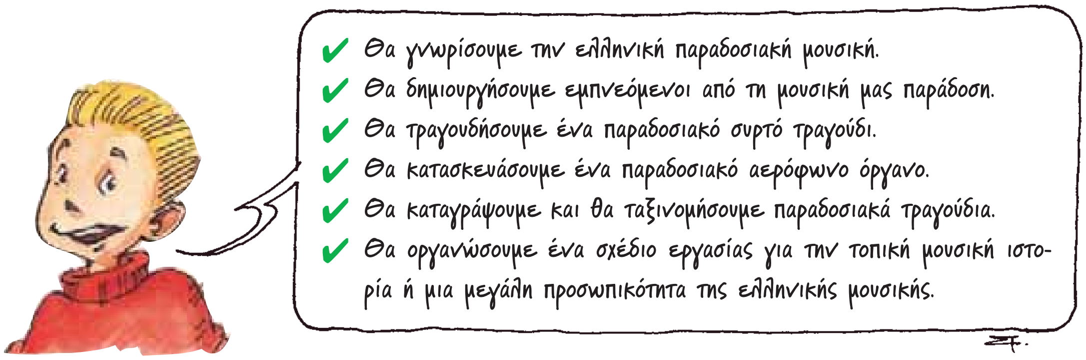

Ίσως να έχεις αναρωτηθεί γιατί πουθενά σε βιβλία, δίσκους κ.λπ. δεν αναφέρονται οι δημιουργοί των παραδοσιακών μας τραγουδιών. Οι ιδιαίτερες ιστορικές συνθήκες που υπήρχαν στη χώρα μας, και ειδικότερα η Τουρκοκρατία, έκαναν αδύνατη την ανάπτυξη της λεγόμενης έντεχνης μουσικής με τη μορφή που εξελίχθηκε στις άλλες χώρες της Δύσης. Δεν υπήρχε λοιπόν μουσική στην Ελλάδα; Ασφαλώς και υπήρχε! Ήταν η παραδοσιακή μας μουσική, το δημοτικό μας τραγούδι.

Τουρκοκρατία – ελευθερία

Μετά την καταστροφή του Βυζαντίου γεννιέται το κλέφτικο τραγούδι που μιλά για τα κατορθώματα των σκλαβωμένων Ελλήνων. Την ίδια εποχή βέβαια υπάρχουν και τραγούδια: της ξενιτιάς, της αγάπης, του γάμου, του θανάτου, νανουρίσματα, σατυρικά, κάλαντα, παινέματα. Δηλαδή ό,τι έχει να κάνει με τη ζωή του λαού από τη γέννηση μέχρι το θάνατο.

10.1 Χορός των παλικαριών στην Αθήνα

Όλα αυτά τα τραγούδια λέμε ότι είναι δημιουργήματα του λαού. Βέβαια δεν είναι ακριβώς έτσι! Πάντα υπήρχε ένας άνθρωπος με ταλέντο που εμπνεύστηκε από κάποιο γεγονός και έφτιαξε ένα τραγούδι. Δεν το κατέγραφε όμως πουθενά και γι' αυτό παρέμεινε ανώνυμος. Το τραγούδι σιγά σιγά άλλαζε από στόμα σε στόμα και από περιοχή σε περιοχή. Ο ίδιος ο λαός λοιπόν το διέδιδε, το παράλλασσε και δικαιωματικά το έκανε «δικό του» τραγούδι.

Δοκιμάστε κι εσείς να μπείτε στο κλίμα της εποχής και να γίνετε οι ίδιοι συνεχιστές της μουσικής μας παράδοσης: χωριστείτε σε ομάδες, διαλέξτε ένα θέμα (γάμος, ξενιτιά κ.λπ.) και με τη βοήθεια του δασκάλου σας σκαρώστε ένα τετράστιχο και ντύστε το με την ανάλογη μουσική. Όταν οι ομάδες είναι έτοιμες, προσπαθήστε να διαδώσετε το δημιούργημά σας στους μαθητές των άλλων τάξεων!

Ας τραγουδήσουμε... παραδοσιακά

ΝΑ 'ΧΑ ΝΕΡΑΝΤΖΙ ΝΑ 'ΡΙΧΝΑ

Να 'χα νεράντζι να μωρέ να 'ριχνα, στο πέ- μανα μ' στο πέρα παραθύρι
Να τσάκιζα, τσάκιζα, το μαστραπά ρόδο μου

Να τσάκιζα το μα -μωρέ το μαστραπά που 'χει μάνα μ' που 'χει το μόσχο μέσα
Το μόσχο το, το μόσχο το τριαντάφυλλο ρόδο μου

Το μόσχο το τριαντά- μωρέ τριαντάφυλλο και το μάνα μ' και το μακεδονίσι
Το μαντηλά- το μαντηλάκι που κεντάς, ρόδο μου

Το μαντηλάκι που μωρέ που κεντάς σε μένα μάνα μ' σε μένα να το στείλεις
Να μην το στείλεις μωρέ να μην το στείλεις μοναχό, ρόδο μου

Να μην το στείλεις μο- μωρέ μοναχό παρά μάνα μ' παρά με την αγάπη
Και κείνη το και κείνη το παράκουσε, ρόδο μου

Και κείνη το παρά μωρέ παράκουσε και μο- μωρέ και μοναχό το στέλνει
Κι αποβραδίς κι αποβραδίς μου το 'στειλε, ρόδο μου

Κι αποβραδίς μου το μωρέ μου το 'στειλε η κο- μάνα μ' η κόρη το μαντήλι
Κι ο νέος που κι ο νέος που τ' απάντησε, ρόδο μου

Κι ο νέος που τ' απά-μωρέ τ' απάντησε στέκει μάνα μ' στέκει και το ρωτάει
Για πες μου μα- για πες μου μαντηλάκι μου, ρόδο μου

Για πες μου μαντηλά- μωρέ μαντηλάκι μου αν με μάνα μ'
αν μ' αγαπάει η κυρά σου
Όντας σε συ- όντας σε συλλογίζεται, ρόδο μου

Όντας σε συλλογί- μωρέ συλλογίζεται κι όντας μάνα μ'
κι όντας σε βάζει ο νους της

Μελέτησε τις δυο παρτιτούρες που ακολουθούν. Είναι το ίδιο τραγούδι γραμμένο πρώτα στο γνωστό μας πεντάγραμμο και έπειτα με την παρασημαντική, τον τρόπο δηλαδή καταγραφής της βυζαντινής μας μουσικής. Με τη βοήθεια του δασκάλου σας **συγκρίνετε** τις δυο καταγραφές και συζητήστε τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματά σας.

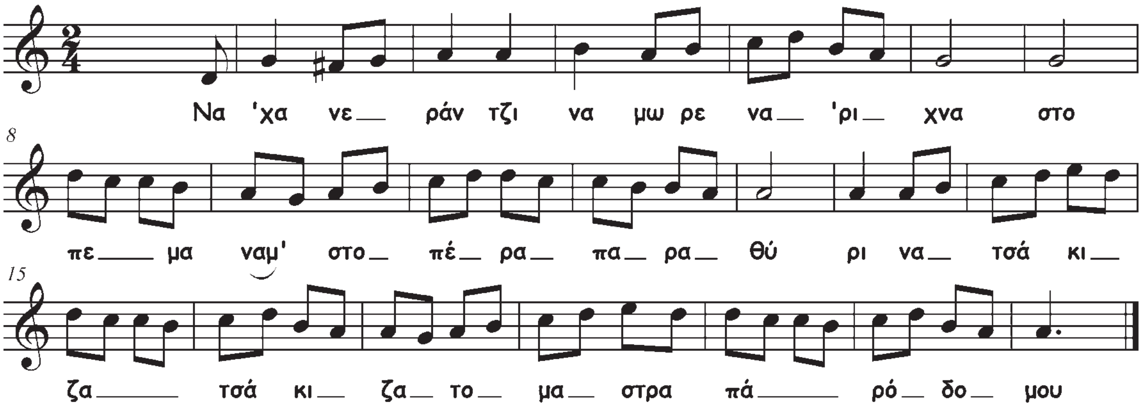

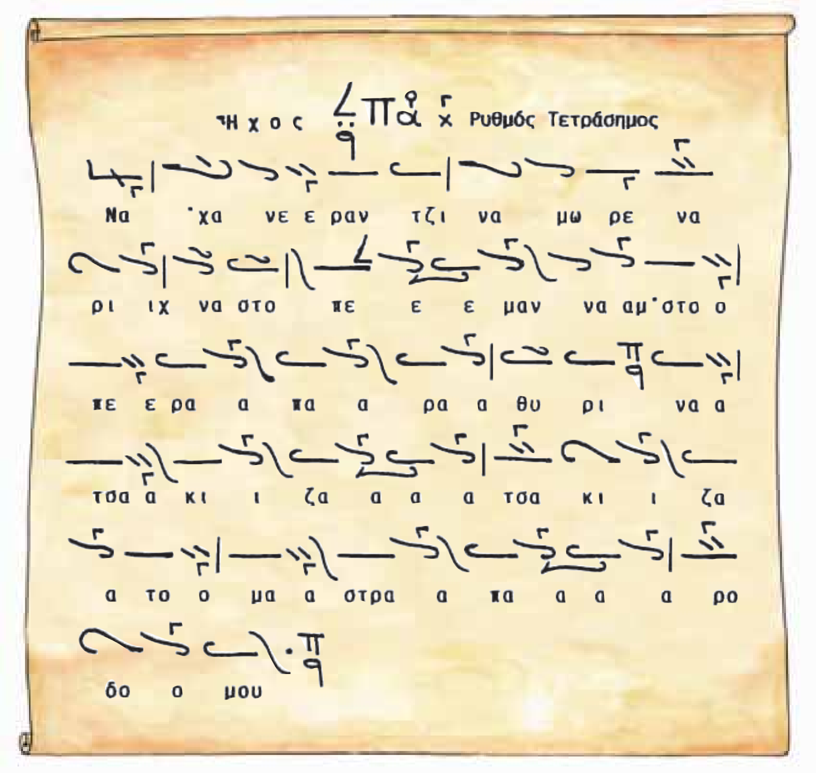

Γίνετε ερευνητές!

Στη σύγχρονη εποχή ο όγκος των πληροφοριών που έχουμε στη διάθεσή μας είναι τεράστιος. Δεν αρκεί όμως να γεμίζουμε το μυαλό μας με πληροφορίες και γνώσεις. Είναι απαραίτητο να αποκτήσουμε την ικανότητα να ανακαλύπτουμε, να οργανώνουμε, να ταξινομούμε και να αξιολογούμε τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε κάθε φορά και με αυτές να συνθέτουμε τις δικές μας εργασίες.

Τοπική μουσική ιστορία

Μπορείτε να οργανώσετε με τη βοήθεια του δασκάλου σας ένα σχέδιο εργασίας με μουσικό θέμα όπως, για παράδειγμα, τη μουσική ιστορία του τόπου σας. Θα πρέπει να δουλέψετε σε ομάδες που η καθεμιά θα αναλάβει ένα μέρος της εργασίας. Θα χρειαστεί ίσως να πάρετε συνεντεύξεις από μουσικούς και ειδικούς, να ψάξετε στο διαδίκτυο, σε αρχεία και βιβλιοθήκες, να ηχογραφήσετε, να φωτογραφήσετε ή να βιντεοσκοπήσετε στοιχεία που έχουν ενδιαφέρον για την έρευνά σας. Στο τέλος θα οργανώσετε, θα ταξινομήσετε και θα αξιολογήσετε τις πληροφορίες και το υλικό που συγκεντρώσατε για να το παρουσιάσετε στο σχολείο και την τοπική κοινότητα.

Καλή επιτυχία!

- Θα ακούσουμε διάφορα είδη μουσικής από όλο τον κόσμο.
- Θα γνωρίσουμε τις ορχήστρες και τα όργανα που είναι χαρακτηριστικά για διάφορα μουσικά είδη.
- Θα ανακαλύψουμε τα όργανα που αποτελούν τις παραδοσιακές μας ορχήστρες.
- Θα δημιουργήσουμε ένα δρώμενο με τα είδη της μουσικής.

1	2	3	4	5

Πόσες φορές και πόσο... εύκολα δεν έχουμε πει: «Δεν μου αρέσουν τα δημοτικά (ή ρεμπέτικα, ροκ, ποπ κ.λπ.) τραγούδια» ή «εγώ ακούω μόνο δημοτικά (ή ρεμπέτικα, ροκ, ποπ κ.λπ.) τραγούδια».

Σκεφτήκατε ποτέ ότι εκτός από τις μουσικές που έχουμε συνηθίσει να ακούμε υπάρχουν και πολλά άλλα είδη μουσικής και ότι το καθένα τους μπορεί να μας προσφέρει αισθητική απόλαυση; Κι αυτό συμβαίνει γιατί κάθε μουσικό έργο μπορεί να μας ταξιδέψει σε χώρους της φαντασίας, να μας κάνει να αισθανθούμε και –γιατί όχι;– να συγκινηθούμε. Το μόνο που χρειάζεται είναι διάθεση για εξερεύνηση και πειραματισμό. Σε κάθε είδος μουσικής μπορούμε να ανακαλύψουμε στοιχεία που να μας εκφράζουν και να μας προσφέρουν αληθινή ικανοποίηση. Ας μην απορρίψουμε λοιπόν κάποιο είδος προτού του δώσουμε την ευκαιρία να μας πει τη δική του ιστορία.

Άκουσε πέντε διαφορετικά είδη μουσικής από το CD που συνοδεύει το βιβλίο. Αντιστοίχισε κάθε μουσικό κομμάτι με ένα από τα παιδιά που βλέπεις στο σκίτσο και συμπλήρωσε το φύλλο εργασίας που βρίσκεται στο τετράδιο εργασιών.

Ορχήστρες και είδη μουσικής

Όταν παίζουν πολλά όργανα μαζί, τότε λέμε ότι παίζει μια ορχήστρα, μια μπάντα, ένα μουσικό συγκρότημα, μια κομπανία, ένα μουσικό **σύνολο**. Ορισμένες ορχήστρες ή συγκροτήματα οργάνων είναι τόσο στενά δεμένα με το είδος της μουσικής που παίζουν ώστε παίρνουν την ονομασία τους από αυτό. Έτσι έχουμε τα συγκροτήματα της δημοτικής μας μουσικής, τις ροκ μπάντες, τα ποπ γκρουπ, τις ρεμπέτικες κομπανίες, τα συγκροτήματα τζαζ μουσικής, τη συμφωνική ορχήστρα κ.ά.

Οι παραδοσιακές μας ορχήστρες

Ο λαός μας χρησιμοποιεί από παλιά πολλούς συνδυασμούς οργάνων για να συνοδέψει το τραγούδι και το χορό του. Μερικοί από αυτούς τους συνδυασμούς καθιερώθηκαν με τον καιρό ως οργανικά **σύνολα** χαρακτηριστικά της μουσικής ζωής σε ορισμένες περιοχές της πατρίδας μας. Τέτοια σύνολα είναι: η ζυγιά της ηπειρωτικής Ελλάδας (ζουρνάς και νταούλι), η νησιώτικη ζυγιά (βιολί και λαγούτο), η αχλαδόσχημη λύρα και το λαγούτο στην Κρήτη, η κομπανία που αποτελείται από κλαρίνο, βιολί, λαγούτο, σαντούρι κ.ά.

11.1 Η ηπειρωτική, η νησιωτική και η κρητική ζυγιά

11.2 Τα όργανα της κομπανίας

Ρεμπέτικες κομπανίες

Είναι ομάδες μουσικών (από το λατινικό companium που σημαίνει συντροφιά, παρέα) οι οποίες παίζουν και τραγουδούν ρεμπέτικα τραγούδια. Η ρεμπέτικη κομπανία συνήθως αποτελείται από μπουζούκι, τζουρά, μπαγλαμά και κιθάρα.

11.3 Τα όργανα της ρεμπέτικης κομπανίας

11.4 Η θρυλική τετράδα του Πειραιά. Από αριστερά: ο Στράτος, ο Μάρκος, ο Μπάτης και ο Αρτέμης.

Συγκροτήματα ροκ και ποπ μουσικής

Τα έχεις σίγουρα ακούσει! Αποτελούνται συνήθως από ηλεκτρική κιθάρα, ηλεκτρικό μπάσο, συνθεσάιζερ και ντραμς. Στη διπλανή εικόνα βλέπεις ένα από τα πιο διάσημα συγκροτήματα, τα θρυλικά Σκαθάρια (Beatles).

11.5 Τζορτζ Χάρισον και Τζον Λένον: δυο από τους θρυλικούς Beatles.

Φτιάξτε το δικό σας συγκρότημα

Εκτός από τα συγκροτήματα που χρησιμοποιούν τα γνωστά και καθιερωμένα όργανα, υπάρχουν και άλλα που παίζουν με όργανα αυτοσχέδια, τα οποία ο κάθε μουσικός έχει κατασκευάσει μόνος του! Έτσι εξάλλου γινόταν τα παλιότερα χρόνια. Ο μουσικός ήταν συνήθως και κατασκευαστής του οργάνου του.

Αλλά και εσύ δεν έχεις κατασκευάσει πολλά αυτοσχέδια μουσικά όργανα; Γιατί δεν δοκιμάζεις να φτιάξεις με τους φίλους σου τη δική σας ορχήστρα;

Παίζοντας με τα είδη της μουσικής

Θα ακούσεις πέντε σύντομες μελωδίες που είναι γραμμένες στα πεντάγραμμα που ακολουθούν. Οι μελωδίες αυτές είναι από διαφορετικά μουσικά είδη. Άκουσε προσεκτικά και γράψε στο πλαίσιο το είδος της καθεμιάς (παραδοσιακή, ροκ, ποπ, ρεμπέτικη και κλασική μουσική).

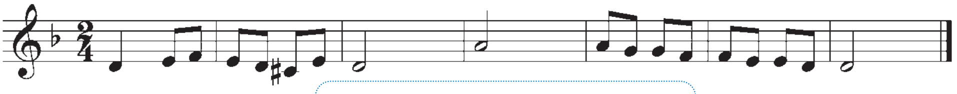

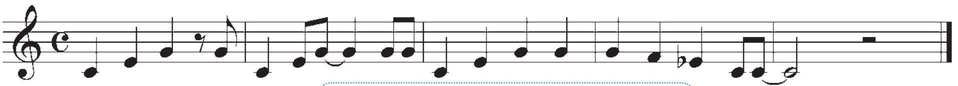

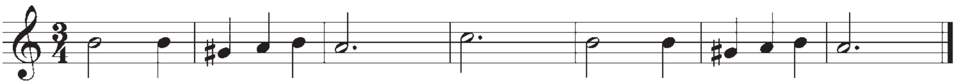

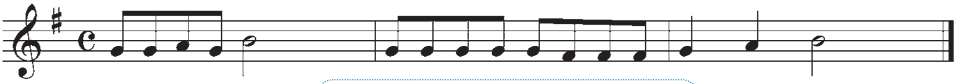

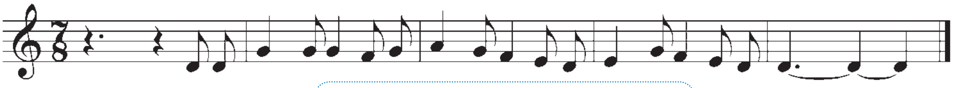

Προσπάθησε να παίξεις κάποιες από αυτές τις μελωδίες στο αρμόνιο, σε ένα μεταλλόφωνο ή σε ένα ξυλόφωνο... Ο δάσκαλός σου θα σε βοηθήσει σε ό,τι χρειαστείς.

Ταινία βωβού κινηματογράφου

Τι θα λέγατε να φτιάξετε μια... ταινία βωβού κινηματογράφου; Ξέρετε, σαν αυτές με τον Σαρλώ, στις οποίες η μουσική κυριαρχούσε και συνόδευε με υπέροχο τρόπο αυτά που γίνονταν στην οθόνη. Σας δίνουμε ένα ενδεικτικό σενάριο στο οποίο βέβαια μπορείτε να κάνετε τις αλλαγές που επιθυμείτε. Αφού κάνετε μερικές πρόβες, μπορείτε να βιντεοσκοπήσετε την ταινία για το αρχείο της τάξης. Καλή διασκέδαση!

Τίτλος: Όχι μποξ μπρος στο... τζουκ-μποξ

Παραγωγή: Φίλοι Φιλμ

Σκηνοθέτης: Ένας μαθητής/τρια

Χώρος: Ένα φανταστικό ταβερνάκι όπου υπάρχει ένα... τζουκ-μποξ

Υλικά: Ένα κουτί για τα κέρματα και πέντε καρτέλες με τις μελωδίες που μπορεί να παίξει το τζουκ-μποξ.

Συντελεστές: Πέντε παρέες με διαφορετικές μουσικές προτιμήσεις, πέντε μουσικοί.

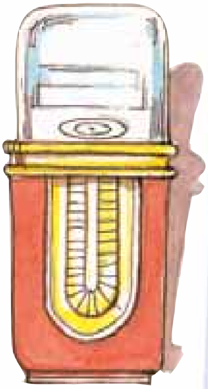

11.6 Jukebox

Σκηνή 1η: Πέντε παρέες κάθονται στο ταβερνάκι σε διπλανά τραπέζια. Τρώνε και πίνουν. Λένε αστεία, τσουγκρίζουν τα ποτήρια, αλλά δεν ακούγεται τίποτα – μην ξεχνάτε πως η ταινία είναι... βουβή! Το κατάστημα διαθέτει και ένα τζουκ-μποξ που σε λίγο θα γίνει το «μήλον της Έριδος».

Σκηνή 2η: Ένας ηθοποιός από την πρώτη ομάδα αποφασίζει να ακούσει το αγαπημένο του ρεμπέτικο και να το χορέψει με τους φίλους του. Ρίχνει το κέρμα, η μουσική αρχίζει, πιάνονται τρεις-τρεις και αρχίζουν να χορεύουν με χάρη. Σε λίγο όμως σηκώνεται μια κοπέλα από τη διπλανή παρέα και επιλέγει ένα ροκ κομμάτι. Η παρέα της αρχίζει να το χορεύει με πάθος. Ώσπου να συνέλθουν από την έκπληξη τα μέλη της πρώτης παρέας, ένας νεαρός από την τρίτη παρέα (που είναι όλο ζευγάρια), ρίχνει με θράσος ένα κέρμα και επιλέγει να χορέψουν ένα κλασικό βαλς. Όμως και αυτοί δεν θα ολοκληρώσουν το χορό τους γιατί η τέταρτη παρέα προτιμά την τελευταία ποπ επιτυχία! Ένας από αυτούς έχει ήδη ρίξει το κέρμα του και η παρέα έρχεται στο κέφι. Ο καθένας λικνίζεται μόνος του στο ρυθμό της μουσικής. Κι ενώ όλοι είναι έτοιμοι να παίξουν «μποξ» μπρος στο τζουκ-μποξ σηκώνεται ένας από την τελευταία παρέα που θέλει πιο παραδοσιακή διασκέδαση. Ναι, καλά το καταλάβατε, διάλεξε έναν παραδοσιακό καλαματιανό και όλοι πιασμένοι σε κύκλο χορεύουν με λεβεντιά. Οι άλλες παρέες δεν αργούν κι αυτές να μπουν στο χορό και να αποδείξουν έτσι ότι η μουσική όλους τους ενώνει!

- ✔ Θα έρθουμε σε επαφή με τη μουσική άλλων λαών.
- ✔ Θα συμπληρώσουμε ένα φύλλο εργασίας
- ✔ Θα ακούσουμε μουσικές από διάφορα μέρη του κόσμου
- ✔ Θα γνωρίσουμε όργανα του κόσμου.
- ✔ Θα συμπληρώσουμε ένα πρωτότυπο μουσικό αριθμόλεξο.

ΟΙ ΕΞΙ ΣΟΦΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ*

Tom Wujec

Από την Ινδία έξι σοφοί βρήκαν έναν ελέφαντα.
Αρχίζουν ψάχνουν το κορμί γιατί κι οι έξι είναι τυφλοί.
Ο πρώτος μας σοφός πιάνει το χαυλιόδοντα
Και συμπεραίνει στη στιγμή
πως ο κοινός ελέφαντας μοιάζει με τα ακόντια.
Ο δεύτερος σοφός αγγίζει το πλευρό
Φαρδύ, πλατύ, τεράστιο. Τι άλλο να σκεφτεί;
Το ζώο τούτο φαίνεται να είναι σαν βουνό.
Ο τρίτος πόδι άγγιξε, εκεί, κοντά στο κέντρο.
Ήτανε ολοφάνερο, το ζώο είναι σα δέντρο.
Ο τέταρτος βρέθηκε κοντά στην προβοσκίδα.
«Μου φαίνεται ο ελέφαντας μοιάζει με νεροφίδα».
Ο πέμπτος είχε αισθανθεί του ελέφαντα τ' αφτί.
Στο μάγουλό του σκάει με κρότο μια ριπή.
Ο έκτος μας κατέληξε να πιάσει την ουρά.
«Καλά το πήραμε χαμπάρι, το ζώο είναι σαν παλαμάρι».
Έτσι και οι έξι μας σοφοί χωρίς την πλήρη θέα
Εν μέρει δίκιο είχανε, είχανε μια ιδέα.
Μα αν το εξετάσουμε πλατιά και κατά βάθος
Όλοι μαζί εκάνανε πολύ μεγάλο λάθος.

* Περιέχεται στο βιβλίο της Γ. Ξανθάκου (1998). *Η δημιουργικότητα στο Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Συμβαίνει κάτι αντίστοιχο στη μουσική; Μήπως όλοι «εν μέρει δίκιο έχουμε, έχουμε μια ιδέα» για το μουσικό πλούτο που υπάρχει στις μουσικές του κόσμου;

Έχεις ακούσει μουσική από άλλες χώρες; Από ποιες;

Γνωρίζεις το όνομα και το έργο κάποιου συνθέτη, τραγουδιστή ή συγκροτήματος από άλλη χώρα;

Πού μπορείς να ακούσεις μουσική άλλων λαών;

Γνωρίζεις μουσικά όργανα που είναι χαρακτηριστικά της μουσικής ενός άλλου λαού; Ποια;

Έχεις παρακολουθήσει συναυλία ή φεστιβάλ με μουσική από άλλες χώρες;

Έχεις κάποιο φίλο ή φίλη από άλλη χώρα; Σου έχει τραγουδήσει κάποιο τραγούδι από τη χώρα του;

Έχετε ανταλλάξει κασέτες, CD, δίσκους με μουσικές της πατρίδας σας;

Ο γύρος του κόσμου με όχημα τη «μουσική»

Άκουσε οκτώ αποσπάσματα από μουσικές του κόσμου που περιέχονται στο CD που συνοδεύει το βιβλίο. Προσπάθησε να διακρίνεις τα όργανα* που ξεχωρίζουν με το ιδιαίτερο ηχόχρωμά τους σε κάθε απόσπασμα και γράψε τον αντίστοιχο αριθμό στο κουτάκι που είναι πάνω από τα όργανα. Στη συνέχεια προσπάθησε να αντιστοιχίσεις το κάθε όργανο με μια από τις οκτώ χώρες που είναι σημειωμένες στο χάρτη.

* Αν θέλεις να μάθεις περισσότερα για τα όργανα αυτά, θα βρεις σχετικές πληροφορίες στο Τετράδιο Εργασιών.

1. Κλασική κιθάρα 2. Τσέτσε 3. Γκάιντα 4. Μαντολίνο 5. Σιτάρ 6. Κότο 7. Ακορντεόν 8. Ντιτζεριντού

- ✔ Θα τραγουδήσουμε ένα τραγούδι στα αγγλικά παρακολουθώντας την παρτιτούρα του.
- ✔ Θα γνωρίσουμε καλύτερα το κλαρίνο, το παραδοσιακό μας αερόφωνο.
- ✔ Θα προσεγγίσουμε τη μουσική των Βαλκανίων.
- ✔ Θα κατασκευάσουμε «εξωτικά» μουσικά όργανα.
- ✔ Θα παίξουμε τρίλιζα... μετά μουσικής.

Η μουσική είναι μια γλώσσα παγκόσμια και πολλοί καλλιτέχνες έχουν θαυμαστές σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Στην εποχή μας, περισσότερο από ποτέ, με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας και του διαδικτύου, μπορούμε να επικοινωνήσουμε εύκολα με άλλους ανθρώπους και με... τις μουσικές τους. Για παράδειγμα, στην ηλεκτρονική διεύθυνση της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης του Μεγάρου Μουσικής (www.mmb.org.gr > τετράδιο >) μπορείς να βρεις πολλές πληροφορίες και να ακούσεις τη μουσική άλλων λαών.

13.1 Ο ηλεκτρονικός κόμβος της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης Λίλιαν Βουδούρη

Ώρα να χρησιμοποιήσεις τις γνώσεις σου στις ξένες γλώσσες!

Μια καλή ιδέα θα ήταν να επικοινωνήσεις μέσω διαδικτύου –με τη βοήθεια του δασκάλου σου ή των γονιών σου– με μαθητές της ηλικίας σου από άλλη χώρα και να μάθεις για τη μουσική που ακούν, τα μουσικά όργανα που ίσως μαθαίνουν, πώς κάνουν το μάθημα της Μουσικής Αγωγής στη χώρα τους και τόσα άλλα από τα κοινά σας ενδιαφέροντα!

Εδώ μπορείς να γράψεις τους στίχους ενός τραγουδιού που δεν είναι ελληνικό. Θα τους βρεις στο διαδίκτυο, σε βιβλία μουσικής ή από ένα συμμαθητή/τριά σου που έχει έρθει από άλλη χώρα.

Τραγουδήστε σε άλλη γλώσσα!

Ακούστε το τραγούδι *Blowing in the wind* του Μπομπ Ντύλαν (Bob Dylan) παρακολουθώντας προσεκτικά την παρτιτούρα. Στη συνέχεια τραγουδήστε το κι εσείς.

BLOWIN' IN THE WIND

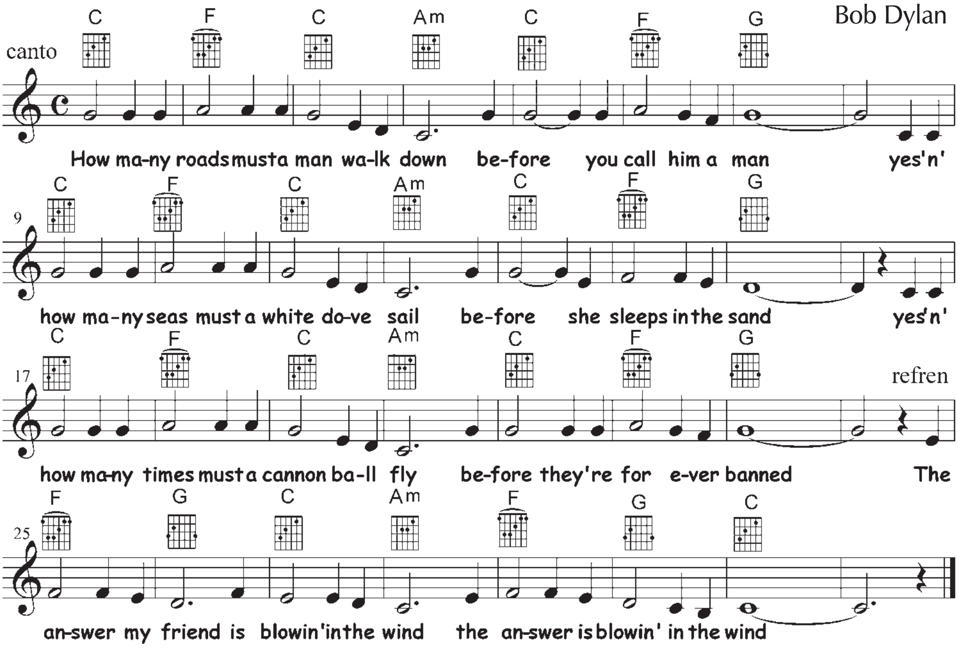

How many roads must a man walk down, before you call him a man?
Yes 'n' how many seas must a white dove sail, before she sleeps in the sand?
Yes 'n' how many times must a canon ball fly, before they're forever banned?
The answer my friend is blowing in the wind, the answer is blowing in the wind.

How many years can a mountain exist, before it is washed to the sea?
How many years can some people exist, before they' re allowed to be free?
And how many times can a man turn his head, and pretend that he just doesn't see?

The answer my friend is blowing in the wind, the answer is blowing in the wind.

How many times must a man look up, before he can see the sky?
And how many ears must one man have, before he can hear people cry?
And how many deaths will it take till we know that too many people have died?

The answer my friend is blowing in the wind, the answer is blowing in the wind.
The answer my friend is blowing in the wind, the answer is blowing in the wind.

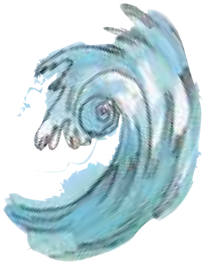

Το παγκόσμιο μουσικό χωριό

Από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα οι άνθρωποι για διάφορους λόγους αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα, τα σπίτια, τις οικογένειες, τους φίλους, τους συγγενείς τους. Μέσα στο γενικό ξεσηκωμό μαζί με τις αποσκευές «μεταφέρουν» τον **πολιτισμό**, τα ήθη και τα έθιμα, τις παραδόσεις και τη μουσική τους. Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού κάθε λαού, ισοδύναμο με τη γλώσσα, είναι η μουσική **παράδοση**.

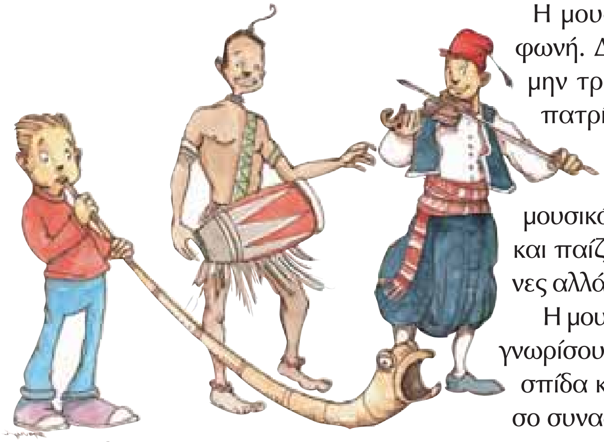

Η μουσική παράδοση μεταφέρεται πρώτα με τη φωνή. Δεν υπάρχει άνθρωπος μετανάστης που να μην τραγουδάει κάποια στιγμή τα τραγούδια της πατρίδας του. Μεταφέρεται όμως και με τα μουσικά όργανα. Κάθε λαός έχει τα δικά του μουσικά όργανα. Υπάρχουν όμως πολλά μουσικά όργανα που είναι κοινά σε διάφορους λαούς και παίζονται με τον ίδιο τρόπο και από τους Έλληνες αλλά και από τους Σέρβους, τους Αλβανούς κ.λπ.

Η μουσική παράδοση των διαφόρων λαών, όταν τη γνωρίσουμε και την καταλάβουμε, μπορεί να γίνει ασπίδα κατά του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και μέσο συναδέλφωσης «διαφορετικών» ανθρώπων.

Το κλαρίνο

13.3 Παραδοσιακό κλαρίνο

Το κλαρίνο είναι ένα από τα κυρίαρχα όργανα της μουσικής μας ζωής γιατί χρησιμοποιείται τόσο στην ευρωπαϊκή (με την ονομασία κλαρινέτο) όσο και στη δική μας παραδοσιακή μουσική. Στη χώρα μας έχει «ζωή» 150 χρόνων, σχετικά μικρή, αν σκεφθεί κανείς ότι το δημοτικό μας τραγούδι, όπως εμείς το εννοούμε σήμερα, έχει ηλικία επτά αιώνων. Το κλαρίνο αντικατέστησε στη δημοτική μας μουσική τους ζουρνάδες και τις πίπιζες. Θεωρείται πλέον παραδοσιακό όργανο όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλα κράτη των Βαλκανίων.

Θα ακούσεις αποσπάσματα από τέσσερα παραδοσιακά τραγούδια των Βαλκανίων. Είναι το άκουσμα τους οικείο στα αφτιά σου; Τι αίσθηση σου προκαλούν;

13.2 Ζουρνάς

- ✔ Θα έρθουμε σε επαφή με το συναρπαστικό πανανθρώπινο μουσικό πολιτισμό.
- ✔ Θα προσεγγίσουμε το μουσικό πολιτισμό ανθρώπων από άλλες χώρες που ζουν στην πατρίδα μας.
- ✔ Θα τραγουδήσουμε ένα καινούργιο τραγούδι και θα δημιουργήσουμε μια ηχοϊστορία.
- ✔ Θα μιλήσουμε για τον κοινωνικό ρόλο της μουσικής και πώς αυτή υπάρχει σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα.

Το πιο συναρπαστικό χαρακτηριστικό της μουσικής είναι ίσως η «ικανότητα» που έχει να φέρνει σε επαφή και σε αληθινή **επικοινωνία** ανθρώπους από διαφορετικές χώρες, με διαφορετικές γλώσσες, θρησκείες και συνήθειες. Αν οι μουσικές του κόσμου, με ένα τρόπο μαγικό, έπαιρναν σχήμα και μορφή, θα συνέθεταν ένα τεράστιο παζλ με χιλιάδες πανέμορφα χρώματα.

Κάθε κομμάτι του απίθανου αυτού παζλ από μόνο του σίγουρα έχει ομορφιά και αξία, αλλά όλα μαζί συνθέτουν κάτι μοναδικό, τη μουσική του κόσμου! Η σύγχρονη τεχνολογία έφερε τις μουσικές του κόσμου ακόμα πιο κοντά. Αυτό που στην αρχή ακουγόταν άγνωστο, παράξενο, ίσως και αστείο, έγινε σιγά σιγά πιο οικείο! Γιατί το πιο συναρπαστικό είναι ότι, αν και είμαστε τόσο διαφορετικοί, είμαστε όλοι κομμάτια του ίδιου παζλ!

Άκουσε μια παραδοσιακή τσιγγάνικη μελωδία από τον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων παρακολουθώντας την παρτιτούρα της.

Δοκίμασε να βάλεις δικά σου λόγια, ρυθμική συνοδεία και να την εκτελέσεις με τη βοήθεια του δασκάλου σου.

EDERLEZI

Παραδοσιακό τσιγγάνικο

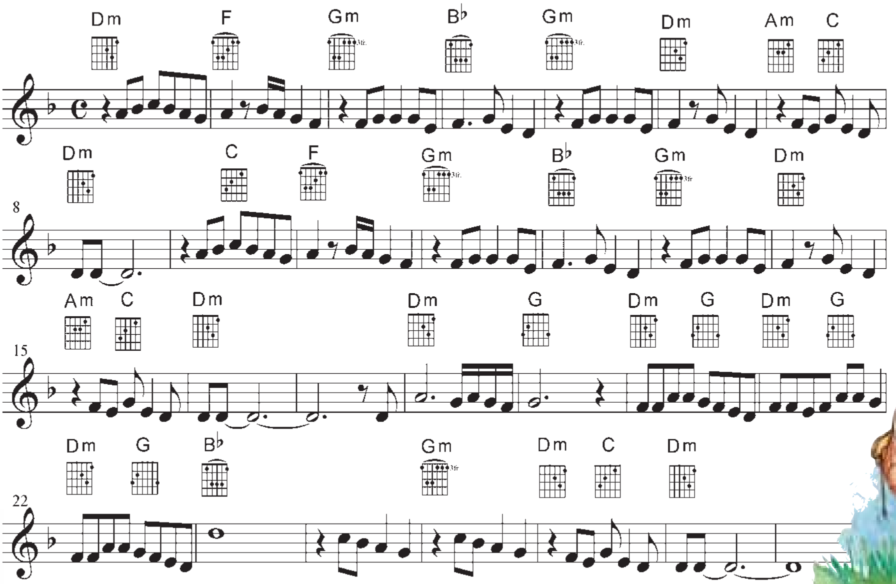

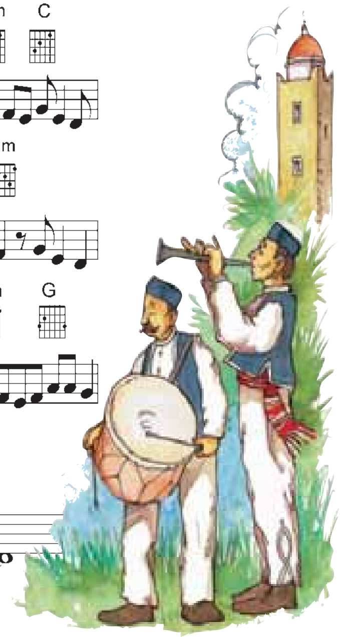

Ηχοϊστορία: Ο μαυρολαίμης που... ξέβαψε!

Διαβάστε προσεκτικά την παρακάτω ιστορία. Όπως θα δείτε είναι χωρισμένη σε πέντε μέρη. Όταν τη διαβάσετε, χωριστείτε σε ομάδες και διαλέξτε από ένα μέρος της ιστορίας. Ντύστε τη με ήχους, φτιάξτε την κατάλληλη ηχητική ατμόσφαιρα και όταν είστε έτοιμοι... παίξτε την ιστορία.

Η ώρα είχε φτάσει! Το σπάνιο είδος των αποδημητικών μαυρολαίμηδων ετοιμάζονται για το ετήσιο ταξίδι τους.

Όλοι μαζί και ο... ασπρολαίμης χώρια! Βλέπετε ένας ήταν μαυρολαίμης μόνο στο όνομα. Είχε την «ατυχία» να γεννηθεί με άσπρο λαιμό...

Το ταξίδι ξεκίνησε. Όλοι μαζί και ο... ασπρολαίμης από μακριά. Είναι τόσο δύσκολο να είσαι διαφορετικός. Πάνω απ' τη Μεσόγειο τα πράγματα δυσκόλεψαν. Τρομερή καταιγίδα. Κινδύνευαν να χάσουν τον προσανατολισμό τους και κανένας δεν έπαιρνε την πρωτοβουλία να τους οδηγήσει έξω από την καταιγίδα.

Ο ήχος από ένα ζευγάρι δυνατές φτερούγες σκέπασε τα πάντα. Ένας ηρωικός μαυρολαίμης τους οδήγησε μακριά από την καταιγίδα. Μόνο που αντιμετώπιζε ένα μικρό προβληματάκι. Ο λαιμός του ξέβαφε. Ήταν ο ήρωάς μας που είχε βάψει το λαιμό του μαύρο μη αντέχοντας άλλο την ντροπή του... άσπρου του λαιμού.

Κανέναν όμως δεν τον ένοιαζε πια αν ο λαιμός του ήταν άσπρος. Όλοι τον ακολουθούσαν και τον αποθέωναν με κραυγές και χειροκροτήματα. Άλλωστε ο πλοηγός πρέπει να πηγαίνει πάντα μπροστά και να ξεχωρίζει.

- ✔ Θα θυμηθούμε τη διμερή και τριμερή μορφή, το ρόντο, τον κανόνα, το θέμα και τις παραλλαγές και το συμβολισμό τους.
- ✔ Θα ακούσουμε έργα γνωστών συνθετών με διάφορες μορφές.
- ✔ Θα δημιουργήσουμε μικρές συνθέσεις, χρησιμοποιώντας τις γνωστές μας μορφές.
- ✔ Θα ανακαλύψουμε τι είναι ο χάρτης ακρόασης.
- ✔ Θα παίξουμε ρυθμικούς και μελωδικούς κανόνες.

Αν όταν μιλάς ή παίζεις μουσική κάνεις το λόγο σου και τους ήχους σχέδια στο χαρτί, θα διαπιστώσεις ότι ο λόγος και η μουσική «χτίζονται» μέσα στο χρόνο στιγμή στιγμή.

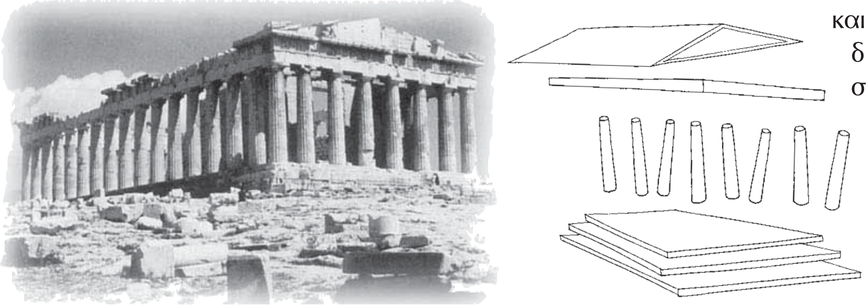

15.1 Παρθενώνας

Χωρίς σχέδιο, σύστημα και δομή η δημιουργική διαδικασία είναι τρομερά δύσκολη. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και σε πολλούς άλλους τομείς της ζωής.

Ένα μεγάλο οικοδόμημα όπως ο Παρθενώνας, είναι ένα πολύπλοκο **σύστημα** και έχει μια σύνθετη μορφή. Αν το εξετάσεις όμως προσεκτικά θα δεις ότι είναι ένα **σύνολο** που αποτελείται από πολλά απλούστερα στοιχεία και σχήματα που συνδυάζονται μεταξύ τους για να δημιουργήσουν τη μορφή του.

Η μορφή λοιπόν είναι ένα σύνολο από διαφορετικά σχήματα που το μυαλό τα αντιλαμβάνεται το καθένα ως **μονάδα** αλλά και όλα μαζί ως ενιαίο **σύνολο**! Όταν τα σχήματα που αποτελούν μια μορφή είναι λίγα, τότε το μυαλό σου μπορεί να τα επεξεργαστεί πιο εύκολα, να βρει τις **ομοιότητες** και τις **διαφορές** τους, να τα οργανώσει στο **χώρο** και στο **χρόνο**, να βρει τις σχέσεις που τα συνδέουν. Όταν τα σχήματα που αποτελούν μια μορφή είναι περισσότερα, πολλές φορές δυσκολεύεσαι να τα κατανοήσεις με την πρώτη ματιά.

Και στη μουσική υπάρχουν έργα με πολύπλοκη μορφή που διαρκούν πολλή ώρα. Στα έργα αυτά υπάρχουν μελωδίες που διαδέχονται η μια την άλλη ή που ακούγονται συγχρόνως, ρυθμοί που αλλάζουν, πολλά μουσικά όργανα με διαφορετικά ηχοχρώματα...Όταν προσπαθήσεις να ακούσεις ένα τέτοιο πολύπλοκο έργο, μπορεί στην αρχή να τα χάσεις. Αν όμως το ξανακούσεις πιο προσεκτικά, θα αρχίσεις να εντοπίζεις τα σχήματα από τους ήχους που το αποτελούν και η μουσική θα μοιάζει με μια κινηματογραφική ταινία όπου, αν και συμβαίνουν ταυτόχρονα πολλά πράγματα, τα παρακολουθείς με ενδιαφέρον.

15.2 Η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών στα εγκαίνια του Μεγάρου Μουσικής (1991)

Και το καταπληκτικό είναι ότι κάθε φορά που θα ακούς ένα τέτοιο μουσικό έργο μπορεί να ανακαλύπτεις καινούργια σχήματα που δεν τα είχες προσέξει προηγουμένως και έτσι η ικανοποίησή σου να μεγαλώνει και το ενδιαφέρον σου να αυξάνεται.

Για να μη χάνεστε!

Η μουσική, όπως και οι άλλες τέχνες, μπορεί να σου προσφέρει ταξίδια του νου και να αναπτύξει το μυαλό και την ευαισθησία σου. Όταν ταξιδεύεις σε άγνωστα μέρη, χρειάζεσαι χάρτες για να προσανατολιστείς και να ανακαλύψεις ό,τι σε ενδιαφέρει. Με τον ίδιο τρόπο, όταν βρίσκεσαι «αντιμέτωπος» με ένα καινούργιο μουσικό έργο, μπορείς να χρησιμοποιήσεις κάποια αντίστοιχα βοηθήματα που ονομάζονται χάρτες ακρόασης για να μη χάνεσαι μέσα στους... ήχους. Γιατί όταν ξέρεις πώς έχουν οργανωθεί οι ήχοι από το συνθέτη, όταν ξέρεις τη μορφή που έχει δώσει στο έργο του, είναι πολύ πιο εύκολο να την εξερευνήσεις.

Ακολούθησε το χάρτη

Άκουσε το «Χορό των κύκνων» από το γνωστό έργο *Η λίμνη των κύκνων* του Τσαϊκόφσκι. Είναι ένα χαρακτηριστικό μουσικό κομμάτι με τριμερή μορφή. Αναγνωρίζεις τα διαφορετικά θέματα; Θα σε βοηθήσει ο παρακάτω χάρτης ακρόασης. Οι αριθμοί δείχνουν το χρόνο στον οποίο αρχίζει το κάθε μέρος της σύνθεσης. Θα δεις τις παραπάνω ενδείξεις να εμφανίζονται στην οθόνη του CD player ή μπορείς να χρησιμοποιήσεις το ρολόι σου!

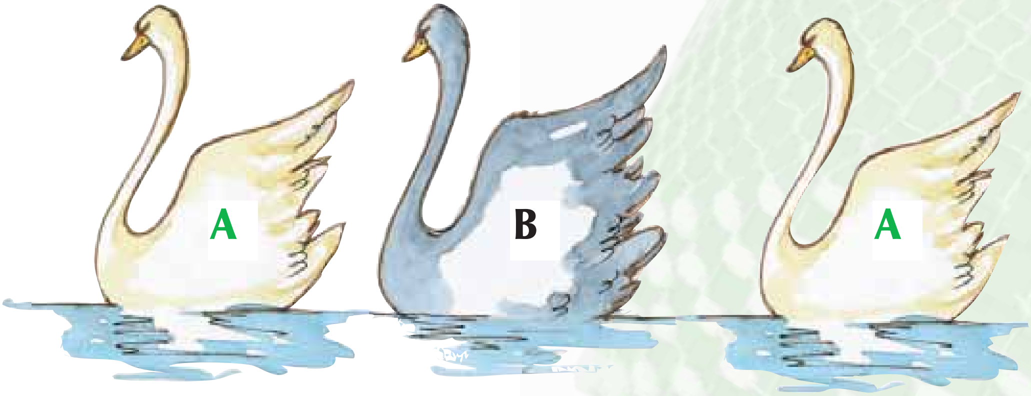

Έχει η μουσική κανόνες;

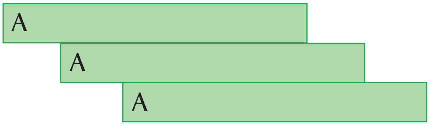

15.3 Συμβολισμός κανόνα

Και βέβαια έχει! Ο **κανόνας** είναι μορφή μουσικής σύνθεσης στην οποία οι μουσικοί, ενώ παίζουν τα ίδια ακριβώς, ξεκινάνε σε διαφορετική χρονική στιγμή ο καθένας. Ο κανόνας μπορεί να είναι ρυθμικός ή μελωδικός. Άκουσε τον κανόνα του Πάχελμπελ (J. Pachelbel) από το CD που συνοδεύει το βιβλίο και προσπάθησε να εντοπίσεις τα σημεία στα οποία ξεκινάει κάθε ομάδα.

Ρυθμικός κανόνας

Θα χρειαστείτε 5 τύμπανα με διαφορετικά μεγέθη που θα τα έχετε τοποθετήσει το ένα δίπλα στο άλλο (σε απόσταση 50 εκατοστών).

Αντιγράψτε στον πίνακα την παρτιτούρα που ακολουθεί ή φτιάξτε μια δική σας:

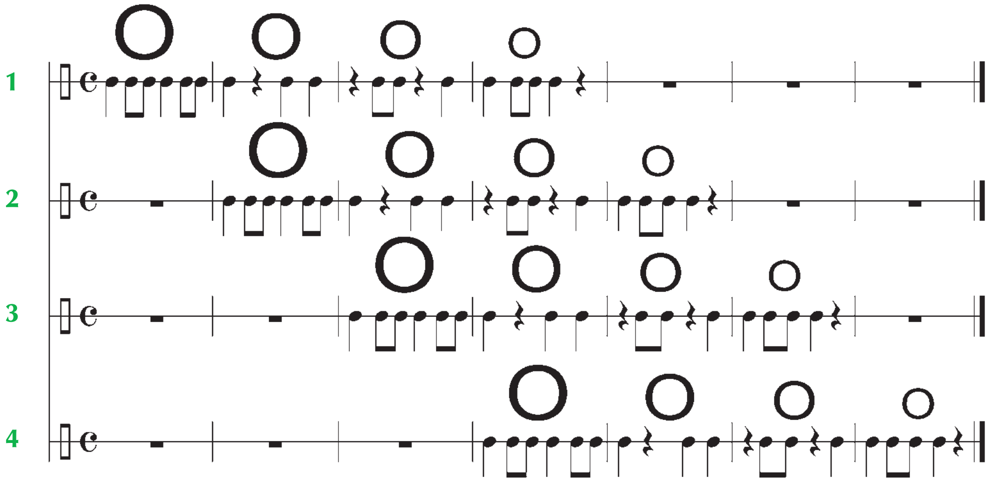

Τέσσερα παιδιά παίρνουν από μια μπακέτα. Ξεκινάει το πρώτο παιδί να παίζει το πρώτο μέτρο από το πρώτο πεντάγραμμο στο πρώτο τύμπανο.

Στη συνέχεια παίζει το δεύτερο μέτρο (πάντα από το πρώτο πεντάγραμμο) αλλά στο δεύτερο τύμπανο. Όταν το πρώτο παιδί παίζει στο δεύτερο τύμπανο, τότε το δεύτερο παιδί ξεκινάει στο πρώτο κ.ο.κ.

Ο δάσκαλός σας θα σας βοηθήσει στο συντονισμό γιατί το παιχνίδι αυτό χρειάζεται μεγάλη αυτοσυγκέντρωση και συγχρονισμό. Το αποτέλεσμα όμως μιας πετυχημένης εκτέλεσης ανταμείβει όσους προσπαθήσουν πραγματικά!

Άκουσε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το τρίτο μέρος του κοντσέρτου για τρομπέτα του Χάιντν (J. Haydn). Το απόσπασμα που θα ακούσεις είναι σε μορφή ρόντο (Α-Β-Α-Γ-Α).

Τι θα μπορούσες να δημιουργήσεις με βάση τη μουσική αυτή; Κατάγραψε τις ιδέες σου και... κάνε τις πράξη!

16. Χορέψετε, χορέψετε και τους ρυθμούς... «παντρέψετε»

- Θα ανταποκριθούμε βιωματικά στο ρυθμό με χρήση στοιχείων όπως τρίηχο, συγκοπή, δέκατα έκτα κ.λπ.
- Θα δημιουργήσουμε δικά μας ρυθμικά σχήματα και συνοδείες.
- Θα εξοικειωθούμε με χαρακτηριστικούς ρυθμούς παραδοσιακών χορών.
- Θα βιώσουμε παράλληλα με τη μάθηση τη χαρά του παιχνιδιού και την ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας.
- Θα κατανοήσουμε την άμεση σχέση μουσικής και χορού αφού ο χορός αποτελεί τρόπο έκφρασής της και ανταπόκρισης σ' αυτήν.

Άκουσε προσεκτικά μια ηχογράφηση με τα παρακάτω κρουστά όργανα.

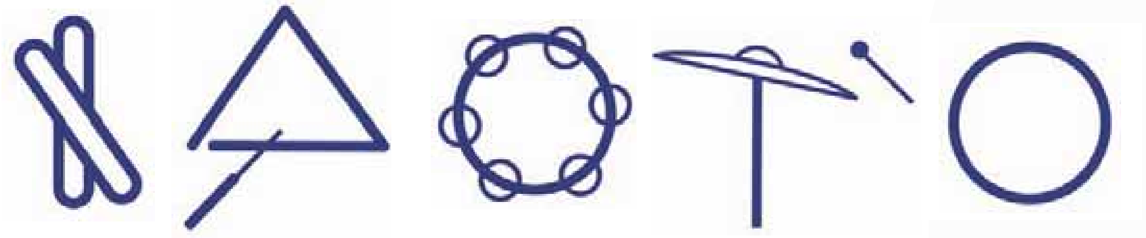

Ποιο όργανο κρατάει τον παλμό;

Με ποια σειρά προστίθενται τα όργανα;

Μπορείς να φτιάξεις το χάρτη ακρόασης του κομματιού;

Μπορείς να φανταστείς τη ζωή σου χωρίς ρυθμό; Όχι βέβαια, αφού όλη μας η ζωή, όλες μας οι δραστηριότητες έχουν ρυθμό. Το σώμα μας είναι φτιαγμένο να υπακούει σε αυτόν. Η καρδιά, η αναπνοή, το βάδισμα, η ομιλία μας, όλα έχουν ρυθμό! Τα πάντα είναι ρυθμός!

Με το ρυθμό και τη μελωδία εκφράζουμε καταστάσεις και συναισθήματα που με τα λόγια δεν μπορούμε. Ας χορέψουμε λοιπόν με τους ρυθμούς! Ας κρατήσουν οι χοροί!

Δοκίμασε να ακολουθήσεις ελεύθερα με το σώμα σου μια μελωδία που θα επιλέξει ο δάσκαλός σου ή εσύ!

Παίξε μερικές φορές το ρυθμικό σχήμα που ακολουθεί με μέτριο **τέμπο** (μοντεράτο, moderato). Μπορείς να χρησιμοποιήσεις παλαμάκια, το θρανίο ή ένα κρουστό μουσικό όργανο. Τώρα δοκίμασε να παίξεις το ίδιο ρυθμικό σχήμα αλλά σε αργό τέμπο (αντάντε, andante) και στη συνέχεια σε πολύ γρήγορο (πρέστο, presto).

Τέμπο: Η ταχύτητα, ο ρυθμός των παλμών ενός μουσικού μέτρου εκφράζεται είτε αριθμητικά (αριθμοί παλμών/ανά λεπτό) είτε με ιταλικούς όρους (moderato= μέτρια, presto=γρήγορα κ.λπ.).

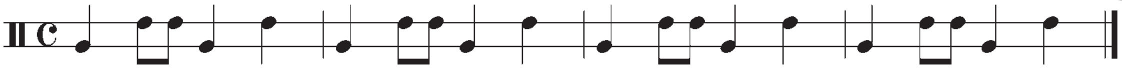

Όπως άκουσες, ανάλογα με την ταχύτητα που το εκτέλεσες, το ρυθμικό σχήμα σού έδωσε τρεις διαφορετικούς ρυθμούς. Ο αργός ρυθμός ονομάζεται καγκέλι και τον συναντάμε κυρίως στην Ήπειρο. Με το ρυθμό αυτό χορεύεται ο γνωστός ελληνικός χορός «**συρτό στα τρία**». Στη μέτρια ταχύτητα έχουμε το ρυθμό **μπαγιό** που τον συναντάμε σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο, σε αναρίθμητα ελληνικά και ξένα τραγούδια. Σε πολύ γρήγορο τέμπο ο ρυθμός ονομάζεται σούστα και είναι αυτός που συνοδεύει τους χαρακτηριστικούς ομώνυμους χορούς από πολλά νησιά μας (σούστα Κρήτης, σούστα Ρόδου κ.ά.).

Τι θα λέγατε να... παντρέψουμε αυτούς τους τρεις ρυθμούς;

Συρτό στα τρία: Ο ρυθμός που συνοδεύει ομώνυμους νησιώτικους χορούς μας και είναι σε πολύ γρήγορο τέμπο.

Μπαγιό: Μέτριος ρυθμός που συναντιέται σε όλο τον κόσμο.

Γάμος αλά... ρυθμικά

16.1 Κρητικός χορός

Θα χρειαστείτε
- «τη νύφη» και «το γαμπρό»
- δύο κουμπάρους
- τους συγγενείς και τους φίλους τους
- τέσσερις μουσικούς ή το CD που συνοδεύει το βιβλίο.

Ο γαμπρός πηγαίνει με τους συγγενείς και τους φίλους του σε μια γωνία της τάξης. Στην απέναντι γωνία βρίσκεται η νύφη με τους δικούς της. Οι μουσικοί βρίσκονται στο κέντρο της αίθουσας με τα όργανά τους και κάθε μουσικός παίζει μόνο μια μελωδία, την ίδια πάντα.

Όταν ο πρώτος μουσικός παίζει τη μελωδία του γαμπρού, ο γαμπρός και οι φίλοι του τραγουδάνε το στιχάκι τους και με παντομίμα ετοιμάζονται για το γάμο. Το ίδιο γίνεται για τη νύφη και την παρέα της όταν ακούγεται η μελωδία της νύφης απ' το δεύτερο μουσικό. Αφού γίνει αυτό 2-3 φορές έρχεται η ώρα για τους κουμπάρους. Ο τρίτος μουσικός παίζει τη μελωδία τους και οι κουμπάροι τραγουδώντας κατευθύνονται στο «σπίτι» του γαμπρού. Με τη μελωδία του γαμπρού οι κουμπάροι, ο γαμπρός και η παρέα του κατευθύνονται στο κέντρο της αίθουσας. Η νύφη με την παρέα της θα έρθει στη συνέχεια όταν ακουστεί η μελωδία της. Ήρθε η ώρα να ακούσουμε και τον τέταρτο μουσικό να παίζει το χαρούμενο γαμήλιο βαλς.

Όλοι χορεύουν σε ζευγάρια. Να μας ζήσουν!

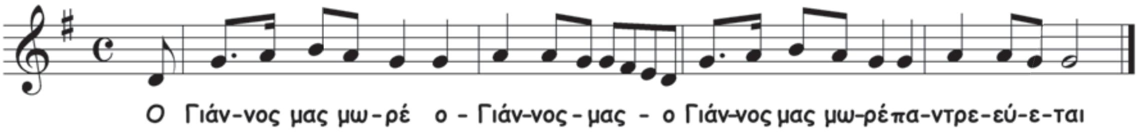

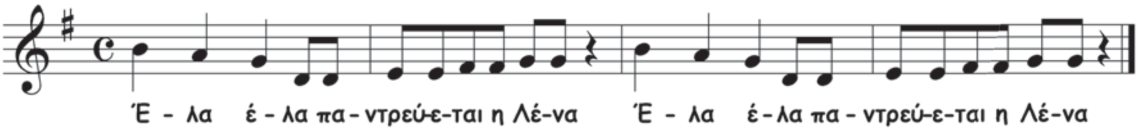

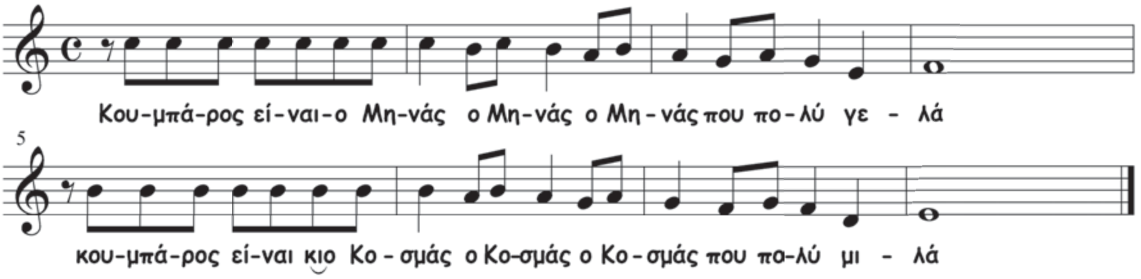

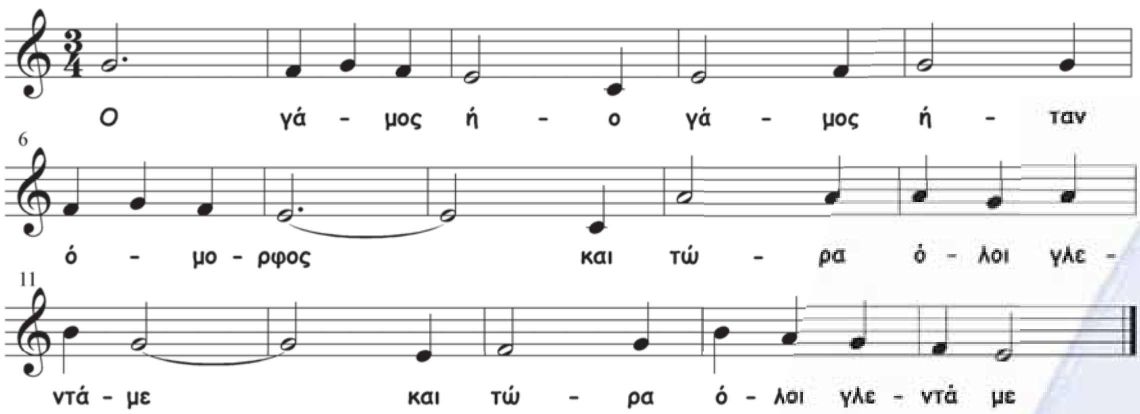

Για να μην ξεχνάτε το «σενάριο», σας ετοιμάσαμε ένα νοητικό χάρτη με τις βασικές σκηνές του έργου! Εσείς μπορείτε να δημιουργήσετε ένα δικό σας στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου.

Νοητικός χάρτης

- Θα συζητήσουμε για τη μουσική στα χρόνια της Επανάστασης και θα γνωρίσουμε τον ταμπουρά.
- Θα τραγουδήσουμε ένα βυζαντινό ύμνο και θα δούμε τα βασικά σύμβολα της βυζαντινής μουσικής σημειογραφίας.
- Θα επιλέξουμε μουσικά αποσπάσματα για να τα αντιστοιχίσουμε με πίνακες εμπνευσμένους από την Επανάσταση του 1821.
- Θα τραγουδήσουμε ένα τραγούδι σε ρυθμό «τσάμικο» και θα το συνοδέψουμε ρυθμικά.

Η 25η Μαρτίου είναι μια ξεχωριστή μέρα για όλους τους Έλληνες. Διπλή γιορτή, «διπλό» και το τραγούδι μας. Ένα **απολυτίκιο** αφιερωμένο στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου που θα μας φέρει σε επαφή με τη μουσική μας **παράδοση** και τον τρόπο **καταγραφής** της βυζαντινής μουσικής. Μαζί και ένα τραγούδι σε ρυθμό τσάμικο του μεγάλου μας συνθέτη Μάνου Χατζηδάκι στο οποίο ξεδιπλώνεται η ιστορική μας συνέχεια. Απολαύστε και τα δυο, τραγουδήστε τα και αν θέλετε παρουσιάστε τα στη γιορτή του σχολείου.

Απολυτίκιο: Τροπάριο που σχετίζεται με τη γιορτή της ημέρας και με τον άγιο που γιορτάζει.

ΤΣΑΜΙΚΟ
Μάνου Χατζηδάκι – Νίκου Γκάτσου

Στα κακοτράχαλα τα βουνά,
με το σουραύλι και το ζουρνά,
πάνω στην πέτρα την αγιασμένη,
χορεύουν τώρα τρεις αντρειωμένοι.

Ο Νικηφόρος κι ο Διγενής
κι ο γιος της Άννας της Κομνηνής.

Δική τους είναι μια φλούδα γης,
μα Συ, Χριστέ μου, τους ευλογείς
Για να γλιτώσουν αυτή τη φλούδα
απ' το τσακάλι και την αρκούδα.

Δες πώς χορεύει ο Νικηταράς
κι αηδόνι γίνεται ο ταμπουράς.

Από την Ήπειρο στον Μοριά
κι απ' το σκοτάδι στη λευτεριά
το πανηγύρι κρατάει αιώνια,
στα μαρμαρένια του Χάρου αλώνια.

Κριτής κι αφέντης είν' ο θεός
και δραγουμάνος του ο λαός.

Ρυθμική συνοδεία

Μια ρυθμική συνοδεία για το τραγούδι αυτό μπορεί να είναι η ακόλουθη. Δεν είναι βέβαια η μοναδική. Εσείς μπορείτε να αυτοσχεδιάσετε και να δημιουργήσετε τη δική σας!

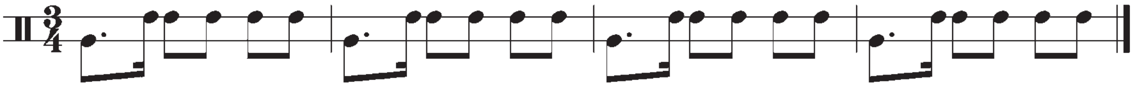

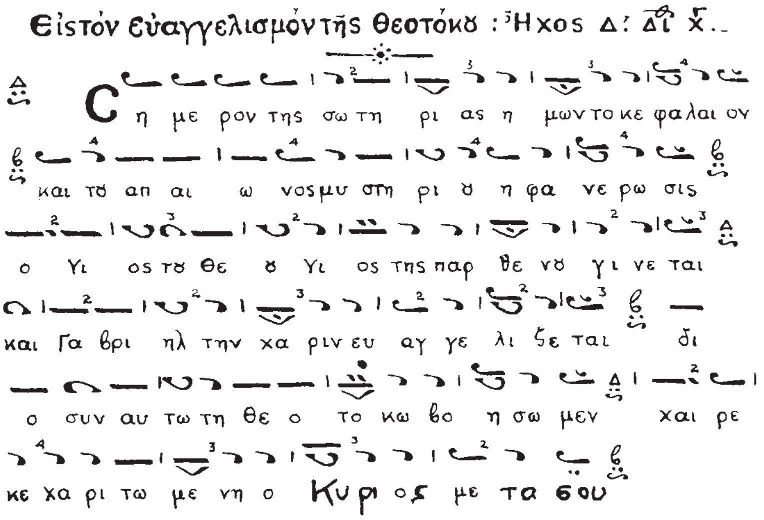

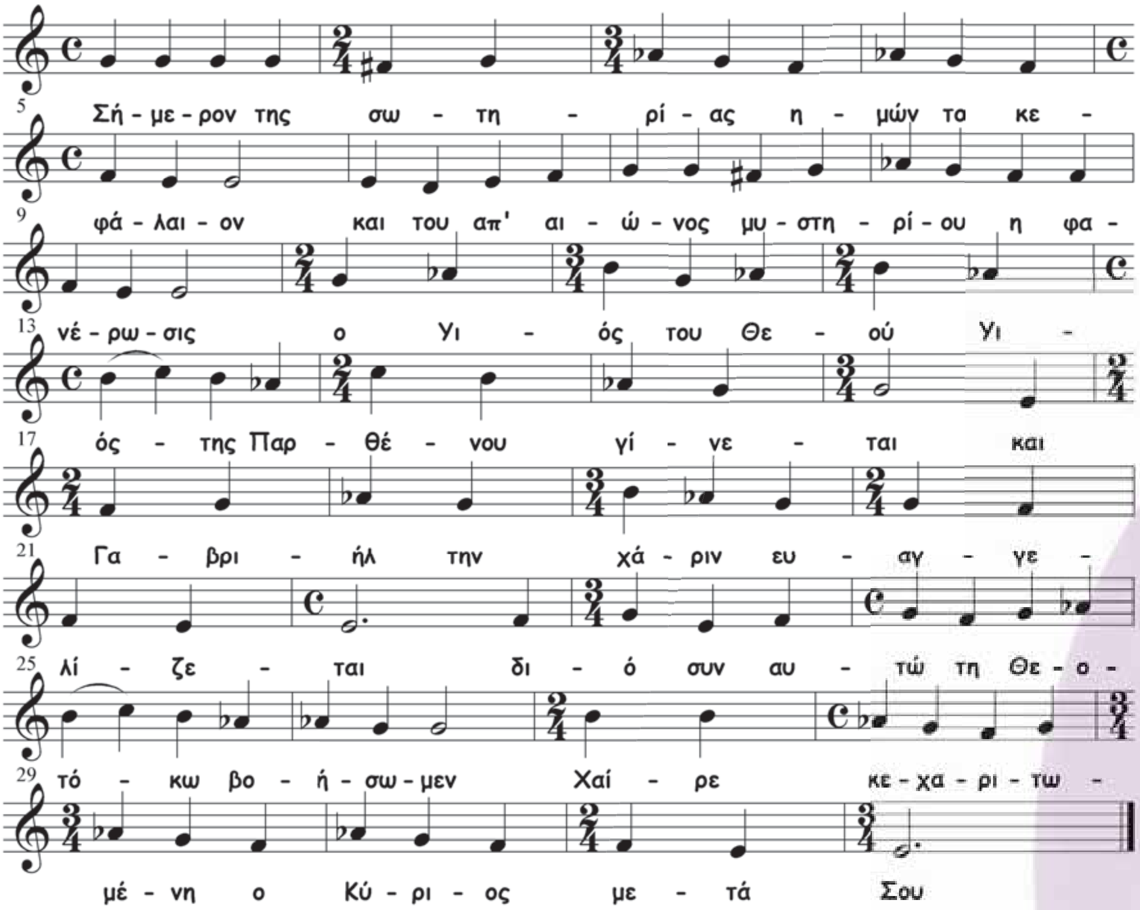

- ✔ Θα κατασκευάσουμε ένα απλό μουσικό όργανο και θα παίξουμε με αυτό μελωδικά «ανεβοκατεβάσματα».
- ✔ Θα ακούσουμε, θα τραγουδήσουμε και θα διασκεδάσουμε με τις μουσικές σκάλες.
- ✔ Θα γνωρίσουμε ματζόρε και μινόρε σκάλες της δυτικής μουσικής και θα τις συγκρίνουμε.
- ✔ Θα τραγουδήσουμε ένα παραδοσιακό μας τραγούδι που είναι γραμμένο σε ντο ματζόρε κλίμακα.
- ✔ Θα παίξουμε γνωστές μας μελωδίες μελετώντας τις μουσικές σκάλες.

Γλιστρώντας... στους ήχους

Δοκίμασε να παίξεις με τη φωνή σου: να βγάλεις την πιο χαμηλή και μετά την πιο ψηλή φωνή που μπορείς. Ανάμεσά τους υπάρχουν πολλές άλλες φωνές!

Αν θέλεις να διαλέξεις ένα συγκεκριμένο ήχο, θα δυσκολευτείς να τον ξεχωρίσεις από τους διπλανούς του με τους οποίους μοιάζει αρκετά. Φαντάσου όμως τους ήχους να σχηματίζουν μια νοητή σκάλα (ή κλίμακα) όπου κάθε σκαλί της είναι και ένας ήχος με διαφορετικό τονικό ύψος, ώστε να μπορείς εύκολα να τον ξεχωρίζεις από τους διπλανούς του. Οι αρχαίοι Έλληνες τις μουσικές σκάλες που είχαν επινοήσει τις ονόμαζαν τρόπους, οι Βυζαντινοί ήχους, οι παραδοσιακοί μας μουσικοί δρόμους, οι Άραβες μακάμ, οι Ινδοί ράγκα κ.ά.

Άκουσε μερικές κλίμακες από διαφορετικούς τόπους και χρόνους. Συζήτησε με τους συμμαθητές σου για το χαρακτήρα τους, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.

Στη δυτική μουσική υπάρχουν δύο βασικές μουσικές σκάλες: η μείζων και η ελάσσων ή αλλιώς η ματζόρε και η μινόρε.

Για να τις γνωρίσεις καλύτερα παρατήρησε προσεκτικά τα διαγράμματα που ακολουθούν. Βρες τις **ομοιότητες** και τις **διαφορές** και γράψε τις παρατηρήσεις σου.

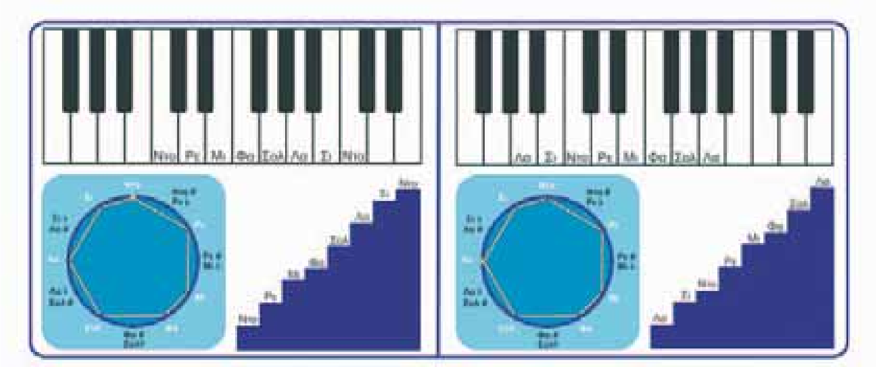

18.1 Ντο ματζόρε – Λα μινόρε

Να πώς γράφονται οι ίδιες σκάλες στο πεντάγραμμο:

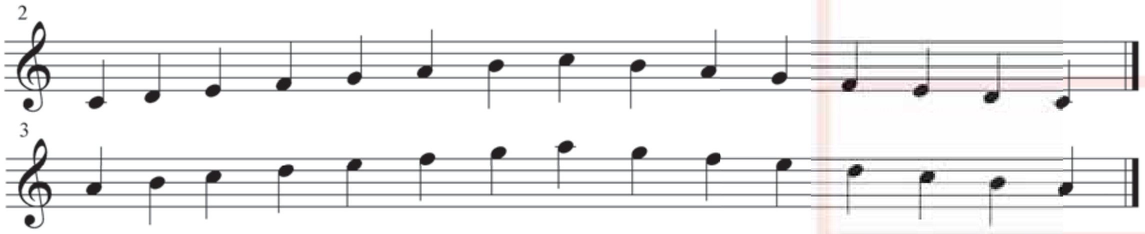

Παίξε αυτές τις δύο σκάλες στο αρμόνιο, στο πιάνο ή σε ένα μεταλλόφωνο που έχει όλες τις νότες που σου χρειάζονται. Τι παρατηρείς; Πώς θα χαρακτήριζες το άκουσμα της καθεμιάς;

Ας χορέψουμε στις σκάλες

Ακολουθεί η παρτιτούρα και τα λόγια ενός γνωστού ελληνικού χορού, του Κερκυραϊκού. Δεν σου δίνει την αίσθηση του ανεβοκατεβάσματος σε μια φανταστική μουσική σκάλα;

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΟΣ

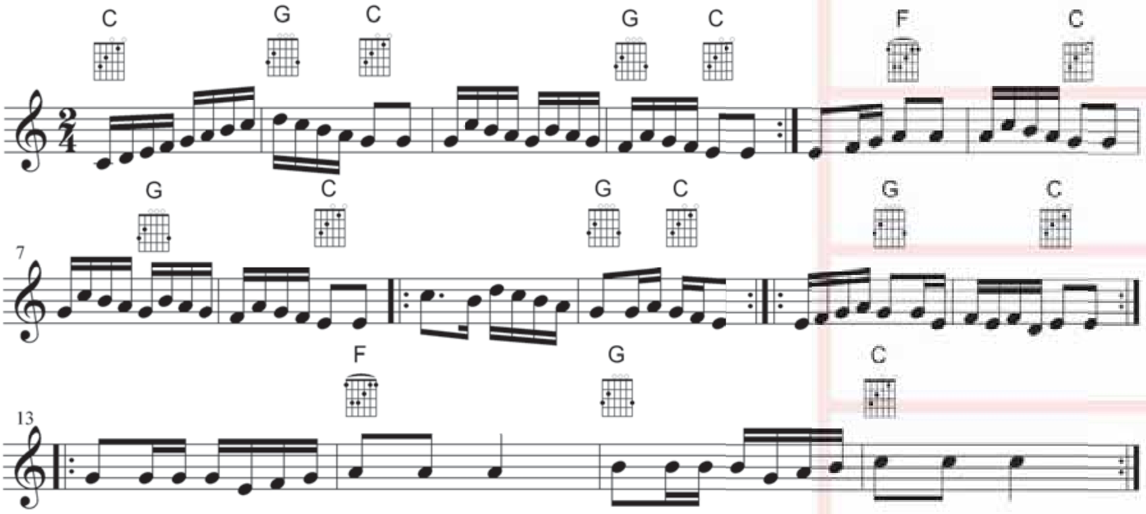

Εδώ σ' αυτή τη γειτονιά την παραπάνω ρούγα
τη φωλιά της έχτισε μια πέρδικα μικρούλα.

Πώς ήθελα πολύ να την παινέψω,
με λουλούδια του Μαγιού στεφάνια να της πλέξω.

Μ' αυτή είναι παινεμένη και ξακουστή
όπου πάει, όπου γυρίσει και όπου σταθεί.
Πέρδικα μικρή, πέρδικά μου ξακουσμένη,
είσαι η μόνη ζηλεμένη.
Έλα εδώ για να σου πω γλυκά
πόσο εγώ σε αγαπώ τρελά.

✔ Θα παίξουμε παιχνίδια με τις μουσικές σκάλες.
✔ Θα θυμηθούμε τις πεντατονικές κλίμακες και θα αυτοσχεδιάσουμε με αυτές.
✔ Θα τραγουδήσουμε ένα ηπειρώτικο παραδοσιακό τραγούδι.
✔ Θα ανακαλύψουμε τη συμμετρία στη μουσική και δημιουργικούς τρόπους σύνθεσης.

Δοκίμασε να παίξεις μόνο με τα μαύρα πλήκτρα σε ένα αρμόνιο, πιάνο ή μεταλλόφωνο. Τι σου θυμίζει αυτό που ακούς;

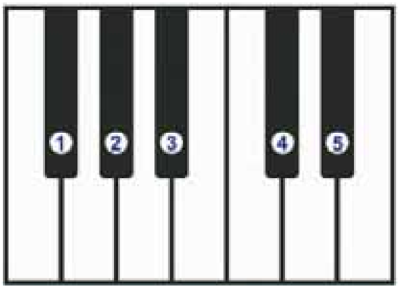

Χωρίς ίσως να το ξέρεις, μόλις έπαιξες μια πεντατονική μουσική σκάλα. Η βασική διαφορά της από τις σκάλες που συνάντησες στο προηγούμενο μάθημα είναι ότι αποτελείται από πέντε νότες και γι' αυτό ονομάζεται πεντατονική.

Για να γνωρίσεις καλύτερα τις πεντατονικές σκάλες, κοίταξε τα διαγράμματα που ακολουθούν με την ντο ματζόρε πεντατονική και τη λα μινόρε πεντατονική κλίμακα. Στη συνέχεια να τις **συγκρίνεις** με την ντο ματζόρε και τη λα μινόρε που έμαθες στην προηγούμενη ενότητα και να συζητήσεις με το δάσκαλο και τους συμμαθητές/τριές σου τα **συμπεράσματά** σου.

Ντο ματζόρε πεντατονική **Λα μινόρε πεντατονική**

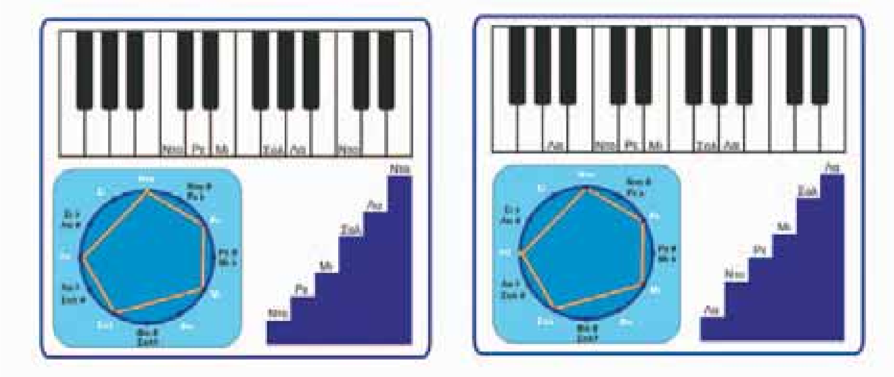

19.2 Ντο ματζόρε πεντατονική – Λα μινόρε πεντατονική

Να πώς γράφονται οι ίδιες σκάλες στο πεντάγραμμο:

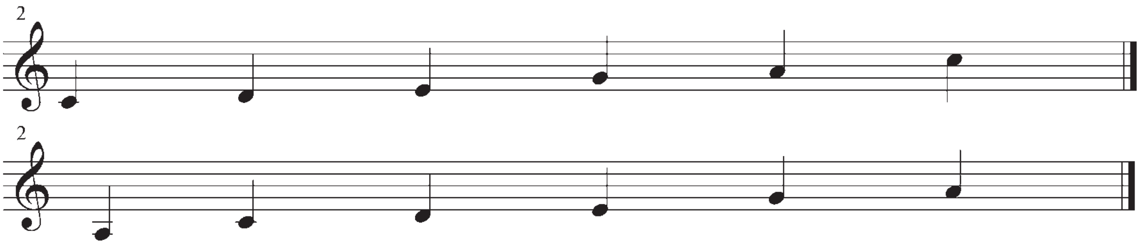

Πεντατονικές σκάλες: τόσο «εξωτικές» και τόσο... οικείες

Οι πεντατονικές σκάλες έχουν ένα... «εξωτικό» άκουσμα και μας θυμίζουν συνήθως τη μουσική της Κίνας ή άλλων μακρινών λαών. Όμως τις χρησιμοποιούμε και στην παραδοσιακή μας μουσική, ειδικότερα στην ηπειρώτικη.

ΜΩΡΗ ΚΟΝΤΟΥΛΑ ΛΕΜΟΝΙΑ

Παραδοσιακό

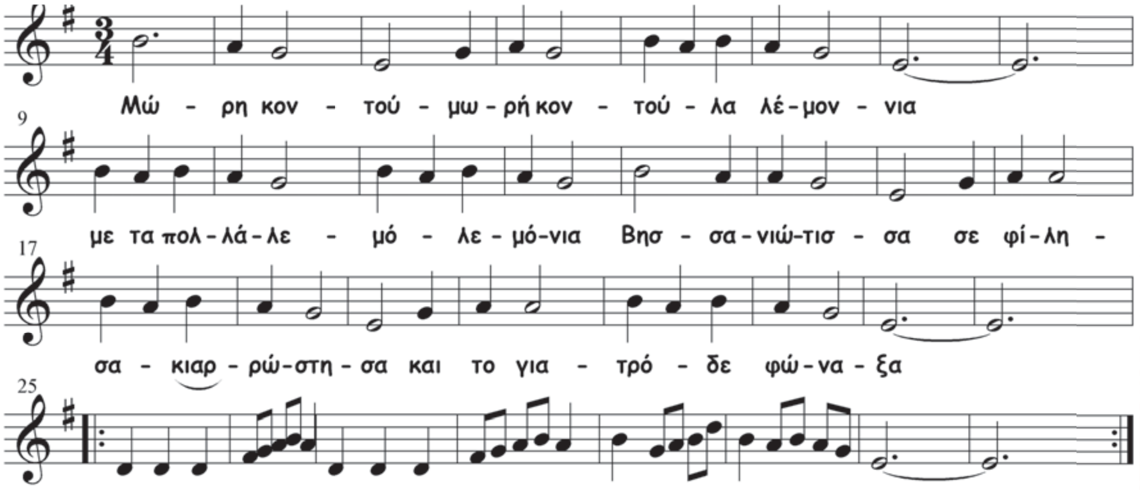

Μωρή κοντούλα λεμονιά
με τα πολλά λεμόνια, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

Πότε μικρή μεγάλωσες
κι έγινες για στεφάνι, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

Χαμήλωσε, χαμήλωσε τους κλώνους σου
να κόψω ένα λεμόνι, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

Για να το στύψω, να το πιω
να μου διαβούν οι πόνοι, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

Μουσικό... ασανσέρ

Μήπως κουράστηκαν τα πόδια σου απ' τις πολλές σκάλες; Γι' αυτό υπάρχουν τα ασανσέρ και μάλιστα τα... μουσικά!

Ο δάσκαλός σου ανεβαίνει και κατεβαίνει μια σκάλα στο αρμόνιο. Κάθε νότα αντιστοιχεί σε έναν όροφο. Ξαφνικά το μουσικό ασανσέρ σταματά και εσύ πρέπει να μαντέψεις σε ποιον όροφο βρίσκεται.

Καλά ανεβοκατεβάσματα!

20. Ακούμε, αναλύουμε και κωδικοποιούμε τους ήχους

- Θα ασκηθούμε στην ενεργητική ακρόαση.
- Θα παίξουμε με τα διαστήματα, τις διφωνίες και τις συνηχήσεις.
- Θα γνωρίσουμε τις διέσεις, τις υφέσεις και τον οπλισμό.
- Θα διασκεδάσουμε ενορχηστρώνοντας ρυθμούς και μελωδίες.
- Θα κάνουμε τις δικές μας επανεκτελέσεις.

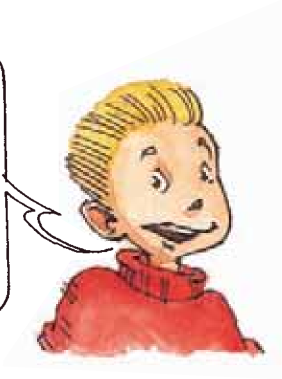

Όλοι οι άνθρωποι έχουμε την ιδιαίτερη ικανότητα να ακούμε ταυτόχρονα πολλούς ήχους και να τους ξεχωρίζουμε. Αν βρεθείς δίπλα στη θάλασσα, κλείσεις τα μάτια σου και προσπαθήσεις να συλλάβεις όλους τους ήχους που ακούς ταυτόχρονα, θα μείνεις έκπληκτος από την ποικιλία τους αλλά και από το γεγονός ότι οι περισσότεροι από αυτούς θα πέρναγαν απαρατήρητοι αν δεν ήσουν συγκεντρωμένος!

Ο εγκέφαλός σου, σαν ακούραστος εργάτης, έχει την ικανότητα να καταγράφει, να διαχωρίζει και να επεξεργάζεται πολλούς ήχους μαζί. Αρκεί να του το ζητήσεις και να τον εξασκείς τακτικά! Έτσι θα μπορείς όχι μόνο να ξεχωρίζεις πόσοι διαφορετικοί ήχοι ακούστηκαν ταυτόχρονα αλλά και κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των ήχων. Θα μπορείς να **κωδικοποιείς** και να **ταξινομείς** τους διάφορους ήχους που ακούς με βάση το ύψος, την ένταση, τη **χροιά** ή τη διάρκειά τους.

> **Χροιά**: Η μορφή, ο χαρακτήρας, η ποιότητα του ήχου.

Μουσικές αποχρώσεις

Η μουσική είναι μια γλώσσα ήχων και συναισθημάτων. Ωστόσο δεν μπορούμε να εξηγήσουμε εύκολα με λόγια γιατί κάποιοι ήχοι που ακούγονται ταυτόχρονα είναι ευχάριστοι, δυσάρεστοι ή προκαλούν διαφορετικά συναισθήματα στον καθένα από μας. Ανάμεσα στο «ευχάριστο» και στο «δυσάρεστο» υπάρχουν πολλές διαβαθμίσεις όπως συμβαίνει με τις αποχρώσεις των χρωμάτων. Έχεις ποτέ σκεφτεί πόσες αποχρώσεις υπάρχουν από το άσπρο ως το μαύρο; Μπορείς να τις δεις, να τις αναγνωρίσεις, αλλά δύσκολα μπορείς να τις περιγράψεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τις γεύσεις! Το ίδιο συμβαίνει και με τα συναισθήματα! Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τη μουσική. Αν κάποιος καθίσει στο πιάνο ή το αρμόνιο και παίξει τυχαία ζευγάρια από νότες, τότε... Αλλά καλύτερα να το δοκιμάσουμε!

Ας δοκιμάσει κάποιος από εσάς να παίξει τρία τυχαία ζευγάρια από διφωνίες, δηλαδή να πατάει συγχρόνως δύο νότες στο αρμόνιο του σχολείου. Τι παρατηρείς;

Πώς ηχεί στα αφτιά σου η κάθε διφωνία;

Με βάση αυτό που αισθάνεσαι όταν τις ακούς, δώσε έναν τίτλο σε καθεμία.

1.
2.
3.

Ποιες σου ακούγονται «σωστές» ή «ευχάριστες» και ποιες «λανθασμένες» ή «δυσάρεστες»;

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει σωστό και λάθος, ευχάριστο ή δυσάρεστο. Το πώς νιώθουμε όταν ακούμε ένα ολοκληρωμένο μουσικό έργο ή όταν ακούμε δύο... ταπεινές νότες να ηχούν ταυτόχρονα έχει σχέση με την εξοικείωση του μυαλού μας με ένα ορισμένο μουσικό σύστημα.

Αυτό που στα αφτιά μας είναι οικείο, λογικό, φυσικό και αυτονόητο οφείλεται στο γεγονός ότι από τη γέννησή μας ακούμε με βάση αυτό το σύστημα, και οτιδήποτε άλλο μας φαίνεται τουλάχιστον... παράξενο. Σκέψου και το εξής: κάτι που στα δικά μας αφτιά ηχεί ευχάριστα για έναν Κινέζο μπορεί να ακούγεται περίεργα, γιατί απλώς έχει συνηθίσει σε διαφορετικά ακούσματα.

Ο δάσκαλός σου θα σημειώσει τώρα στον πίνακα πέντε δίφωνες συνηχήσεις και μετά θα τις παίξει στο αρμόνιο. Κάνε ένα σχόλιο για την καθεμία:

1.
2.
3.

4.
5.

Αν κάποιες δεν ηχούν ευχάριστα στα αφτιά σου, δοκίμασε να αλλάξεις τη μια νότα μέχρι να βρεις ένα άκουσμα που να σε ικανοποιεί. Μπορείς να κάνεις βέβαια και το αντίστροφο: να αλλάξεις τη μια νότα από τις διφωνίες που σου ηχούν ωραία για να ακούσεις τι θα συμβεί!

Διαστήματα, διέσεις, υφέσεις, οπλισμός και άλλα... τρομακτικά!

Την απόσταση ανάμεσα σε δυο διαδοχικές νότες, για παράδειγμα ανάμεσα σε δύο διαδοχικά πλήκτρα του διπλανού πιάνου, την ονομάζουμε διάστημα. Οι αποστάσεις αυτές διαφέρουν μεταξύ τους.

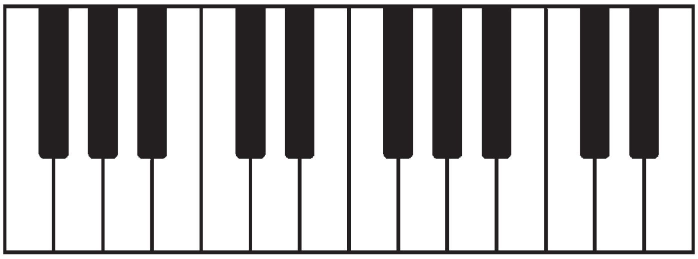

Παρατηρήστε στο σχήμα ότι μεταξύ κάποιων γειτονικών άσπρων πλήκτρων δεν υπάρχει μαύρο πλήκτρο που σημαίνει ότι η απόσταση αυτή είναι η μικρότερη στο συγκεκριμένο μουσικό σύστημα.

Κάθε λαός έχει επινοήσει ένα ιδιαίτερο μουσικό σύστημα στο οποίο οι αποστάσεις αυτές, δηλαδή τα διαστήματα, διαφέρουν. Έτσι λοιπόν έχουμε διαφορετικά ακούσματα και μεγάλη ποικιλία! Στο δυτικό μουσικό σύστημα, που χρησιμοποιούμε και εμείς, όταν θέλουμε να ανεβούμε τη μικρότερη απόσταση προς τα πάνω, χρησιμοποιούμε το σύμβολο # που ονομάζεται δίεση. Αν θέλουμε να πάμε προς τα κάτω χρησιμοποιούμε το σύμβολο της ύφεσης ♭.

Οι υφέσεις και οι διέσεις κάνουν τον κόσμο των ήχων ακόμα πιο πλούσιο και συναρπαστικό! Οι συνθέτες τις χρησιμοποιούν πολύ συχνά. Έχουν επινοήσει μάλιστα ένα «τέχνασμα» όταν πρόκειται να χρησιμοποιήσουν κάποιες από αυτές συνέχεια σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι: στην αριστερή άκρη του πενταγράμμου βάζουν μια δίεση ή ύφεση στη θέση της νότας που θέλουν να αλλοιώσουν, πράγμα που σημαίνει ότι σε όλο το κομμάτι αυτή η νότα θα παίζεται πάντα με δίεση ή ύφεση. Για να το καταλάβεις καλύτερα, παρατήρησε προσεκτικά το απόσπασμα από το γνωστό τραγούδι *Το ακορντεόν* των Λοΐζου και Παπαδόπουλου.

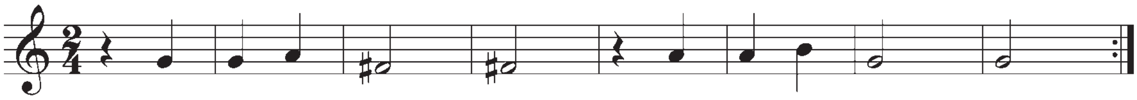

Σε αυτή την παρτιτούρα ο συνθέτης θέλει να παίζουμε όλα τα φα του κομματιού λίγο πιο ψηλά, στο επόμενο μαύρο πλήκτρο του πιάνου, δηλαδή φα δίεση.

Δείτε τώρα την ίδια παρτιτούρα γραμμένη με το «τέχνασμα» που χρησιμοποιούν οι συνθέτες και ονομάζεται στη γλώσσα της μουσικής «οπλισμός».

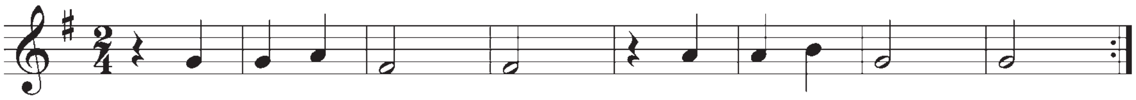

Ας δοκιμάσουμε τώρα να κάνουμε ένα παιχνίδι με μια γνωστή σκάλα. Παίξτε και τραγουδήστε το πρώτο μέτρο του παραδοσιακού τραγουδιού *Κερκυραϊκός*, που μάθατε στην ενότητα 18. Είναι σαν να ανεβαίνετε μια μουσική σκάλα. Αρχίζετε από τη νότα ντο και καταλήγετε στο επόμενο ντο. Ναι, καλά το καταλάβατε! Είναι η σκάλα του ντο ματζόρε.

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΟΣ

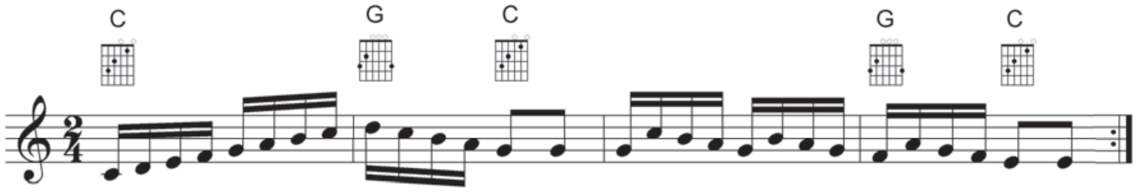

Αν σε κάποιες... επίδοξες σοπράνο της τάξης ο συγκεκριμένος τόνος φανεί λιγάκι χαμηλός για τις φωνητικές τους δυνατότητες και λιγάκι... βαρετός και αρχίσουν οι δικαιολογίες δοκιμάστε το εξής:

Στο παρακάτω πεντάγραμμο γράψτε τα δυο πρώτα μέτρα της μελωδίας, ξεκινώντας όμως από το μι της πρώτης γραμμής μέχρι το επόμενο μι στο τέταρτο διάστημα.

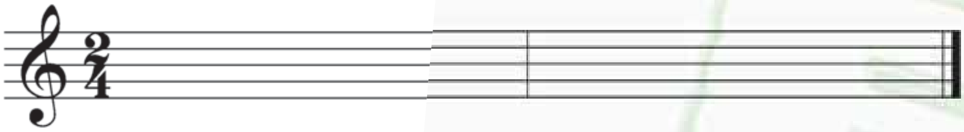

Παίξτε και τραγουδήστε αυτό που γράψατε. Τι παρατηρείτε;

Σύγκρινετε τις νότες και τα διαστήματα με τη σκάλα του ντο και φτιάξτε τη σκάλα του μι ώστε να ακούγεται «σωστά». Παρατήρηστε τα πλήκτρα του πιάνου. Θα σας βοηθήσει. Χρησιμοποίηστε τις διέσεις και τις υφέσεις και σίγουρα θα τα καταφέρετε.

Θα αναρωτηθείτε τώρα τι τις θέλουμε τόσες διέσεις και υφέσεις αφού, αν γράφαμε όλα τα κομμάτια στη σκάλα του ντο, δεν θα χρειαζόταν καμιά τους! Όλα θα ήταν άσπρα.

Σκέφτεστε κάποιον ιδιαίτερο λόγο; Υπάρχουν πολλοί!

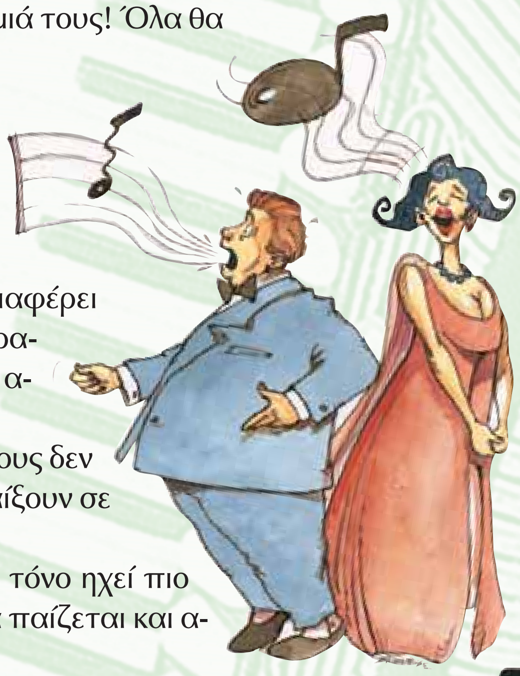

- Όταν η μουσική τραγουδηθεί, η έκταση των ήχων πρέπει να ταιριάζει με τις δυνατότητες του τραγουδιστή ή της τραγουδίστριας. Η ηχητική έκταση των ανθρώπινων φωνών είναι μικρότερη από την ηχητική έκταση των μουσικών οργάνων. Η έκταση επίσης των αντρικών φωνών διαφέρει από αυτή των γυναικείων ή των παιδικών. Έτσι το ίδιο τραγούδι ένας άντρας θα το τραγουδήσει σε διαφορετικό τόνο από μια γυναίκα.
- Κάποια όργανα της ορχήστρας από την κατασκευή τους δεν ηχούν στην κλίμακα του ντο και δεν μπορούν εύκολα να παίξουν σε αυτή.
- Πολλοί λένε ότι το ίδιο κομμάτι σε ένα συγκεκριμένο τόνο ηχεί πιο όμορφα από ό,τι σε κάποιον άλλο, παρόλο που στην ουσία παίζεται και ακούγεται ακριβώς το ίδιο.

Δοκιμάστε με το δάσκαλό σας να τραγουδήσετε το ίδιο κομμάτι σε διαφορετικούς τόνους και καταγράψτε τις παρατηρήσεις σας.

21. Μεγάλες ορχήστρες σε ήχους... κλασικούς

- ✔ Θα γνωρίσουμε τη συμφωνική ορχήστρα και τις οικογένειες οργάνων.
- ✔ Θα ζωγραφίσουμε και θα κινηθούμε με τη μουσική της συμφωνικής ορχήστρας.
- ✔ Θα μιλήσουμε για τον τρόπο λειτουργίας μιας ορχήστρας.
- ✔ Θα παίξουμε μουσικά παιχνίδια.
- ✔ Θα συζητήσουμε για την –παραγνωρισμένη πολλές φορές– προσφορά των μουσικών.

«...Όταν ακούτε κλασική μουσική, μπορεί να σας παρασύρει το πάθος...να σας συνεπάρει η μεγαλοπρέπεια... να συγκινηθείτε βαθιά από το κρεσέντο του γεμάτου χαρά ήχου. Μπορεί και να ξεχάσετε εντελώς ότι αυτό που ακούτε είναι μια ομάδα ανθρώπων που φυσούν, χτυπούν ή “πριονίζουν” κομμάτια μετάλλου ή ξύλου...»

Όταν λέμε κλασική ή συμφωνική μουσική, εννοούμε τη μουσική για συμφωνική ορχήστρα ή για συνδυασμό φωνών και οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας. Η μουσική αυτή δημιουργήθηκε κυρίως στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης από τα χρόνια του Μεσαίωνα μέχρι τις μέρες μας.

Μια ετυμολογία...

Η λέξη ορχήστρα είναι ελληνική και βγαίνει από το αρχαίο ρήμα «ορχούμαι» που σημαίνει χορεύω. Χορεύουμε πάντα όταν παίζει μια ορχήστρα; Άλλες φορές ναι και άλλες φορές όχι. Αυτό εξαρτάται από το είδος της μουσικής και από... το κέφι μας.

21.1 Η Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ και η Χορωδία της ΕΡΤ στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

...και μια εξήγηση

Η λέξη συμφωνία αναφέρεται σε ένα μουσικό έργο γραμμένο για μεγάλο σύνολο οργάνων και αποτελείται συνήθως από τέσσερα μέρη. Όταν λέμε συμφωνική ορχήστρα, εννοούμε μια ορχήστρα που παίζει όχι μόνο συμφωνίες αλλά μια μεγάλη ποικιλία μουσικών έργων.

Μπορούμε να καταλάβουμε την κλασική μουσική; Είναι διασκεδαστική;

Και στα δυο ερωτήματα απαντάμε: Αναμφισβήτητα ΝΑΙ.

Τα παλαιότερα χρόνια στις χώρες της Ευρώπης πολλοί άνθρωποι πήγαιναν να ακούσουν την εκτέλεση ενός μουσικού έργου, μιας όπερας, μιας συμφωνίας. Πήγαιναν ακριβώς όπως πάμε εμείς σήμερα για να ακούσουμε τους αγαπημένους μας τραγουδιστές ή για να παρακολουθήσουμε μια συναυλία ροκ μουσικής. Άκουγαν ωραίες μελωδίες και έβλεπαν τους αγαπημένους τους συνθέτες, τραγουδιστές, μαέστρους και μουσικούς να παίζουν τα διάφορα μουσικά

όργανα και να βγάζουν μια απέραντη ποικιλία από ήχους. Στις μέρες μας η κλασική μουσική γίνεται πιο «οικεία» σε όλο και περισσότερους ανθρώπους. Όταν μάλιστα γνωρίσουμε καλύτερα αυτή τη μορφή της τέχνης, θα ανακαλύψουμε ότι μπορεί να μας ψυχαγωγήσει αληθινά.

Ζωγραφίζοντας τη μουσική

21.2 Γιώργος Ιωάννου, Συμφωνία Σιωπούντων Ήχων. Λάδι σε λινό.

Η συμφωνική ορχήστρα αποτελείται από πολλά όργανα με διαφορετικά και ποικίλα ηχοχρώματα. Είναι σαν μια τεράστια ζωγραφιά με πολλά χρώματα.

Άκουσε προσεκτικά ένα μουσικό απόσπασμα από το έργο «Άρης» από τους *Πλανήτες* του Χολστ (G. Holst).

Προσπάθησε να ξεχωρίσεις τα διάφορα ηχοχρώματα. Πάρε χρώματα και μεταμόρφωσε το μουσικό αυτό απόσπασμα σε ένα ζωγραφικό πίνακα. Άφησε τη φαντασία σου ελεύθερη. Δεν υπάρχει σωστό και λάθος. Μπορείς να ζωγραφίσεις ένα απλό μοτίβο του αποσπάσματος που άκουσες ή και ολόκληρο το μουσικό απόσπασμα.

Ζωγραφίζοντας τη μουσική με κίνηση

Χωριστείτε σε τρεις ομάδες και πάρτε τρία μεγάλα κομμάτια χαρτί του μέτρου. Πάρτε και μεγάλα μακριά πινέλα που θα γίνουν η προέκταση του χεριού σας. Θα ακούσετε τρία διαφορετικά αποσπάσματα: το «Ξωτικά» από το έργο *Εικόνες από μια έκθεση* του Μουσόργκσκι (M. Musorgski), το «Χορωδιακό αλληλούια» από το έργο *Μεσσία* του Χέντελ (G. F. Handel) και το «Απολιθώματα» από το έργο *Καρναβάλι των ζώων* του Σαιν-Σανς (C. Saint-Sans).

Θα ακούσετε αρχικά όλα τα αποσπάσματα για μια πρώτη γνωριμία και μετά θα ακούτε το καθένα ξεχωριστά. Η πρώτη ομάδα θα στρώσει στο πάτωμα ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί, ο καθένας θα πάρει ένα πινέλο και θα το βουτήξει στο χρώμα της επιλογής του.

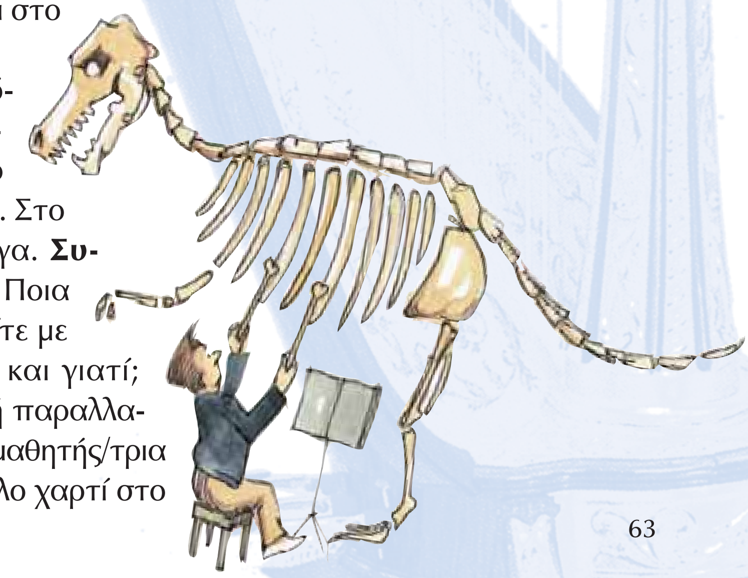

Όταν αρχίσει η μουσική από το πρώτο απόσπασμα, η ομάδα θα κινείται ελεύθερα στο χώρο και θα αποτυπώνει την κίνησή της επάνω στο χαρτί. Το ίδιο θα γίνει και με τις άλλες δυο ομάδες. Στο τέλος θα έχετε τρία πρωτότυπα εικαστικά έργα. **Συγκρίνετέ** τα και βρείτε **ομοιότητες** και **διαφορές**. Ποια στοιχεία της μουσικής σάς έκαναν να εκφραστείτε με το συγκεκριμένο τρόπο; Ποιο έργο προτιμάτε και γιατί;

Μια πιο πρακτική αλλά λιγότερο εντυπωσιακή παραλλαγή του παιχνιδιού αυτού είναι να ζωγραφίζει κάθε μαθητής/τρια χωριστά σε ένα μικρότερο χαρτί και όχι στο μεγάλο χαρτί στο πάτωμα.

Η μικρή κοινωνία της μεγάλης ορχήστρας

Μια ορχήστρα είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας. Τα μέλη της είναι άνθρωποι με μεγάλες διαφορές αλλά και αρκετά κοινά στοιχεία που θα πρέπει να συνυπάρξουν αλλά και να δημιουργήσουν. Πολλοί νομίζουν ότι πρόκειται για μια μεγάλη ευχάριστη παρέα. Ναι, παίζουν μουσική, αλλά στην ουσία εργάζονται πολύ κοντά ο ένας στον άλλον και όχι πάντα κάτω απ' τις καλύτερες συνθήκες. Ατέλειωτες ώρες πρόβας, συναυλίες, άγχος, επαγγελματική ανασφάλεια, όπως σε κάθε σύγχρονη απαιτητική δουλειά. Και από πάνω τους; Ο μαέστρος! Ο άνθρωπος που πρέπει να διευθύνει, να καθοδηγεί και να εμπνέει όλους τους μουσικούς ώστε να δίνουν τον καλύτερο εαυτό τους.

Χωριστείτε σε ομάδες και συλλέξτε πληροφορίες για το πώς μπορεί να συσταθεί, να οργανωθεί και να συντηρηθεί μια ορχήστρα, για το πώς διοικείται, πώς προσλαμβάνει μουσικούς, μαέστρο κ.λπ. Στη συνέχεια, σαν θεατρικό δρώμενο, μοιράστε ρόλους ώστε να έχετε στην τάξη σας τη μικρογραφία μιας συμφωνικής ορχήστρας. Η ορχήστρα αυτή μπορεί να προετοιμάζεται για συναυλία και να κάνει πρόβα, μπορεί να διενεργεί ακροάσεις για την πρόσληψη νέων μουσικών ή κάποιοι μουσικοί και ο μαέστρος να διαφωνούν για καλλιτεχνικά και άλλα θέματα...

Προσοχή όμως! Μη δώσετε το ρόλο του μαέστρου σε κάποιο... νευρικό συμμαθητή σας!

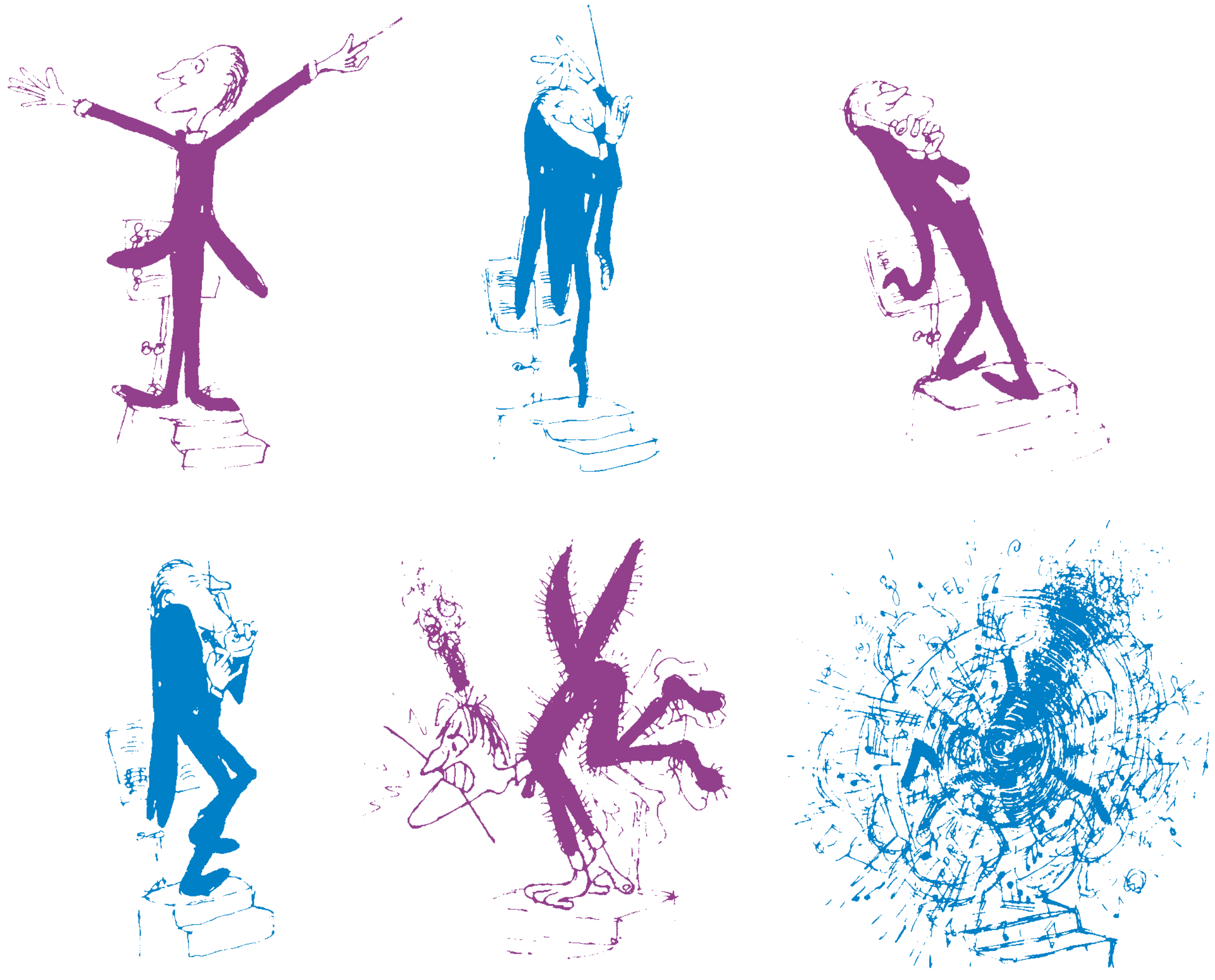

21.3 Καρικατούρες του Γκέραρντ Χόφνουνγκ

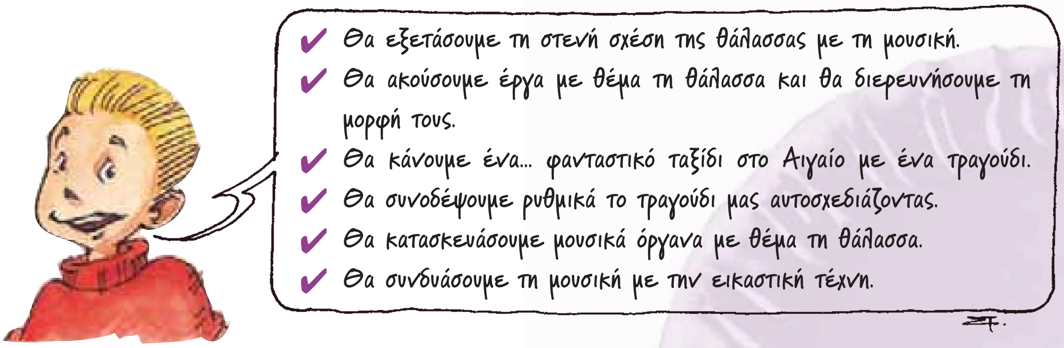

Η θάλασσα μας ενώνει

Ο σπουδαίος ρόλος της θάλασσας στην εξέλιξη του πολιτισμού των λαών μάς είναι γνωστή από την ιστορία. Έχεις σκεφτεί όμως τη σημασία της για τη μουσική, το τραγούδι, τα μουσικά όργανα;

> *Πηδάμε στις βάρκες, λύνουμε τα σκοινιά και τραγουδάμε τη θάλασσα.*
>
> *Γ. Ρίτσος*

Μέσα από τους θαλάσσιους δρόμους οι λαοί επικοινωνούν, οι μουσικές τους έρχονται σε επαφή και με τη δημιουργική αλληλεπίδρασή τους εξελίσσονται. Η Ελλάδα, ως ένα μεγάλο λιμάνι στο σταυροδρόμι των ηπείρων, είναι μια μουσική γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης με πλούσια μουσική παράδοση.

Η θάλασσα είναι μετά τον έρωτα η πιο μεγάλη πηγή έμπνευσης για τους ανθρώπους που κατοικούν κοντά της. Πόσες μουσικές και πόσα τραγούδια δεν έχουν γραφτεί γι' αυτήν! Γιατί και η ίδια είναι μελωδία, άλλοτε σιγανή και άλλοτε δυνατή, άλλοτε γλυκιά κι άλλοτε άγρια... Μπορείς όχι μόνο να τη δεις, αλλά και να την ακούσεις.

Άκουσε τρία αποσπάσματα από έργα με διαφορετική μορφή, όλα όμως με το ίδιο θέμα, τη θάλασσα.

1. *Η θάλασσα* του Ντεμπισί (C. Debussy) (προγραμματική μουσική). Η προγραμματική μουσική είναι ένα είδος περιγραφικής μουσικής. Ο συνθέτης έχει στο μυαλό του μια ιστορία, μια «υπόθεση», την οποία προσπαθεί να περιγράψει με τους ήχους.

2. «Μαινόμενη στα αφρισμένα κύματα». Άρια από το έργο *Δημιουργία* του Τζόζεφ Χάιντν (J. Haydn). Άρια (λέξη που στα ιταλικά σημαίνει «αέρας») λέγεται το είδος του τραγουδιού που συναντάμε στην όπερα και στην οπερέτα, όταν η δράση του έργου διακόπτεται για να τραγουδήσει ένας από τους πρωταγωνιστές εκφράζοντας τα συναισθήματά του. Είναι το πιο δημοφιλές μέρος μιας όπερας, αφού εκεί αναδεικνύεται η δεξιοτεχνία του σολίστα τραγουδιστή.

3. *Η θάλασσα* του Νίκου Σκαλκώτα (μπαλέτο). Στο μπαλέτο, την ιστορία του έργου τη «διηγούνται» με μουσική και χορό, χωρίς πρόζα ή τραγούδι. Και στο μπαλέτο η δράση συχνά διακόπτεται και ο ήρωας ή η ηρωίδα χορεύει μόνος/η για να εκφράσει τα συναισθήματά του/της. Η μουσική του μπαλέτου στο μεγαλύτερο μέρος της είναι προγραμματική.

Ώρα για τραγούδι

Ακούστε το τραγούδι *Τα καραβάκια* από το CD που συνοδεύει το βιβλίο. Θα σας μεταφέρει σε ένα φανταστικό ταξίδι στις ελληνικές θάλασσες. Ο δάσκαλός σας θα σας βοηθήσει να μάθετε να το τραγουδάτε και να το συνοδεύετε ρυθμικά.

ΤΑ ΚΑΡΑΒΑΚΙΑ

Βασίλη Κουμπή – Κώστα Γεωργουσόπουλου

Στο Πόρτο Χέλι, στην Ερμιόνη, κι από την Κόστα στο Γαλατά
κάνουν σινιάλο απ' το τιμόνι τα καραβάκια στο ματαπά.
Την τράτα λεν Μαρίτσα, τη σκούνα Βαγγελή
Σουλτάνα τη μαούνα, τη βάρκα Παντελή δις
Την τράτα λεν Μαρίτσα, τη σκούνα Βαγγελή.

Από την Ύδρα στο Κάβο Ντόρο, στη Σαλαμίνα, Μονεμβασιά,
καραβοκύρη έχουν μαγκιόρο, τα καραβάκια με το βοριά.
Την τράτα λεν Μαρίτσα τη σκούνα Βαγγελή
Σουλτάνα τη μαούνα τη βάρκα Παντελή δις
Την τράτα λεν Μαρίτσα τη σκούνα Βαγγέλη.

Απ' το Τσιρίγο και τη Ραφήνα, Κάβο Κολώνες και Ωρωπό
γοργόνες φτιάχνουν στη λαμαρίνα, τα καραβάκια με τον αφρό.
Την τράτα λεν Μαρίτσα, τη σκούνα Βαγγελή
Σουλτάνα τη μαούνα, τη βάρκα Παντελή δις
Την τράτα λεν Μαρίτσα, τη σκούνα Βαγγελή.

Ρυθμική συνοδεία

Μια ρυθμική συνοδεία για το τραγούδι αυτό μπορεί να είναι η ακόλουθη. Δεν είναι βέβαια η μοναδική. Εσείς μπορείτε να αυτοσχεδιάσετε και να δημιουργήσετε τη δική σας!

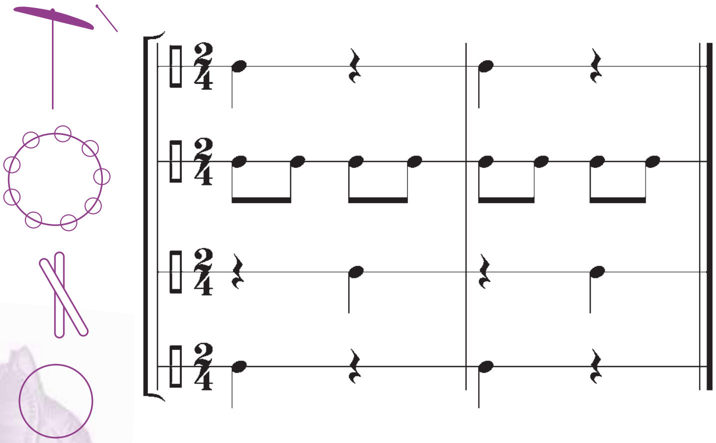

Μουσική και «ποίηση»

«...Και κείνο το κογχύλι σου, όπου θ' αντηχεί το Αιγαίο», γράφει ο Οδυσσέας Ελύτης στο ποίημά του «Ηλικία της γλαυκής θάλασσας». Πραγματικά όταν βάζουμε το αφτί μας στο στόμιο ενός κοχυλιού νομίζουμε ότι ακούμε τον ήχο της θάλασσας. Να δούμε όμως τι λέει και η Φυσική. Το κοχύλι στην πραγματικότητα λειτουργεί ως φυσικό αντηχείο που ενισχύει αδύναμους ήχους από το φυσικό περιβάλλον. Ο απαλός ψίθυρος της αύρας ενισχύεται, μοιάζει με τον ήχο της θάλασσας και μας ξεγελά.

22.2 Οδυσσέας Ελύτης

Μπουρού, η τρομπέτα της θάλασσας

Η μπουρού είναι ένα μεγάλο κοχύλι απ' το οποίο έχουμε αφαιρέσει την κορυφή του, τρίβοντάς την υπομονετικά με μια λίμα ή επάνω σε σκληρή πέτρα για να ανοίξει μια μικρή τρύπα. Φυσώντας στο άνοιγμα με τα χείλια ενωμένα, με τον ίδιο τρόπο που φυσάμε στα χάλκινα πνευστά, παράγεται ένας βαθύς και δυνατός ήχος.

Οι Έλληνες ναυτικοί χρησιμοποιούσαν από την αρχαιότητα μεγάλα κοχύλια για να ανακοινώσουν με τον ήχο τους την άφιξη ή την αναχώρηση των πλοίων. Μεταχειρίζονταν ακόμη τον ήχο τους για να ειδοποιούν όταν υπήρχε κίνδυνος από καιρικά φαινόμενα, ομίχλη, αέρα, φουρτούνα ή πειρατικές και άλλες εχθρικές επιδρομές.

Στη Χαβάη χρησιμοποιούνται ως τελετουργικά όργανα. Εκμεταλλεύονται τον επιβλητικό τους ήχο, που μπορεί να ταξιδέψει πάνω από δύο χιλιόμετρα, για να αναγγείλουν την άφιξη σπουδαίων προσώπων, να προσκαλέσουν ανθρώπους σε συγκεντρώσεις και να αναγγείλουν την έναρξη πομπών, τελετών και παραστάσεων. Την μπουρού τη συναντάμε με διάφορες ονομασίες σχεδόν σε όλα τα παραθαλάσσια μέρη, όπως στα νησιά Φίτζι της Ωκεανίας και στο Μεξικό.

22.3 Μπουρού

23. Η μουσική και οι άλλες τέχνες

- ✔ Θα διερευνήσουμε τη σχέση της μουσικής με τις άλλες τέχνες.
- ✔ Θα επενδύσουμε μουσικά σκηνές από ένα φανταστικό σήριαλ.
- ✔ Θα τραγουδήσουμε ένα γνωστό κινηματογραφικό τραγούδι.
- ✔ Θα δημιουργήσουμε ένα εικαστικό έργο με μουσικό θέμα.
- ✔ Θα κατασκευάσουμε ένα μουσικό γλυπτό.

23.1 *Jazz Village – Romare Bearden (1912-1988)*

Η μουσική, όπως και οι άλλες τέχνες, είναι μια ιδιότυπη γλώσσα που μας επιτρέπει να εκφραζόμαστε και να **επικοινωνούμε**. Οι τέχνες είναι τόσο διαφορετικές μεταξύ τους, αλλά έχουν και πάρα πολλά κοινά στοιχεία. Η μουσική, για παράδειγμα, κατά έναν ξεχωριστό τρόπο υπάρχει σε όλες τις τέχνες. Φανταστείτε μια θεατρική ή χορευτική παράσταση χωρίς μουσική, μια κινηματογραφική ταινία χωρίς ήχους και μουσική επένδυση. Σκεφτείτε πόσοι ζωγραφικοί πίνακες έχουν μουσικά θέματα.

«... Ο Ορφέας, ο γιος της Μούσας, έθελγε με τη μουσική ακόμα και τα άλογα πλάσματα. Το λένε οι παραμυθάδες όλοι, το παριστάνει κι ο ζωγράφος: να λοιπόν το λιοντάρι κι ο κάπρος, κοντά στον Ορφέα ακροατές, και μαζί τους το ελάφι και ο λαγός χωρίς να λακούνε έντρομα από το φόβο του λιονταριού, κι όλα τα ζώα που κυνηγά το φοβερό λιοντάρι, να, τώρα ξαπλωμένα ράθυμα μαζί του. Και μαζί και τα πουλιά· κι όχι μόνο τα ωδικά, που γεμίζουν με τα γλυκά τους κελαδήματα τα δάση, αλλά και τη φωνακλού την καλιακούδα και την κουρούνα και τον αετό του Δία...»

Ν. Φιλόστρατος, Εικόνες

Με βάση το παραπάνω απόσπασμα δημιουργήστε ένα εικαστικό έργο με θέμα τη μουσική.

Δοκιμάστε να δείτε την αγαπημένη σας ταινία περιπέτειας χαμηλώνοντας τον ήχο. Αν επενδύσετε με διαφορετική μουσική μια σκηνή της ίδιας ταινίας, τι παρατηρείτε;

Επεισόδιο...4.356!

Φαντάσου ότι είσαι ο μουσικός επιμελητής ενός πετυχημένου καθημερινού τηλεοπτικού σήριαλ. Ήδη βρίσκεστε στο επεισόδιο 4.356!!! Το τελευταίο πλάνο του επεισοδίου της Παρασκευής είναι το εξής: Η οικογένεια του Μάνου Κροκόδειλου είναι μαζεμένη στο καθιστικό. Η οικονομική κατάρρευση απειλεί τον παντοδύναμο βιομήχανο. Βλέμματα παγωμένα· ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα· αμηχανία...

Βρες ένα μουσικό θέμα που νομίζεις ότι θα ταίριαζε στην παραπάνω σκηνή. Στη συνέχεια επίλεξε ένα άλλο θέμα που θα έδινε διαφορετικό ύφος στην ίδια σκηνή.

23.2 Α. Βουγιουκλάκη, Γ. Ζαμπέτας, Μ. Χατζιδάκις (1961).

Η χρυσή εποχή του ελληνικού κινηματογράφου τη δεκαετία του 1960 έχει αφήσει πολλές γνωστές επιτυχημένες ταινίες αλλά και τραγούδια. Είναι μάλιστα φορές που ακούγοντας ένα τραγούδι μάς έρχεται στο μυαλό μια γνωστή σκηνή ελληνικής ταινίας. Πολλοί Έλληνες συνθέτες, όπως ο Μάνος Χατζηδάκις, ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Σταύρος Ξαρχάκος, ο Μίμης Πλέσσας, ο Γιώργος Ζαμπέτας κ.ά., έκαναν μεγάλες επιτυχίες γράφοντας μουσική και τραγούδια για γνωστές ταινίες.

Ακούστε αποσπάσματα από δύο κινηματογραφικές μελωδίες που έγιναν γνωστές, «διαφημίζοντας» τη χώρα μας σε ολόκληρο τον κόσμο. Είναι *Τα παιδιά του Πειραιά* του Μάνου Χατζηδάκι από την ταινία του Μιχάλη Κακογιάννη *Στέλλα* και ο *Ζορμπάς* του Μίκη Θεοδωράκη από την ομώνυμη ταινία του Μιχάλη Κακογιάννη.

Στη συνέχεια τραγουδήστε και εσείς ένα τραγούδι που γράφτηκε για μια κινηματογραφική ταινία.

ΚΥΡΙΑΚΗ

Στίχοι: Α. Σακελλάριου
Μουσική: Γ. Ζαμπέτα

Ωραία που 'ναι η Κυριακή, μα να 'ταν πιο μεγάλη
Γιατί περνάει γρήγορα κι αργεί να έρθει η άλλη
Η Κυριακή, η Κυριακή να ήταν πιο μεγάλη.
Κυριακή γιορτή και σχόλη να 'ταν η βδομάδα όλη,
Κι η Δευτέρα να 'ταν μόνο κάνα δυο φορές το χρόνο.

Της Κυριακής το ξύπνημα έχει δικιά του χάρη.
Δε σε κρατάει το στρώμα σου μήτε το μαξιλάρι.
Η Κυριακή, η Κυριακή έχει δικιά της χάρη.
Κυριακή γιορτή και σχόλη να 'ταν η βδομάδα όλη,
Κι η Δευτέρα να 'ταν μόνο κάνα δυο φορές το χρόνο.

24. Ένα, δύο, τρία... «γράφουμε»

- Θα μάθουμε τα βασικά εργαλεία μιας αίθουσας ηχογραφήσεων.
- Θα έρθουμε σε επαφή με τα επαγγέλματα που έχουν σχέση με την παραγωγή ενός CD.
- Θα μάθουμε ένα τραγούδι, θα το ηχογραφήσουμε και θα το συνοδεύσουμε ρυθμικά.
- Θα δημιουργήσουμε ένα θεατρικό δρώμενο με βάση το τραγούδι, την ηχογράφησή του και την παραγωγή του CD.

Έχεις σκεφτεί πόσοι άνθρωποι δουλεύουν για να δημιουργηθεί ένας ψηφιακός δίσκος ακτίνας, το γνωστό μας CD; Εκτός από το συνθέτη, το στιχουργό, τον ενορχηστρωτή και τους μουσικούς χρειάζονται και πολλοί ακόμα επαγγελματίες που θα προσφέρουν τις γνώσεις τους και το ταλέντο τους για να φτάσει η μουσική στα αφτιά μας.

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι αποτελούν ένα ολόκληρο **σύστημα** που λειτουργεί σαν μηχανή.

Πρώτα πρέπει να φτάσει στα αφτιά του μουσικού παραγωγού η αρχική ιδέα του συνθέτη και του στιχουργού σε απλή μορφή (συνήθως εκτελείται με ένα όργανο και τη φωνή). Αυτό ονομάζεται δείγμα (demo, από το demonstration=επίδειξη). Άκουσε ένα τέτοιο δείγμα.

Μουσικός παραγωγός λέγεται ο άνθρωπος που διευθύνει όλη αυτή τη διαδικασία και είναι κάτι αντίστοιχο με το σκηνοθέτη στο θέατρο ή τον κινηματογράφο. Είναι αυτός που ακούει και εγκρίνει το δείγμα (demo), επιλέγει τους συντελεστές, την αίθουσα ηχογραφήσεων (studio), καθοδηγεί τους μουσικούς και τους τραγουδιστές, με στόχο το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ο ρόλος του είναι τόσο καθοριστικός που το όνομά του δεν λείπει ποτέ από το εξώφυλλο ενός CD.

Ακολουθεί η αίθουσα ηχογραφήσεων (studio). Εκεί υπάρχει όλος ο απαραίτητος τεχνικός εξοπλισμός: μίκτες, μουσικά όργανα, μικρόφωνα, μεγάφωνα, καλώδια, συσκευές ηχογράφησης, επεξεργασίας και αναπαραγωγής του ήχου, ηλεκτρονικοί υπολογιστές με κατάλληλο λογισμικό κ.ά. Ποιος είναι υπεύθυνος για όλα αυτά; Ο ηχολήπτης: ο «μάστορας» του ήχου. Δουλειά του είναι να χειρίζεται τα μηχανήματα της αίθουσας ηχογραφήσεων (studio) και να ηχογραφεί με τον καλύτερο τρόπο μουσικούς και τραγουδιστές.

Εργοστάσιο κοπής: Το εργοστάσιο όπου από τον αρχικό ψηφιακό δίσκο, κασέτα κ.λπ. που ονομάζεται μήτρα αναπαράγονται («κόβονται») αντίγραφα.

Όταν το ηχητικό υλικό πάρει την τελική του μορφή και ικανοποιεί όλους τους συντελεστές, είναι έτοιμο να αναπαραχθεί στο **εργοστάσιο κοπής**.

Στη συνέχεια, επειδή εκτός απ' το ηχητικό περιεχόμενο, σημασία έχει και το περιτύλιγμα, το εξώφυλλο και η συσκευασία του CD, βάζει το... χεράκι του ο σχεδιαστής που θα δημιουργήσει το εξώφυλλο σε συνεργασία με τους άλλους συντελεστές και κυρίως με τον παραγωγό. Τέλος, τη σκυτάλη θα πάρει ο διαφημιστής που θα αναλάβει την προώθησή του με καταχωρήσεις στον τύπο και σε ραδιοφωνικούς ή τηλεοπτικούς σταθμούς.

Μετά από αυτή τη διαδικασία οι συντελεστές συνήθως κάνουν ένα πάρτι για να το γιορτάσουν και καταστρώνουν... σχέδια για επόμενους δίσκους. Η δουλειά τους βρίσκεται επιτέλους στα ράφια των δισκοπωλείων και ακούγεται από τους ραδιοφωνικούς σταθμούς.

Παρατήρησε πώς έχει αλλάξει το demo που άκουσες πριν από λίγο μετά την τελική ηχογράφηση και την επεξεργασία του στο studio.

Τα... εργαλεία ενός studio

Το μικρόφωνο είναι σαν «ηλεκτρικό αφτί». Μέσα του υπάρχει μια μικρή μεμβράνη που, όταν μιλάμε ή τραγουδάμε, τα κύματα του αέρα (δηλαδή ο ήχος της φωνής) δημιουργούν κραδασμούς και την κάνουν να πάλλεται. Αυτούς τους κραδασμούς το μικρόφωνο τους μετατρέπει σε ηλεκτρικά κύματα.

24.1 Μικρόφωνο

Ο ενισχυτής είναι ένα μηχάνημα που βρίσκεται ανάμεσα στο μικρόφωνο και τα μεγάφωνα. Παίρνει τα ηλεκτρικά κύματα απ' το μικρόφωνο, τα ενισχύει (γι' αυτό και ονομάζεται έτσι) και τα στέλνει στα μεγάφωνα ώστε να ακουστούν δυνατότερα.

24.2 Ενισχυτής

24.3 Ηχείο

Τα μεγάφωνα παίρνουν τα ηλεκτρικά κύματα και τα μετατρέπουν ξανά σε ήχο, αλλά δυνατότερο. Πώς; Περιέχουν κι αυτά μεμβράνη από σκληρό χαρτί ή πλαστικό. Τα ηλεκτρικά κύματα κουνάνε τη μεμβράνη και την κάνουν να πάλλεται. Η μεμβράνη σπρώχνει τον αέρα κι αυτός δημιουργεί κύματα που τα ακούμε σαν ήχο πολύ δυνατότερο απ' αυτόν που έβγαλε η φωνή.

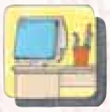

Ο μίκτης (κονσόλα) είναι το μηχάνημα που παίρνει όλους τους ήχους και τους... «ανακατεύει». Οι φωνές, τα μουσικά όργανα και οι άλλοι ήχοι μετά από κατάλληλη επεξεργασία καταλήγουν στον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Εκεί «σώζονται» στο σκληρό του δίσκο και μετά τον τελικό έλεγχο καταγράφονται σε CD.

24.4 Μίκτης ήχου

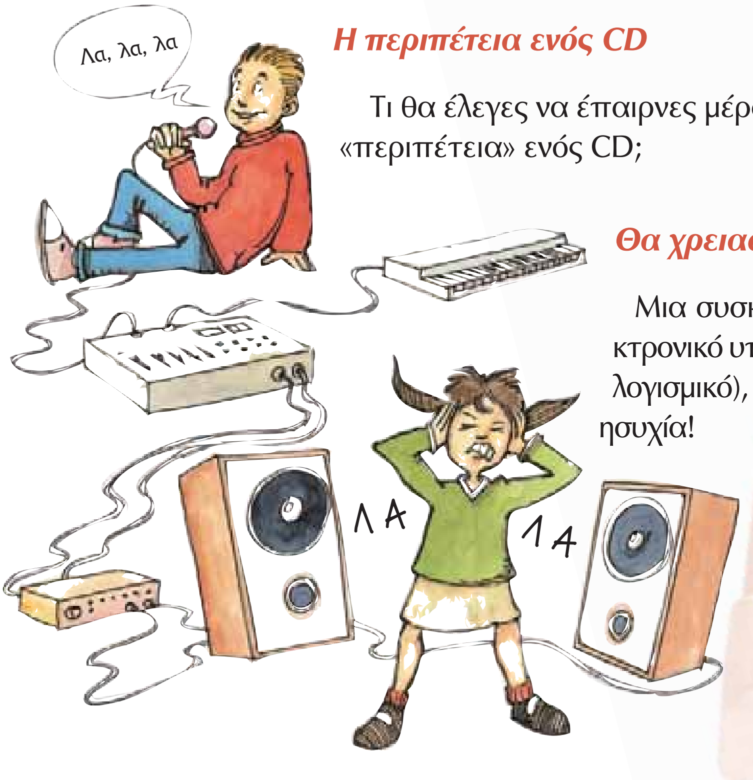

Η περιπέτεια ενός CD

Τι θα έλεγες να έπαιρνες μέρος μαζί με τους συμμαθητές σου στην «περιπέτεια» ενός CD;

Θα χρειαστείτε:

Μια συσκευή ηχογράφησης (κασετόφωνο, ηλεκτρονικό υπολογιστή με κάρτα ήχου και κατάλληλο λογισμικό), μικρόφωνα, ένα μίκτη, φαντασία και... ησυχία!

Για να ξεκινήσει η περιπέτεια του CD, πρώτα απ' όλα πρέπει να φτιάξετε το ηχογραφημένο δείγμα (demo) με ένα ή περισσότερα τραγούδια.

Ηχογραφήστε πρώτα ένα από τα γνωστά σας τραγούδια όπως την

Κυριακή του Γ. Ζαμπέτα. Στη συνέχεια μπορείτε να διαλέξετε από το αρχείο της τάξης την αγαπημένη σας σύνθεση ή αυτοσχεδιασμό και να δουλέψετε με παρόμοιο τρόπο.

Πιθανοί ρόλοι

Δημιουργοί (συνθέτης, στιχουργός), παραγωγός, χρηματοδότης εταιρείας, υπεύθυνος στούντιο, μουσικοί, τραγουδιστές, ηχολήπτης, υπεύθυνος σχεδιαστής εξωφύλλου, διαφημιστής.

24.5 Μαθητές του 13ου Δημοτικού Σχολείου Πειραιά σε στούντιο ηχογράφησης

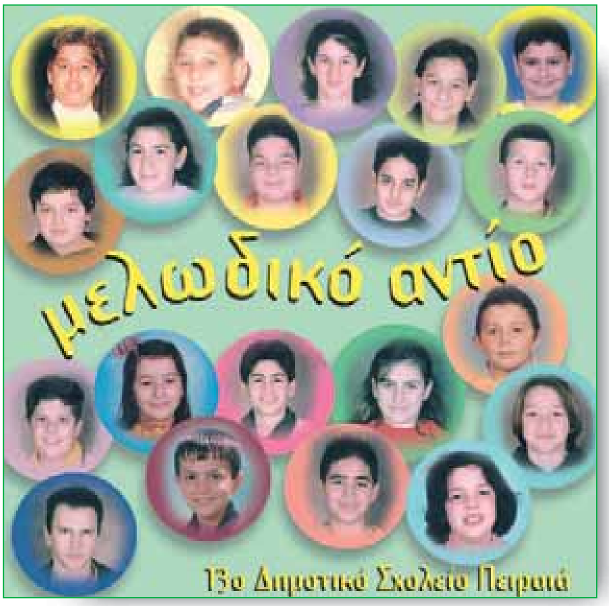

24.6 Το εξώφυλλο από CD των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης του 13ου Δ.Σ. Πειραιά (Παραγωγή: Π. Καμπύλης)

- ✔ Θα οργανώσουμε την αποχαιρετιστήρια πολύτεχνη δραστηριότητα.
- ✔ Θα τραγουδήσουμε το τραγούδι που θα αποτελέσει τον πυρήνα της γιορτής και θα το συνοδέψουμε ρυθμικά.
- ✔ Θα δημιουργήσουμε το δικό μας επιτραπέζιο μουσικό παιχνίδι.
- ✔ Θα φυλάξουμε τις αναμνήσεις μας σε ένα μουσικό λεύκωμα.

Η σχολική χρονιά φτάνει στο τέλος της και σίγουρα θα έχεις διαπιστώσει ότι η μουσική δεν είναι απλά ένα μάθημα, ξεχωριστό και ξεκομμένο από οτιδήποτε άλλο. Αντίθετα είναι μια δραστηριότητα που σε ξεσηκώνει, σου ξυπνά τη φαντασία και σε προετοιμάζει για τα μεγάλα σου ταξίδια. Όλες οι τέχνες άλλωστε, καθεμία ξεχωριστά, είναι σημαντικές, αλλά πάντα όταν ασχολείσαι με κάποια από αυτές βρίσκεις στοιχεία από όλες τις άλλες.

Καλές οι νότες, τα σύμβολα και όλα τα «παράξενα» της μουσικής, αλλά αυτά είναι απλώς τα εργαλεία. Όσα εργαλεία και αν έχει ο μάστορας, όλα τα υλικά βρίσκονται στην ψυχή του. Θυμηθείτε όσα ζήσατε στο φετινό μουσικό σας ταξίδι και φτιάξτε όλοι μαζί την τελευταία μουσική σας περιπέτεια. Εργαλεία; Έχετε. Ιδέες; Πολλές. Υλικά; Γεμάτη η ψυχή σας.

Με βάση το τραγούδι του Βαγγέλη Ξύδη *Άιντε και φύγαμε* μπορείτε να δημιουργήσετε μια αποχαιρετιστήρια παράσταση με τραγούδι, χορό, ζωγραφική, θέατρο και ό,τι άλλο έχει καθένας να προτείνει. Αφού οργανώσετε ένα σχέδιο δράσης, χωριστείτε σε ομάδες ανάλογα με τις κλίσεις και τις προτιμήσεις σας. Κάθε ομάδα θα είναι υπεύθυνη για ένα κομμάτι αυτής της παράστασης. Δώστε, αν θέλετε, ονόματα στις ομάδες που θα δημιουργήσετε (π.χ. οι τεχνικοί, οι μουσικοί, οι ηθοποιοί κ.λπ.). Είναι σίγουρα πιο πρακτικό και μπορεί να γίνει και διασκεδαστικό.

Πρώτα πρώτα θα πρέπει με τη βοήθεια του δασκάλου σας να μάθετε καλά το τραγούδι. Είτε είστε στην ομάδα που θα τραγουδάει είτε όχι, το τραγούδι αυτό είναι η «αφορμή» της παράστασης και θα πρέπει να το τραγουδάτε όλοι.

Η συνέχεια σας ανήκει!

ΑΪΝΤΕ ΚΑΙ ΦΥΓΑΜΕ

Β. Ξύδη

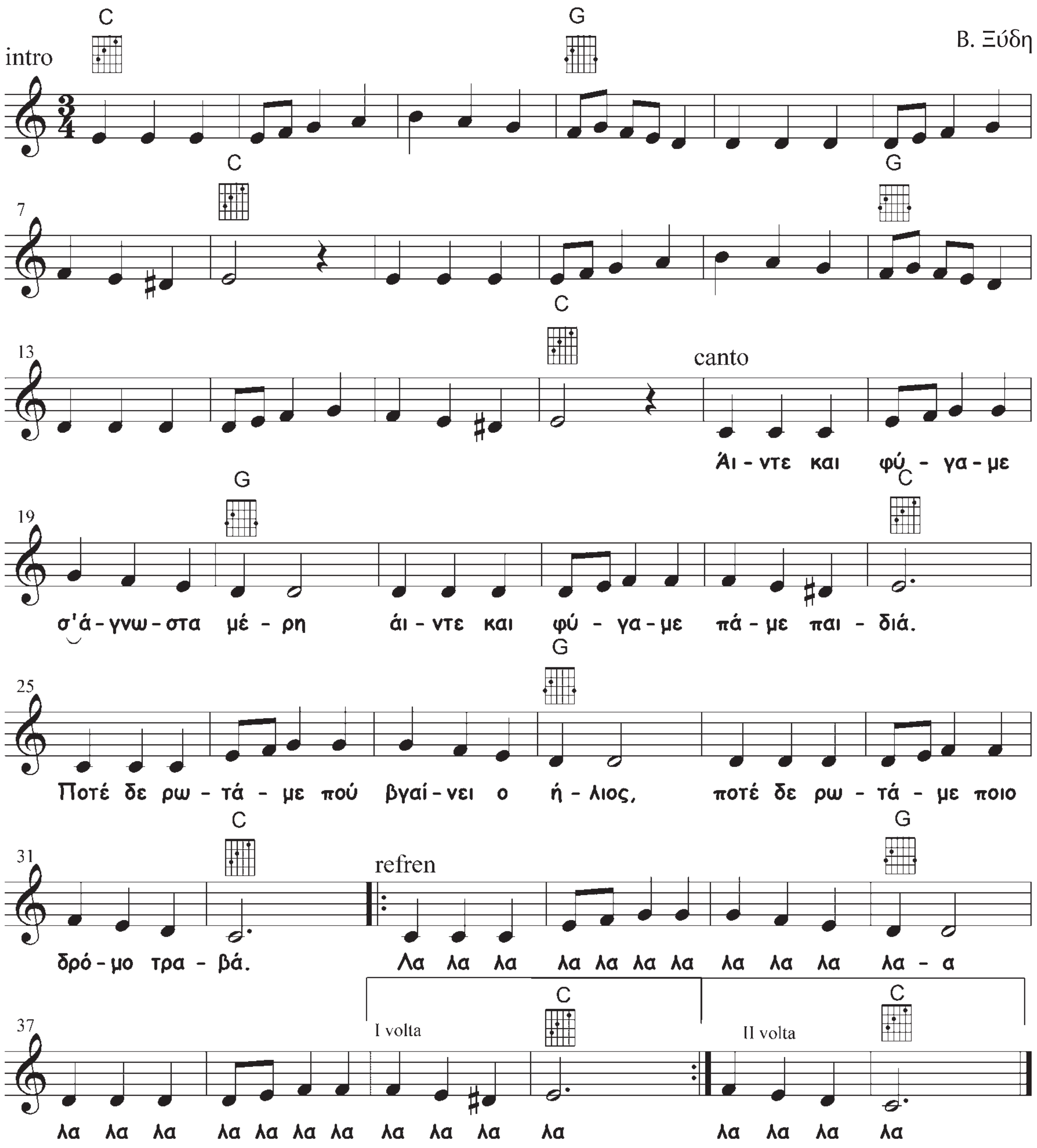

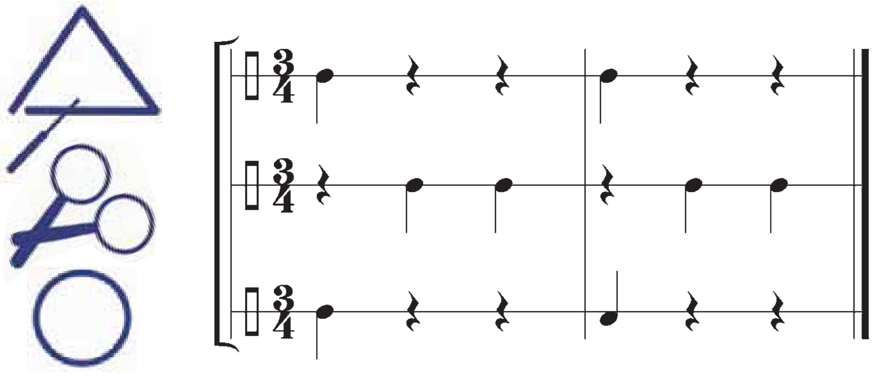

ΑΪΝΤΕ ΚΑΙ ΦΥΓΑΜΕ

Στίχοι – Μουσική: Β. Ξύδη

1\. Άιντε και φύγαμε σ' άγνωστα μέρη, άιντε και φύγαμε, πάμε παιδιά.

Ποτέ δε ρωτάμε πού βγαίνει ο ήλιος, ποτέ δε ρωτάμε ποιο δρόμο τραβά.

Λα λα λα λα λα λα λα λα ...

Άιντε και φύγαμε σ' άγνωστα μέρη, άιντε και φύγαμε, πάμε παιδιά.

2\. Κάθε ξημέρωμα που ξεκινάμε το αγαπάμε και μας αγαπά.

Δε μας τρομάζουνε τ' ανεμοβρόχια, μέσα στο πρόγραμμα είναι και αυτά.

Λα λα λα λα λα λα λα λα ...

3\. Ένα στη πρύμνη κι άλλο στην πλώρη και το καράβι μας πάει μπροστά.

Δεν έχει ναύτες και καπετάνιο και δεν γυρεύει να πιάσει στεριά.

Λα λα λα λα λα λα λα λα ...

4\. Κι όταν η νύχτα τα δίχτυα απλώνει όλη η παρέα μας μια αγκαλιά.

Δεν έχουμε όνειρα, λύπες κι ελπίδες, ζούμε κι υπάρχουμε σαν τα πουλιά.

Λα λα λα λα λα λα λα λα ...

Καλό καλοκαίρι!